

YIL 1 - SAYI 1

ENERJİ POLİTİK

İKİ AYLIK GÜNCEL ENERJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

HAZİRAN - TEMMUZ SAYISI 200 TL

İRAN SAVAŞI:

Yeni dünya düzeni mi geliyor?

TESPAM ve TADİV işbirliğinde hazırlanmaktadır

ORTAK HAFIZAYI VE DOSTLUĞU BİR ARADA TUTAN VAKIF YAPISI

Türkiye Azerbaycan Dostluk, İşbirliği ve Dayanışma Vakfı (TADİV)*; iki kardeş ülke arasındaki tarihi, kültürel ve sosyal bağları “tek millet, iki devlet” anlayışıyla daha da güçlendirmeyi amaçlayan öncü bir sivil toplum kuruluşudur. Vakıf, gerçekleştirdiği akademik, sanatsal ve stratejik etkinliklerin yanı sıra bölgesel refahı şekillendiren enerji stratejileri ve enerji diplomasisi panelleriyle de iki ülkenin küresel rolünü pekiştirmektedir. Dayanışma ruhunu her alanda canlı tutan TADİV, hayata geçirdiği projeler ve karar vericileri buluşturan kritik toplantılarıyla, Türk dünyasının ortak geleceğine kalıcı değerler katmaya devam etmektedir.

Künye

TESPAM TEKNOLOJİ VE YAZILIM A.Ş.

ISSN Numarası 3149-8701

TESPAM YAYINLARI adına sahibi:

Oğuzhan AKYENER

Genel Yayın Yönetmeni:

Fahrettin Damga

Yayın Kurulu:

Fahrettin Damga - Emrah Köymen -

Cüneyt Polat - Yekba Ahmet Duruk

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Yekba Ahmet Duruk

Grafik Tasarım / Design:

Ayşe Gezer

DANIŞMA KURULU:

Oğuzhan Akyener

(TESPAM Başkanı)

Prof. Dr. Aygün Attar

(TADİV Başkanı)

Prof. Dr. Levent Kenar

(TESPAM Teknoloji Başkanı)

Doç. Dr. Emete GÖZÜGÜZELLİ

(ASBÜ Öğretim Üyesi)

Cemalettin TÜNEY

İlyas TONGUÇ

Yayın adresi:

Kızılırmak mah. 1450 sk. No: 9/5 Çankaya / ANK

Tel: 0530 542 53 80

İçerik: Enerji içerikli

Yaygın Süreli yayın / 2 aylık

Yayın Dili: Türkçe

Mail: tespamyayinlari@gmail.com

Basım Yeri: İhlas Gazetecilik A.Ş.

Cep: 0534 602 48 26

Adres: Merkez mah. Yenibosna Merkez 29 Ekim Caddesi

İhlas Plaza No: 11 / A 41 34197 Bahçelievler / İstanbul

Enerji Politik'ten tüm okuyucularımıza ve dostlarımıza sıcak bir MERHABA

TESPAM (Türkiye Enerji Politikaları ve Stratejileri Araştırma Merkezi) ailesi olarak yepyeni bir dergi ve dopdolu bir içerikle karşınızda olabildiğimiz için çok mutluyuz.

Uzun bir yolculuğun ilk adımının heyecanı içerisindeyiz.

Dergimiz, TESPAM'ın 2005'te başlayan yolculuğunun önemli bir eşiğini ifade ediyor. Bu yolculuğumuzda Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu Üyesi olan Tarihçi Prof. Dr. Aygün Attar Başkanlığı'ndaki TADİV'in (Türkiye ve Azerbaycan Dostluk İşbirliği ve Dayanışma Vakfı) çok değerli destek ve katkılarıyla kendimizi yalnız hissetmeyeceğiz.

Elbette “Enerji Politik” kurumumuz tarafından yayınlanan ilk ve hatta tek dergi değil. Fakat onlar gibi akademik dergi formatında değil.

Enerji ve dış politikaya dair güncel konuları takip eden ve belirli bir konuyu odağına alıp inceleyen ve ona dair inceleme ve analizler içeren aktüel bir haber dergisi. Sektörel ağırlığını hiç kaybetmeyecek bir dergi.

Aylık olarak yayınlanacak.

Her ay farklı bir konuyu odağına alıp konunun uzmanları ve günceli sürekli takip eden gazeteci dostlarımızla tüm yönleriyle inceleyip analiz edeceğiz.

Geçmişteki yaşamışlıkları ve tecrübeleri göz ardı etmeden bugüne dair tespitler yapıp geleceğe dair projeksiyonlar geliştirmeye çalışacağız.

Belki her ay farklı bir enerji türüne dair bir sektörel ek de dergimize eşlik edecek. Belki de TESPAM uzmanlarının hazırladığı bir analiz rapor.

Enerji ve dış politikaya dair tüm karar vericilere ve tabii sektör bileşenlerine eksiksiz olarak ulaşmayı hedefliyoruz. Tüm sektörü kapsayan, sorunlarını masaya yatıran, çözüm önerileri getiren, yol gösteren ve onları doğru yönlendirmeye çalışan bir pozisyonumuz olacak. Sektör bileşenleriyle dost ve onlara kılavuzluk ve mihmandarlık yapan bir tavrımız olacak.

Dünyayı şekillendiren enerji mücadelesine dair doğru ve sağlıklı tespitler yapıp analizler yayınlayacağız. Dünyayı şekillendiren enerji mücadelesinin devletlerin politikalarına nasıl etki ettiğini tespit etmeye çalışacağız. Bunu yaparken devletimizin

ve doğru adımlar atması ve pozisyon alabilmesi için destek olmak amacındayız.

Bu arada enerjinin dünyayı şekillendiren önemini toplumun gündemine taşıyarak oradan alacağımız güçle enerji sektörünün tüm bileşenlerini görünür hale getirmek ve topluma mal olmasını hedefliyoruz.

Enerjinin sadece elektrik ve elektrik tasarrufundan ibaret olmadığını devletlerin geleceğini inşa etmek için en önemli ihtiyaç ve etken olduğunu toplumun zihnine yerleştirmek için çalışacağız. Enerji farkındalığını en üst düzeye çıkarmak amacındayız.

Bu ayki dergimizde dünyanın en sıcak gündemi olan İran Savaşı'nı konu ediyoruz. Tüm enerji denkleminin yeniden yazılmasına sebep olabilecek kadar büyük etkileri olan ve sonuçları barındıran bir çatışma odağımızda.

Neden başladığını, sebeplerini ve sonuçlarını tüm yönleriyle inceledik. Konunun uzmanlarının değerlendirmelerini aldık, o yorum ve analizleri de sayfalarımızda sizinle paylaşıyoruz.

Devletimiz kaynakları sebebiyle henüz enerjide kendi kendine yetebilen bir ülke değil. Son dönemde bu çerçevede çok önemli çalışmalara, yatırımlara ve gelişmeler yaşıyoruz. Bu da bizim gelecek için ümitli olmamıza vesile oluyor.

Hepimizin malumu olduğu üzere bütçe açığımızın en büyük kalemi de enerji. Bu sebeple enerjiye dair kendi kendine yetebilen bir Türkiye hedefini gerçekleştirebilmek için hep birlikte çalışmamız lazım. Biz yaptıklarımızı bu çerçeveden bakıldığında da çok değerli buluyoruz.

Zira TESPAM Türkiye'nin enerji konusunda araştırma yapan ve politika üreten tek sivil araştırma merkezi. Enerji sektöründe uzmanlaşmış yaklaşık 250 akademisyenin erişim içerisinde yer aldığı bir sivil inisiyatif.

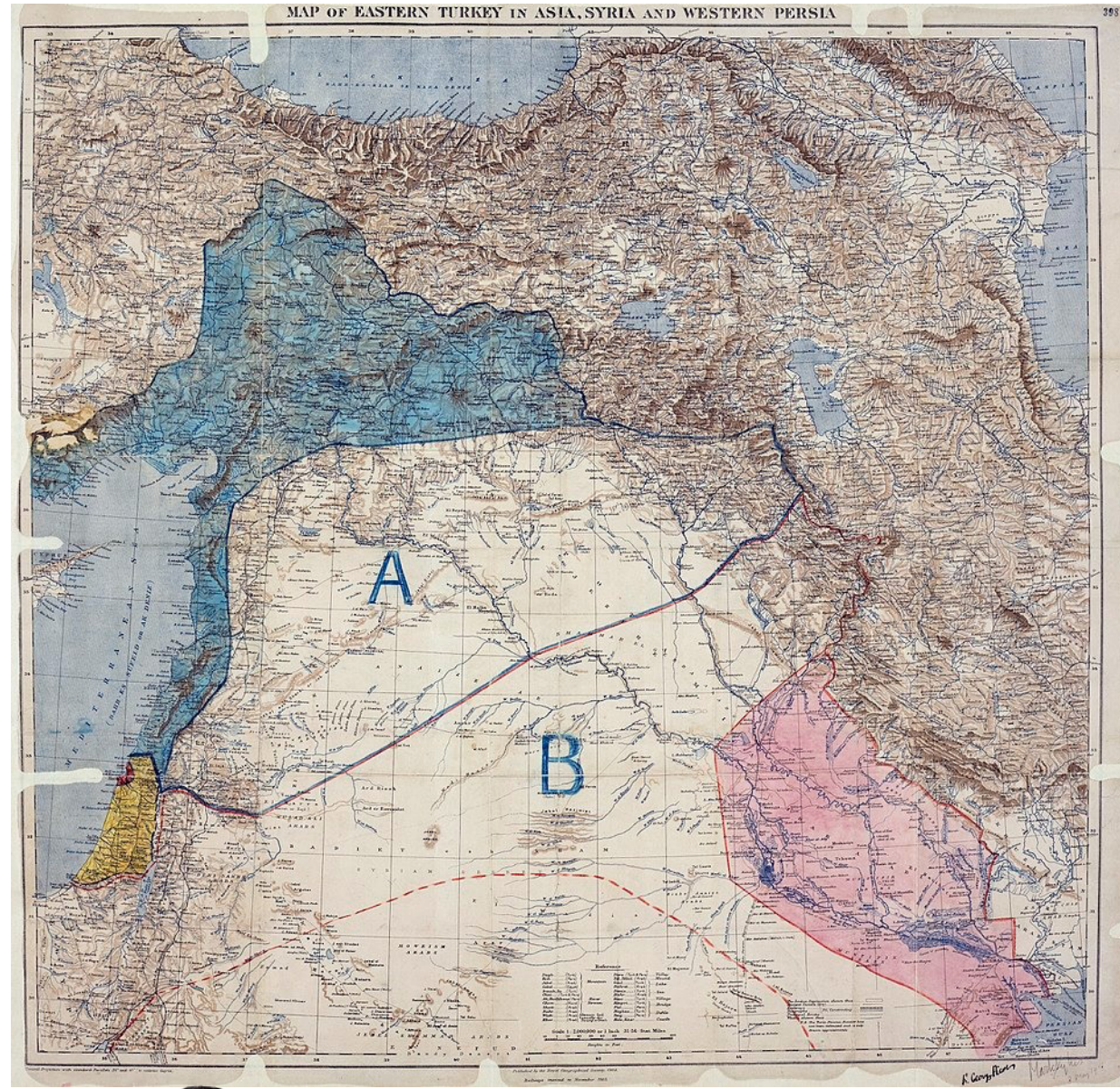
TESPAM olarak çıkardığımız bu dergiyi de “Türkiye'nin Kızıl Elması” olan enerjiye olan bir vatan hizmeti olarak görüyor ve o bilinçle hareket ediyoruz.

Siz sevgili okurlarımızın da böyle bir kutlu amaca dönük yolculuğumuzda bizimle birlikte olacağınıza olan inancımız tam.

Dualarınıza ve desteğinize talibiz.

Faydalı olabilmek ümidiyle.

Fahrettin DAMGA
Genel Yayın Yönetmeni

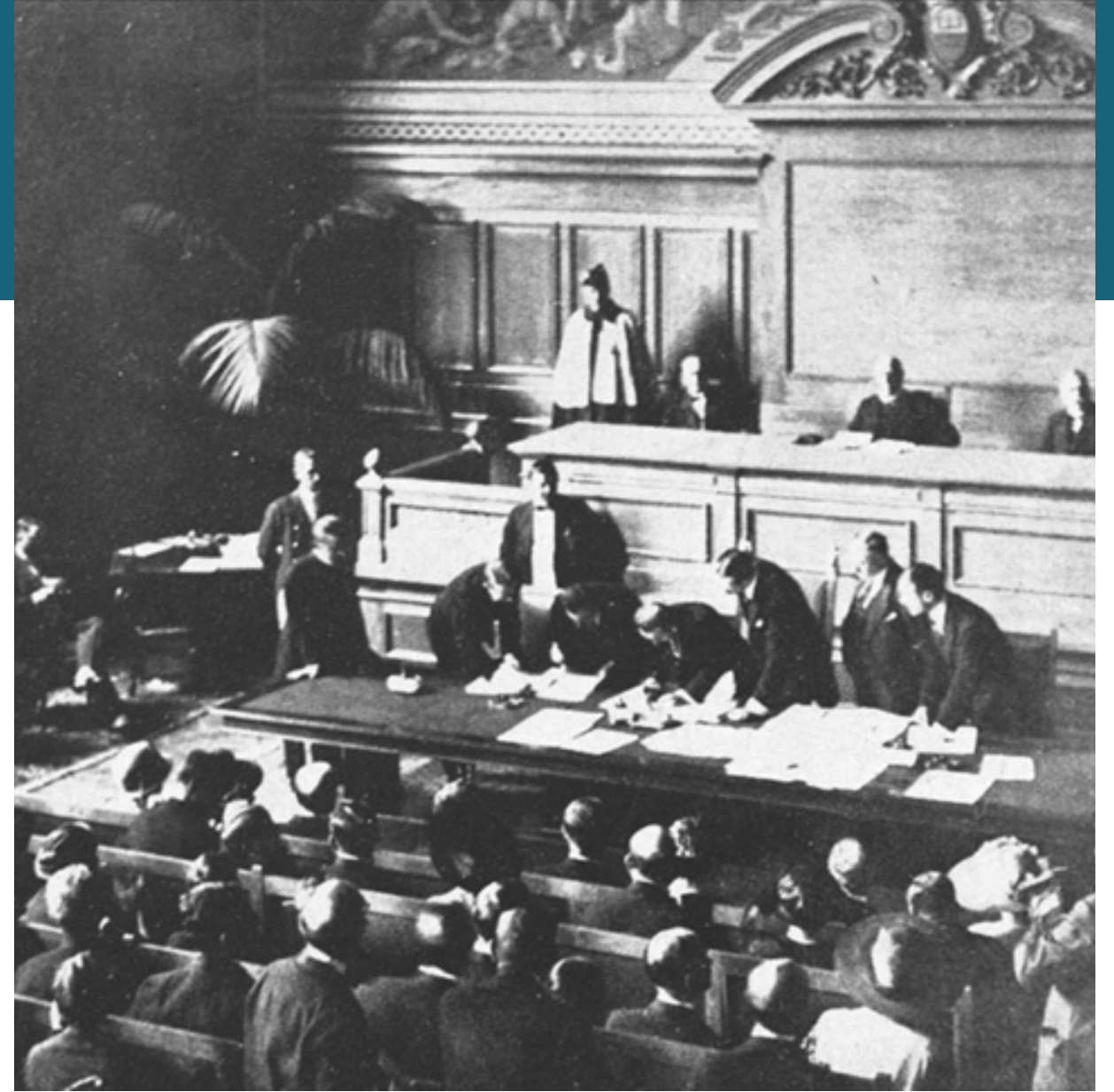
Gazeteci-Yazar-Belgesel Yapımcısı

Cüneyt Potat

DÜNDEN YARINA ORTADOĞU

28 Şubat 2026 günü İsrail ABD ortaklığı, Umman'da uzlaşma masasında görüştükleri İran'a saldırdı. Ve yeni bir savaş bölgemizde başlamış oldu. Tarih bizim için önemliydi. Zira 28 Şubat 1997'de İsrail planlaması ve finansmanında Türkiye'de post modern bir darbe gerçekleşmiş, Refah-Yol hükümeti görevden

ayrılmış, Türkiye'de Müslüman – muhafazakâr kesimler cendereye sokulmuştu. Mezhepsel yönü oldukça kuvvetli olan bu darbenin sosyolojik hasarlarını hala giderebilmiş değiliz. Darbe ve sonrasında yaşanan süreçte ortaya çıkan 384 milyar dolarlık büyük mali kayıp da cabasıydı diyebiliriz.

Başlayan savaşın tarihi kadar içeriği de pek yabancı olmadığımız türdendi. Haçlı-Emperyal batı zihniyeti Siyonizmin uşaklığını yaparak Ortadoğu adını verdikleri coğrafyayı yine-yeniden kana bulamaya gelmişti. Hoş bu sefer bölgedeki ağır toplardan biri olan İran'dı rakip. Ancak Haçlı-Emperyal batı ve Siyonist çete her zaman yaptıklarını yaparak sivilleri katlettiler. Nasıl ki ilk geldiklerinde Kudüs'te binlerce sivil katledip sokakları diz seviyesinde kan nehirlerine çevirmişlerse, o katillerin torunları da dedelerinin izinden giderek daha ilk saldırıda

bir ilk okulu hedef aldılar. Ölen onlarca sivil kız çocuğu dünya kamuoyunda yeterli sesin çıkmasını sağlayamadı ne yazık ki. Aslında insanlık Gazze'de çoktan ölmüştü de daha haberi yoktu!

Yaşananlar babadan oğula ve şimdi de toruna geçen bir mirastı. Yani yüzyıllardır devam eden ve özellikle 20.yüzyılda daha da keskinleşen kanlı bir oyunun bugün ki versiyonuydu izlediğimiz. Haçlı seferlerinden başlayıp 20.yüzyıla, oradan da günümüze uzanan bir süreç.

Şu bir gerçek ki haçlı batı dünyasının Ortadoğu dediği bu coğrafyanın kadim hafızası çok uzun, çok büyük, çok güçlüdür. Hiçbir şey unutulmaz, hiçbir şey affedilmez. Her şey hatırlanır ve her şeyin hesabı zamanı geldiğinde sorulur.

1.Dünya savaşı sonuna kadar bu bölgenin hâkimi, uzunca bir süre dünyadaki en büyük İslam devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'du. Osmanlı son imparatoru 2. Abdülhamit Han'ın ince denge politikasıyla uzun yıllar boyunca bölgenin batılilar tarafından dizayn edilmesine engel olmuştu. Özellikle Dünya Siyonist konseyinin, Osmanlı'nın mali sıkıntılarından yararlanarak, Filistin bölgesini satın alıp burada bir Yahudi devleti kurma projesinin önündeki en büyük engel Sultan 2.Abdülhamit Han'dı. Çıkardığı bölgeye özel yasalarla Yahudi nüfusunun artmasını engellemiş, dışarıdan gelecek göçlerin önüne geçmiştir. Yazık ki bu ferasetli duruş ve keskin politika Sultan'ın tahttan indirilmesi sonrasında gösterilememiş ve bütün bölgenin elden çıkmasını sağlayan süreç başlamıştı. Acemi İttihatçılar ne yazık ki bu feraset ve politik zekadan uzak bir tavır sergileyerek, Osmanlı topraklarının kar gibi erimesine neden oldular.

Ortadoğu'nun son yüzyılı kelimenin tam anlamıyla "ateşten bir gömlek"; sınırlar, savaşlar ve ittifaklar sürekli şekil değiştiren şartlar. Bu noktada klasörler dolusu bilgiyi paylaşmak mümkün. Ancak vereceğimiz kronolojik sıralama Haçlı Emperyalere Siyonistlerin neler yaptığını ve tarihin tamamen tekrardan ibaret olduğunu sözler önüne sermeye yetecektir.

1908- Jön Türk Darbesi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Bu durum, Arap milliyetçiliğinin ilk kıvılcımlarını ve bölgedeki ayrılıkçı hareketleri tetikledi.

1914- Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması: Osmanlı İmparatorluğu, Almanya'nın yanında savaşa girdi. Ortadoğu, İngiliz ve Fransız güçleri için ana cephelerden biri haline geldi.

1915- McMahon-Şerif Hüseyin Yazışmaları: İngiltere, Osmanlı'ya karşı isyan etmeleri karşılığında Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e bağımsız bir Arap devleti vaat etti.

1916- Arap İsyanı: Şerif Hüseyin önderliğinde Hicaz'da Osmanlı'ya karşı silahlı ayaklanma başladı. İngiliz ajanı "Arabistanlı Lawrence"ın da aktif roldeydi.

1916- Sykes-Picot-Sazanov Antlaşması: İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya'sı savaştan sonra Ortadoğu'yu gizlice paylaştı. (Fransa'ya Suriye/Lübnan-İngiltere'ye Irak, Ürdün ve Filistin civarı- Rusya'ya Türk boğazları ve İstanbul). Bu antlaşma bugünkü Ortadoğu sınırlarının temel, tartışmalı kodudur. Ancak Rusya'da yaşanan Bolşevik devrimi sonrası iktidara

gelen Lenin antlaşmayı ifşa edince tüm dünya bu paylaşımdan haberdar oldu.

1917- Balfour Deklarasyonu: 1917'de İngiliz dışişleri sekreteri Arthur Balfour, İngiliz Yahudi cemaatinin lideri kabul edilen Lord Rothschild'e yazdığı mektupta İngiltere'nin Filistin'de Yahudiler için bir devlet kurulmasını desteklediğini ifade ediyordu. Bu mektup Siyonist hareket için tarihi bir dönüm noktası oldu.

1917- Kudüs'ün düşmesi: 9 Aralık 1917'de General Edmond Allenby komutasındaki İngiliz ordusunun Kudüs'e girişi tüm coğrafya için sıkıntılı bir dönemin başlangıcıydı. Haçlı – Emperyal batı içinse simgesel önemi oldukça fazlaydı. Kudüs'ün düşmesiyle sadece, yaklaşık 400 yıllık Osmanlı yönetimine son verilmemişti. Sultan Selahattin'in kovaladığı Arslan yürekli Richard ve Haçlı ordularının da intikamı alınmış oluyordu. Bunu dönemin tarih yazarları bu şekilde ifade edip kutsayacaklardı. Bu arada Osmanlı'nın 1.Dünya savaşındaki Müttefiki Avusturya-Macaristan imparatorluğunun başkenti Viyana'da, Kudüs İngilizlerin eline geçince bütün kiliselerde kutlama çanları çalmıştı.

1919- 1939 Manda Yönetimleri ve Ulus Devletlerin Doğuşu

Yerel kabile şefleri ve liderleri İngiltere imparatorluğunun müttefiki olmak için ikna edildi. İngilizler sonraları Anglo-Arap krallıkları denilecek krallıklar kurdurdular. Krallar genellikle büyük kabilelere mensuptu.

1920- San Remo Konferansı ve Sevr: Ortadoğu resmi olarak İngiliz ve Fransız mandalarına bölündü. Irak, Filistin ve Ürdün İngiliz, Suriye ve Lübnan Fransız yönetimine girdi.

1920- Irak İsyanı: İngiliz manda yönetimine karşı Şiiler ve Sünnilerin ortaklaşa başlattığı, ancak İngilizlerce sertçe, kimyasal silah kullanarak bastırıldığı büyük isyan.

1923- Lozan Antlaşması: Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları çizildi, Osmanlı'nın Ortadoğu'daki egemenliği resmen ve tamamen sona erdi.

1925- Büyük Suriye İsyanı: Dürzi lider Sultan el-Ataş önderliğinde Fransız yönetimine karşı başlatılan isyan, Fransızların Şam'ı bombalamasıyla kanlı bitti.

1932- Suudi Arabistan'ın Kuruluşu: Abdülaziz İbn Suud, Necid ve Hicaz'ı birleştirerek bugünkü Suudi Arabistan Krallığı'nı resmen ilan etti.

1936-1939- Filistin Arap İsyanı: İngiliz mandasına ve artan Yahudi göçüne karşı Filistinli Arapların başlattığı üç yıllık silahlı ve sivil ayaklanma. İngilizler isyanı Yahudi terör örgüt Haganah'ın da desteğiyle bastırdı.

1940- 1959 İsrail'in Kurulması, Soğuk Savaş ve Arap Milliyetçiliğinin yükselmesi

1941- İngiliz-İrak Savaşı: 2. Dünya Savaşı sırasında, Almanya yanlısı Raşid Ali Geylani hükümetini devirmek için İngiltere Irak'ı işgal etti.

1945- Arap Birliği'nin Kuruluşu: Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan ve Suriye tarafından Kahire'de kuruldu.

1947- BM Taksim Planı: Birleşmiş Milletler, Filistin'i Arap ve Yahudi olmak üzere iki devlete bölmeyi önerdi (Karar 181). Yahudiler kabul etti, Araplar reddetti.

1948- İsrail'in İlanı ve 1. Arap-İsrail Savaşı: 14 Mayıs'ta İsrail devleti kuruldu. Ertesi gün Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak İsrail'e saldırdı. İsrail savaşı kazandı ve topraklarını genişletti. Yüz binlerce Filistinli mülteci durumuna düştü (Nakba- Büyük Felaket).

1952- Mısır Devrimi (Hür Subaylar): Cemal Abdülnasır önderliğindeki subaylar Kral Faruk'u devirdi. Bu, Ortadoğu'da pan-Arap (Nasırcılık) milliyetçiliğinin altın çağını başlattı.

1953- İran Darbesi (Ajax Operasyonu): İran petrollerini millileştiren Başbakan Muhammed Musaddık, ABD (CIA) ve İngiltere (MI6) destekli bir darbeye devrildi. Şah Rıza Pehlevi'nin otoritesi güçlendirildi.

1955- 24 Şubat 1955'te Türkiye, Irak, İngiltere, Pakistan ve İran arasında Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da nüfuz alanı oluşturmasını önlemek amacıyla imzalanan bölgesel savunma antlaşması.

1956- Süveyş Krizi (2. Arap-İsrail Savaşı): Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine İsrail, İngiltere ve Fransa Mısır'a saldırdı. ABD ve SSCB'nin baskısıyla geri çekilmek zorunda kaldılar; Nasır savaşta yenilse de siyasi bir zafer kazandı.

1958- Irak Devrimi: General Abdülkerim Kasım önderliğinde kanlı bir darbeye Irak Krallığı yıkıldı, cumhuriyet ilan edildi. Tüm kraliyet ailesi kurşuna dizildi.

1959 - Bağdat Paktı'nın dağılması: 1958'de yaşanan darbe sonrası Irak pakttan çekildi. Bağdat Paktı "Cento" Merkezi Antlaşma Teşkilatı olarak devam etti.

1960- 1979 Büyük Savaşlar, Petrol Şokları ve Devrimler

1960 - Türkiye'de askeri darbe: 27 Mayıs 1960'da Türkiye'de silahlı kuvvetler içindeki bir cunta yönetime el koydu. Süreç Başbakan Menderes ve 2 bakanın idam edilmesiyle sonuçlandı.

1962- Kuzey Yemen İç Savaşı: Mısır destekli cumhuriyetçiler ile Suudi Arabistan destekli kralcılar arasında yıllarca süren ve "Mısır'ın Vietnamı" olarak anılan vekalet savaşı başladı.

1964- FKÖ'nün Kuruluşu: Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Yaser Arafat'ın liderliğinde Filistinlilerin meşru temsilcisi olarak kuruldu.

1967- Altı Gün Savaşı (3. Arap-İsrail Savaşı): İsrail; Mısır, Suriye ve Ürdün ordularını 6 günde darmadağın etti. İsrail; Sina Yarımadası, Gazze Şeridi, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan Tepelerini işgal etti. Ortadoğu haritası baştan çizildi.

1970- Kara Eylül: Ürdün Kralı Hüseyin, ülkesindeki FKÖ güçlerine savaş açtı. Çatışmalar sonrası FKÖ Ürdün'den sürülüp Lübnan'a yerleşti.

1973- Yom Kippur Savaşı: Mısır ve Suriye, kaybettikleri toprakları geri almak için İsrail'e sürpriz bir saldırı başlattı. İsrail başlangıçta ağır kayıplar verse de sonradan toparlandı.

1973- Petrol Krizi: Arap petrol üreticisi ülkeler (OPEC), Yom Kippur Savaşı'nda İsrail'i destekleyen Batılı ülkelere petrol ambargosu uyguladı. Küresel ekonomi sarsıldı.

1975- Lübnan İç Savaşı'nın Başlaması: Hristiyan Maruniler, Sünniler, Şiiler, Dürziler ve Filistinliler arasında 15 yıl sürecek kanlı ve çok denklemlili iç savaş patlak verdi.

1978/1979- Camp David Sözleşmesi: ABD arabuluculuğunda Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Menahem Begin barış imzaladı. Mısır, İsrail'i tanıyan ilk Arap devleti oldu, Sina'yı geri aldı ancak Arap dünyasından dışlandı.

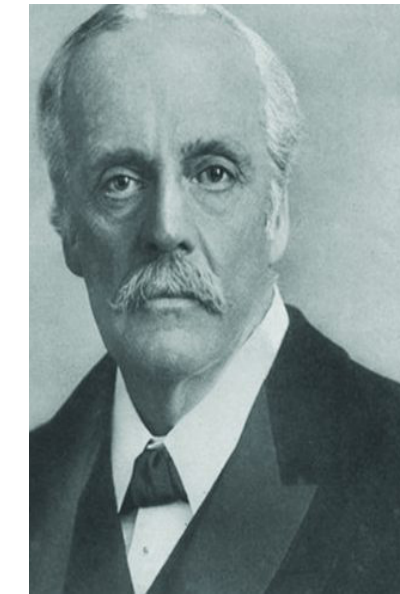
1979- İran İslam Devrimi: Şah yönetimi devrildi, Ayetullah Humeyni liderliğinde teokratik bir Şii İslam Cumhuriyeti kuruldu. Bu durum bölgedeki Sünni-Şii jeopolitik rekabetinin fitilini ateşledi.

1979- Kâbe Baskını: Cüheyman el-Uteybi liderliğindeki radikal bir grup Mekke'deki Mescid-i Haram'ı ele geçirdi. Suudi yönetimi haftalar sonra, Fransız özel kuvvetlerinin taktiksel desteğiyle isyanı kanlı bir şekilde bastırdı. Bu olay Suudi Arabistan'ın daha muhafazakâr bir yola girmesine sebep oldu.

1980- 1999 Körfez Krizleri, İntifada ve "Barış" Süreçleri

1980-1988- İran-Irak Savaşı: Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak, devrim sonrası zayıfladığını düşündüğü İran'a saldırdı. 8 yıl süren, kimyasal silahların kullanıldığı, hendek savaşlarının yaşandığı bu savaşta her iki taraftan toplam 1 milyona yakın insan öldü. Sınırlar değişmedi.

1981- Enver Sedat Suikastı: İsrail ile barış yaptığı için Mısır Devlet Başkanı Sedat, radikal İslamcı askerler tarafından öldürüldü. Yerine Hüsnü Mübarek geçti.

Dear Lord Rothschild,
I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet
"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country"
I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Arthur Balfour

1982- İsrail'in Lübnan'ı İşgali: İsrail, FKÖ'yü yok etmek için Lübnan'a girdi ve Beyrut'u kuşattı. Hristiyan Falanjist milislerin, İsrail gözetiminde Filistin mülteci kamplarında gerçekleştirdiği "Sabra ve Şatilla Katliamı" dünyayı ayağa kaldırdı. Bu işgal sırasında "Hizbullah" örgütü İran desteğiyle kuruldu.

1987- Birinci İntifada: İsrail işgali altındaki Gazze ve Batı Şeria'da Filistinlilerin sivil itaatsizlik ve taş atarak başlattığı kitlesel halk ayaklanması. Aynı yıl "Hamam" kuruldu.

1988- Halepçe Katliamı: Saddam Hüseyin, Kuzey Irak'taki Halepçe şehrine kimyasal silah saldırısı düzenledi. Binlerce sivil hayatını kaybetti.

1990- Irak'ın Kuveyt'i İşgali: Saddam Hüseyin, tarihi haklar ve petrol borçlarını bahane ederek Kuveyt'i işgal ve ilhak etti.

1991- Birinci Körfez Savaşı: ABD öncülüğündeki dev koalisyon Çöl Fırtınası Operasyonunu başlattı. Irak ordusunu Kuveyt'ten çıkardı ve Irak altyapısını ağır bombardımana tuttu.

1993- Oslo Mutabakatı: İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin ve FKÖ lideri Yaser Arafat, Washington'da el sıkıştı. FKÖ İsrail'i tanıdı, İsrail de Filistin Ulusal Yönetimi'nin kurulmasına izin verdi.

1994- İsrail-Ürdün Barış Antlaşması: Ürdün, Mısır'dan sonra İsrail ile barış imzalayan ikinci Arap ülkesi oldu.

1995- Yitzhak Rabin Suikastı: Barış sürecine karşı çıkan aşırı sağcı bir İsrailli, Başbakan Rabin'i öldürdü. Barış süreci büyük yara aldı.

1999- ABD New York'ta ikiz kulelere saldırı: 11 Eylül 1999'da dünyada en çok Yahudi'nin yaşadığı New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve ABD savunma bakanlığı Pentagon'a yolcu uçaklarıyla saldırı düzenlendi. Saldırı haberini bir kreş ziyaretinde alan ABD başkanı George W Bush bunun bir haçlı seferi olacağını söyledi. Saldırının El Kaide tarafından düzenlendiği açıklansa da yıllar sonra olayın bir Siyonist komplosu olduğu ABD'li aktivistler tarafından ispatlandı.

2000- 2019 Terörle Savaş, İşgaller, Arap Baharı ve DEAŞ

2000- İkinci İntifada (El-Aksa İntifadası): Ariel Şaron'un provokatif Mescid-i Aksa ziyareti sonrası patlak veren, canlı bomba saldırıları ve İsrail'in ağır askeri operasyonlarıyla karakterize olan kanlı ayaklanma.

2003- ABD'nin Irak'ı İşgali: Kitle imha silahları olduğu (sonradan yalan olduğu ortaya çıktı) bahanesiyle ABD ve İngiltere Irak'ı işgal etti. Saddam Hüseyin devrildi. Irak'ta mezhepsel iç savaş (Sünni-Şii) ve El Kaide'nin yerel kolları ortaya çıktı.

2006- İsrail-Hizbullah Savaşı (Temmuz Savaşı): Hizbullah'ın İsrail askerlerini kaçırmayla başlayan, İsrail'in Lübnan'ı ağır bombaladığı ve Hizbullah'ın füze yağdırdığı 34 günlük savaş.

2006/2007- Hamas- El Fetih Çatışması: Hamas'ın Gazze'de seçimleri kazanması sonrası Filistin içinde iç çatışma koptu. Hamas Gazze'yi ele geçirdi, Fetih Batı Şeria'da kaldı. Filistin fiilen bölündü.

2010 sonu/2011- Arap Baharı: Tunus'ta seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla başlayan dalga Ortadoğu'yu sardı.

Tunus: Zeynel Abidin Bin Ali devrildi.

Mısır: Hüsnü Mübarek 18 günlük Tahrir Meydanı protestolarıyla devrildi.

Libya: NATO müdahalesiyle Muammer Kaddafi devrildi ve linç edilerek öldürüldü. Libya kaosa sürüklendi.

Yemen: Ali Abdullah Salih görevi bıraktı, ülke istikrarsızlığa girdi.

Suriye: Barışçıl protestolar, Esad rejiminin sert müdahalesiyle tam ölçekli ve bugün hala devam eden yıkıcı bir “İç Savaş” dönüştü.

2013- Mısır Darbesi: Mısır’ın demokratik yollarla seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı (Müslüman Kardeşler’den) Muhammed Mursi, General Abdülfettah el-Sisi liderliğindeki askeri darbeyle devrildi.

2014- DEAŞ’ın Ortaya çıkışı: Irak ve Suriye’deki otorite boşluğundan faydalanan DEAŞ (Irak- Şam İslam Devleti), Musul ve Rakka’yı alarak sınırları silen bir “Hilafet” ilan etti. Vahşet infazları ve Ezidi soykırımı yaşandı.

2015- Yemen’e Askeri Müdahale (Kararlı Fırtına Operasyonu): İran destekli Husi isyancıların Yemen başkenti Sana’yı ele geçirmesi üzerine Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap koalisyonu Yemen’i bombalamaya başladı. Dünyanın en büyük insani krizlerinden biri doğdu.

2016- Türkiye’de darbe ve işgal girişimi: 15 Temmuz 2016 günü TSK içine sızmış olan FETÖ mensubu teröristler Türkiye’de darbe girişiminde bulundu. Darbe Türk milletinin sokağa çıkıp darbecileri durdurmasıyla gerçekleşemedi.

2016- Fırat Kalkanı Operasyonu: 15 Temmuz darbe girişiminden yaklaşık 1 ay sonra, 24 Ağustos 2016’da TSK’nın Kuzey Suriye’ye düzenlediği askeri operasyon.

2017- İdlip Operasyonu: 8 Ekim 2017’de TSK “Astana Anlaşması” kapsamında çatışmasızlık bölgesi ilan edilen İdlip’e, gözlem noktaları kurmak ve bölgedeki radikal grupları dengelemek amacıyla başlattığı operasyon. Bu operasyon Fırat Kalkanı’nın devamı olup, Afrin’e yönelik bir tehdidi önlemeyi amaçlamıştır.

2018- Zeytin Dalı Operasyonu: 20 Ocak 2018’de TSK’nın Halep’in Afrin, Azez ve Tel Rıfat bölgelerine başlattığı operasyondur. Bölgede varlığını sürdüren Deaş terör örgütüne vurulan en büyük darbedir. TSK unsurları Deaş denilen terör yapılanmasını ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Örgüt tasviye sürecine girmiştir.

2017-2019 – DEAŞ’a ABD operasyonları: ABD öncülüğündeki koalisyon destekli yerel güçler (Irak ordusu) Deaş’ı Musul ve Rakka’dan temizledi, örgüt teritoryal hakimiyetini kaybetti.

2020- 2026 Yeni İttifaklar ve Yeni Savaşlar

Ocak 2020- Kasım Süleymani Suikastı: İran’ın

Ortadoğu’daki gölge komutanı (Kudüs Gücü lideri) Süleymani, Bağdat Havalimanı’nda ABD’nin SİHA saldırısıyla öldürüldü. ABD-İran gerilimi tavan yaptı.

Şubat 2020- Bahar Kalkanı Operasyonu: TSK ve SMO’nun Suriye’nin İdlip şehrine yönelik yaptığı operasyon. Rusya destekli Suriye Silahlı kuvvetlerinin bölgeye düzenlediği hava saldırıları sonrası Bahar Kalkanı operasyonu yapılmıştır.

Eylül 2020- İbrahim Anlaşmaları (Abraham Accords): ABD arabuluculuğunda Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn (daha sonra Fas ve Sudan), İsrail ile ilişkileri normalleştirme anlaşmaları imzaladı. Arap-İsrail denkleminde büyük kırılma.

Mayıs 2021- İsrail-Filistin Krizi: Şeyh Cerrah mahallesindeki tahliyeler ve Mescid-i Aksa baskınları sonucu Hamas ile İsrail arasında 11 gün süren yoğun roket/hava saldırısı savaşı yaşandı.

7 Ekim 2023- Aksa Tufanı Operasyonu: Hamas, İsrail'e sürpriz ve çok geniş çaplı bir sızma/roket saldırısı düzenledi. İsrail tarihinde sivil/asker en büyük kaybı (yaklaşık 1200 kişi) tek günde yaşadı.

Ekim 2023'ten İtibaren- Gazze Savaşı: 7 Ekim'in ardından İsrail, Hamas'ı yok etme hedefiyle Gazze'yi tam ablukaya aldı ve ağır bir işgal/bombardıman başlattı. Sivil kayıplar on binleri aştı, altyapı tamamen yok oldu.

2023 sonu- 2024- Kızıldeniz Krizi: Yemen'deki Husiler, Gazze'ye destek amacıyla Kızıldeniz'den geçen ticari gemilere füzelerle saldırmaya başladı. Küresel ticaret rotaları Ümit Burnu'na kaydı. ABD ve İngiltere Yemen'i vurdu.

Nisan 2024- İsrail ve İran Arasında Doğrudan Çatışma: İsrail'in Şam'daki İran konsolosluğunu vurması üzerine, İran tarihinde ilk kez İsrail topraklarına doğrudan yüzlerce drone ve füzeyle misilleme saldırısı gerçekleştirdi. İsrail de kısıtlı bir cevap vererek gölge savaşını açık savaşa yaklaştırdı. Temmuz 2024- Haniye suikastı: Hamas siyasi lideri İsmail Haniye, İran Cumhurbaşkanı Mesut Pezeşkiyan'ın göreve başlama töreni için gittiği Tahran'da uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetti.

Aralık 2024- Suriye'de yeni dönem: 8 Aralık 2024'ten itibaren başlayan, SMO ve HTŞ öncülüğündeki silahlı grupların yürüttüğü operasyonlar sonucu Esed rejimi çökmüş ve Şam muhaliflerin eline geçmişti.

Ocak 2025- Suriye'de yeni cumhurbaşkanı: Esed rejiminin çökmesi ve iç savaşın fiili olarak bitmesi sonrasında HTŞ lideri Ahmet Eş-Şara ülkenin yeni yönetiminin lideri ve geçiş döneminin cumhurbaşkanı olarak ilan edildi.

Haziran 2025- 12 gün savaşı: Gazze'de soykırıma imza atan İsrail, 13 Haziran 2025 günü İran'ın nükleer kapasitesini ortadan kaldırmak için çok sayıda noktaya ani hava saldırıları düzenledi. Birçok İranlı yetkili ve bilim adamı bu saldırılarda hayatını kaybetti. İran'ın nükleer ve savunma tesislerinin yok edildiği İsrail tarafından dünya kamuoyuna duyuruldu. İran bu saldırılara misilleme olarak İsrail'deki kimi noktaları uzun menzilli füzelerle vurdu. Ancak İran saldırıları 28 Şubat 2026'daki saldırılar kadar etkili olamadı.

Ekim 2025- Gazze Barış Planı: Mısır'da 8 Ekim 2025'te imzalanan ve ABD öncülüğünde; ateşkesin kalıcı olmasını amaçlayan, rehinelere iadesi, Hamas'ın askeri kanadının tasviyesi ve Gazze'de geçici yönetim inşasını hedefleyen 20 maddelik bir çerçevedir. Türkiye, Mısır ve Katar arabuluculuğunda yürütülen bu plan bölgede kalıcı barışı hedeflemektedir.

2025- 2026 Bölgesel Gerilimin Genişlemesi: Gazze'deki İsrail soykırımı devam ederken, Siyonistler bu sefer de gözlerini Lübnan'a diktiler. Netanyahu başkanlığındaki fanatik aşırı dinci İsrail hükümeti sözde Hizbullah'la savaşıyorum bahanesiyle sivilleri vurmaya devam ediyor. İsrail'in Lübnan'ın güneyini cebren işgal ettiği artık gün gibi ortada. Epstein belgeleriyle adeta sustalı

maymuna çevirdikleri ABD başkanı Trump'ın bu saldırılara sessiz kalması ve hatta zaman zaman destekler açıklamaları yeni bir savaşı gündeme getirdi.

İsrail'in güdümünden çıkamayan ABD başkanı Trump, aşırı dinci fanatik Siyonist Netanyahu kabinesinin istihbaratıyla bu İran saldırısına ortak oldu. Bu sefer rakip bölgenin en kadim devletlerinden İran. İsrail'in İran'a diz çöktürmesi söz konusu değil hiç şüphesiz! Ancak Siyonistlerin tüm bölgeyi kana bulayacak bölgesel bir savaşın peşinde olduğu da aşikâr. Türkiye'nin özverili diplomatik çabaları bölgeyi büyük yangından şimdilik uzak tutuyor. Ancak Siyonist Yahudileri kudurmuşçasına başlattıkları bu saldırılara birinin son vermesi gerekeceği de ortada.

Bölgeye geldikleri ilk andan itibaren bölgeyi kan ve göz yaşına boğan Siyonist yapının durdurulması insanlığın geleceği açısından elzem görünüyor. Osmanlı idaresinde geçen barış dolu dönemi sanırız özlemeyen yok gibidir. Ancak barışın yeniden tesis edilmesi ve bölgenin dertlerini yine bölge ülkelerinin çözmesi için bir araya gelinmesi de aciliyet içeren bir konu!

Bu noktada bölge ülkelerinin amasız fakatsız bir araya gelerek, şahsi kaygıları bir yana bırakıp, huzuru ve güveni tesis edecek adımları atması, oluk oluk akan Müslüman kanını durdurma adına yan yana gelmesi tarihi bir görev olarak durmaktadır.

TESPAM Başkanı

Özgürhan Akyener

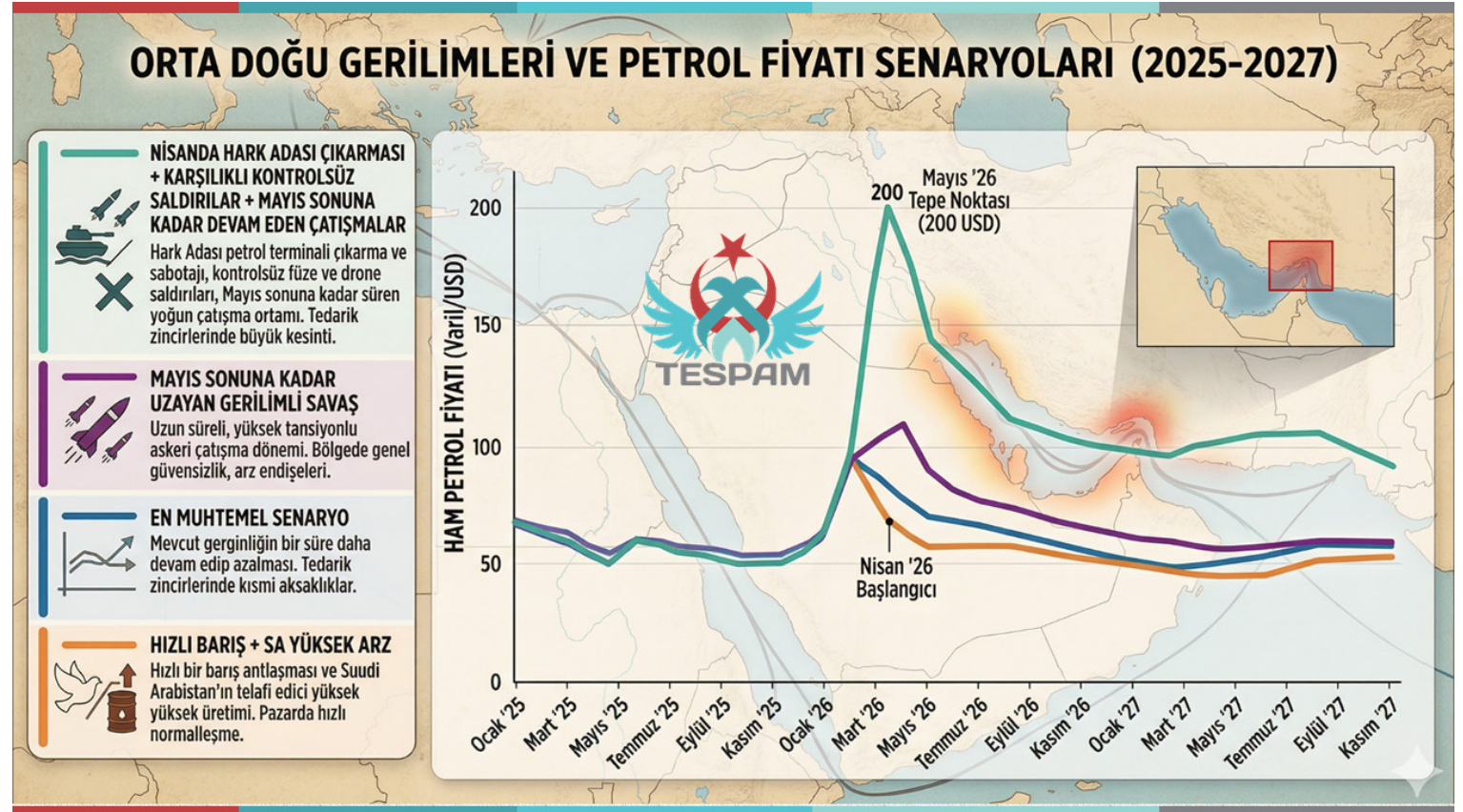
HÜRMÜZ DÜĞÜMÜ

ABD ve İsrail'in İran'a yönelik başlattığı saldırılar neticesinde bütün dünyanın gözü bu savaşa ve gerilimlerle deniz trafiğinde aksamalar yaşanan Hürmüz boğazına kilitlendi. Petrol ve ilgili bütün türevlerin fiyatları yükseldi. Birçok değer zincirinde aksamalar yaşandı. Petrol ihracatçısı olmayan bütün ülkelerde artan enflasyon oranlarıyla ekonomiler zarar gördü. Uzun vadeli yönetilemez bir arz sorunu olmamasına karşın, endişeler ve risk algısı; söylemlere odaklı çok volatil bir dengede konumlandı. Peki, dünyayı böylesine derin bir sorunsalın içine çeken ve savaşta ilk kurşunu atan ABD'nin hedefi neydi? Hiç şüphesiz ABD Venezuela hamlesinden sonra, zaten ekonomik sorunlarla birçok bölgede sokaklarına dahi hâkim olamayan İran rejimini, Hamaney'i öldürerek devirebileceğini düşünmüştü. Bu sayede de, İran'da yeni bir oluşumu tetikleyebilecek ve asıl rakibi olan Çin karşısında elini güçlendirebilecekti. Yani asıl hedef Çin'di. Çin'e karşı planlanan bu hamleyle aynı zamanda; İsrail'in güvenliğini sağlama, bölgeye-dünyaya korku salarak gücünü kanıtlama, daha fazla silah ihracatı yapma gibi diğer alt hedeflerini de gerçekleştirmek istiyordu. Fakat olmadı! Çünkü öncelikle saldıran tarafta (soykırımcı!) İsrail olunca, bu durum İran halkının çözülmesine değil, daha fazla kenetlenmesine sebep oldu. Ayrıca, İran yıllardır böyle bir operasyona hazırlanıyordu ve bu kez (Venezuela'nın aksine) Rusya

ve (özellikle) Çin ABD'nin derin bir prestij kaybı yaşaması için İran'ın etkili bir şekilde arkasında durdu. Hürmüz boğazındaki trafiğe de ilk defa müdahale edilmesiyle birlikte süreç ABD başkanını dahi devirebilecek bir fiyat krizini beraberinde getirdi. Çin'in son dönemde stratejik petrol rezervlerini neredeyse 1,5 katına çıkarması, bu tabloya ne kadar hazır olduğunun da bir diğer kanıtıydı. Yoksa enerji alanındaki fiyat ve arz krizlerini yönetebilmesi pek de mümkün olmayacaktı. Sürecin nihayetinde, ABD her ne kadar İran'a çok derin yaralar açabilmiş ve yaşanan süreçten bazı ekonomik fırsatlar elde edebilmiş ise de, küresel prestiji zedelendi. Askeri teknolojiler ve istihbarat anlamında küresel otorite algısını koruyamadı. Bölgedeki müttefiklerinin güvenini kaybetti. ABD karşıtlığı bütün dünyada yükseldi. Çin ise her ne kadar yaşanan fiyat ve arz krizlerinden büyüme anlamında olumsuz etkilenmiş ise de, ABD'nin askeri gücünün artık yetersiz kaldığını tüm dünyaya kanıtladı. İran'ı daha derin bir şekilde kontrolü altına aldı ve psikolojik olarak bir zafer kazandı. ABD ve Çin cephelerinde bunlar yaşanırken, Rusya; kalkan yaptırımlar ve artan enerji fiyatları sayesinde rahat bir nefes aldı. Petrol ithalatçısı konumundaki AB, İngiltere ve Japonya gibi devler ise ekonomik anlamda zayıflarken, güçlenen Rusya ve çatırdayan NATO karşısında daha fazla endişeye gark oldu.

Bölge ülkelerine baktığımızda ise, öncelikle savaşın birincil muhatabı olan İran çok büyük bir yıkım yaşadı. Her ne kadar müzakereler neticesinde belki kalıcı bir barış ve yaptırımlardan muaf bir ortam kurgulanabilse dahi, İran belki de gelecek 50 yılını kaybetti. ABD ve İsrail'e karşı dik durmayı başarmış olsa da, yaşadığı yıkım sebebiyle ekonomik, siyasi, idari, insan kaynakları gibi birçok alanda büyük sorunların içine düştü. Ve bu sorunlarla birlikte, Çin'e çok daha derin bir şekilde bağlanmak zorunda kaldı. İsrail ise büyük bir prestij kaybının ve uluslararası dışlanmışlığın yanı sıra derin bir ekonomik sorunsalın içine gömüldü. Ayrıca kendi aleyhine İslam dünyasının birazcık daha yakınlaşabilmesine vesile oldu. Genel anlamda Körfez ülkeleri de büyük bir ekonomik kayba ek olarak, güvenlik anlamındaki zafiyetleri yüzünden yeni ittifak arayışlarına sürüklendi. Şimdi bu genel tablodan, enerji alanına dönersek; Petrol fiyatları gerilimlere bağlı olarak 120 \$ seviyelerini test etti. Fakat gerçek anlamda arzda

yönetilmez ve uzun vadeli bir sorun olmadığı için tutunamadı. Arz anlamında ilk süreçte Hürmüz boğazının %90 oranında kapanmasıyla birlikte yaklaşık 7,8 milyon varillik günlük kesinti yaşandı. Bu kesintinin 2,4 milyon varilini Irak, 1,9 milyon varilini Kuveyt, 2,6 milyon varilini Suudi Arabistan, 0,7 milyon varilini BAE ve 0,05 milyon varilini de Bahreyn'den kaynaklanan arz kayıpları oluşturdu. Daha sonraki süreçte ise Suudi Arabistan'ın Doğu – Batı hattındaki yedek kapasiteyi devreye alması ile birlikte, Suudi Arabistan mevcut koşullarda Hürmüz boğazına bağlı kalmadan arz edebilir seviyeye geldi. Ham petrol üretimi anlamında bölgedeki tesisler uzun süreli kesintiye sebep olacak ölçekte hasar almadı (Katar'ın LNG tesisleri hariç). Dolayısıyla sektör lojistik kısıtlar kalktığında hızlı bir şekilde toparlanabilme kabiliyetini korudu. Bu da fiyat değişimlerinin daha çok siyasi söylemlere bağlı olarak, belli bir skalada dalgalanmasını sağladı. Yine de ham petrol fiyatlarından akaryakıtta, petrokimya ürünlerinden üreye kadar bütün sektörlerde (hatta tarım ve gıda sektörleri de dâhil olmak üzere) ciddi fiyat artışları gözlemlendi.

Grafik 1: Brent Petrol Fiyat Tahminleri (Kaynak: TESPAM)

Yukarıdaki grafikten de anlaşılabileceği üzere, petrol fiyatları 120 dolar seviyelerini test etti fakat o seviyelerde tutunamadı. Mevcut durumda TESPAM tarafından Mart sonunda yayınlanan “En Muhtemel Senaryo”nun tutarlı olduğu anlaşıldı. Bu senaryoya göre; Mevcut gerilimlerin ve tedarik zincirlerindeki kısmi

aksaklıkların azalmasıyla birlikte sektörün hızlı bir toparlanma süreci içine girebileceği, Kasım 2026 sonunda yeniden 65 dolar bandının yakalanabileceği, Hatta artan arz ile birlikte fiyatların (OPEC+ yeni bir kesinti kararı almaz ve yaptırımlar tekrar uygulanmazsa) daha da düşerek Mayıs 2027’de 55 dolara kadar çekildikten sonra tekrar yükselmeye başlayacağı öngörülmektedir.

Delayısıyla “bir nükleer savaşın başlatılması”, “ABD’nin İran’ın Güney Pars Sahasındaki deniz platformlarını vurarak, İran’ı belki 1 yıllık elektriksizliğin içine sürüklemesi”, “buna karşılık İran’ın da tüm Körfez ülkelerindeki stratejik üretim tesislerini yıkıcı bir şekilde vurması” gibi senaryolar yaşanmadığı sürece korkulacak bir durum söz konusu değildir. Bu en kötü ve düşük ihtimalli senaryolar zaten ne ABD, ne İran ne de Çin tarafından istenmemektedir. Tabi bu senaryoların gerçekleşmesini isteyecek tek devlet olan İsrail’in dünyayı içinden çıkılmaz bir noktaya getirmemesi için de (uluslararası kamuoyu nezdinde) kontrol altında tutulması önemlidir.

Grafik 2: Hürmüz Düğümü Sonrası Alternatif Rotalar (Kaynak: TESPAM)

Bundan sonraki süreçte bölge ülkeleri her ne kadar ekonomi, güvenlik gibi alanlarda yeni önlem arayışı içinde olacaklarsa da, petrol ihracatı anlamında aslında alternatif rotalar bellidir. Bunlar: Suudi Arabistan (ve Bahreyn) için mevcut Doğu-Batı hattının kapasitesinin biraz daha genişletilmesi,

BAE için Fujairah limanına giden hattın kapasitesinin artırılması, Irak (ve anlaşma sağlanırsa Kuveyt) için ise Bağdat – Kerkük ve Kerkük – Ceyhan arasındaki hatların kapasitelerinin geliştirilmesidir. Katar için ise uzun menzilli bir doğalgaz boru hattı kısa ve orta vadede pek de makul değildir. Uzun vadede ise Irak üzerinde kurulabilecek bazı hatlara bağlantı sağlanarak alternatif rotaların oluşturulması mümkündür.

Sonuç olarak, Hürmüz düğümünde ve bölgede yaşanan gelişmeler birçok tehditle birlikte fırsatı da beraberinde getirdi. Bir taraftan yaşanan hukuksuz savaş özellikle İran’ı ve Körfez ülkelerini derinden etkiledi ve birçok masum insanın ölümüne sebep oldu. Diğer taraftan uluslararası sistem yeni bir değişime doğru bir adım daha yaklaşıldı. Yeni sistemdeki alternatiflerin mevcut sistemdeki hegemon güçlere kıyasla ne kadar daha makul ve merhametli olacakları soru işaretleri ihtiva etse de, yaşananlar Türkiye liderliğinde İslam medeniyetinin biraz daha safları sıklaştırarak, silkelenmesine de vesile oldu.

Mehmet Ahmet Duruk

TAT ALABİLMEK TAHRAN ANKARA TEL AVİV

Tahran, İran'ın başkenti ve en büyük şehridir. Ülkenin orta kuzey kesiminde, Elbruz Dağlarının güney yamaçlarında yer alır. Hazar Denizi'ne yaklaşık 100 km mesafede bulunan bu metropol, İran'ın siyasi, kültürel ve ekonomik merkezidir.

Ankara, Türkiye'nin başkenti olup, İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Coğrafi olarak 39° 55 kuzey enlemi ve 32° 50° doğu boylamı üzerinde bulunan şehir, Sakarya Nehri'nin kollarından Ankara Çayı'nın geçtiği ova üzerinde, 890 metre yükseklikte konumlanmıştır.

Tel Aviv, İsrail'in batı kıyısında, Akdeniz kıyı şeridinde yer alan ülkenin ikinci büyük şehri ve finans/teknoloji merkezidir. Kudüs'ün yaklaşık 60 km kuzeybatısında bulunan şehir, tarihi Yafa (Jaffa) liman kentinin kuzeyinde, Guş Dan metropol bölgesinin kalbinde konumlanmıştır.

Tahran 1979 İran İslam devriminden itibaren Şia rejimi tarafından yönetiliyor. Tüm dünyaya da kendi bakış açısını tebliğ ve kabul ettirmeye çalışıyor. İranlılar hayatları boyunca önemli bir medeniyet olduklarını hep vurguladılar.

Ankara 1920 Milli Mücadelenin merkezi olarak bağımsızlığın sembolü oldu. Yeni yönetim modelinin merkezi oldu. Doğu ülkeleri içinde demokrasi yolunun öncüsü olarak batı ile ilişkileri yoğunlaştırdı. Tel Aviv 1948 İsrail devletinin ilanından sonra dünya yahudiliğinin merkezi oldu. Siyonist düşünce Nil'den Fırat'a kadar toprak düşüncesini burada geliştiriyor. Kutsal Topraklar en büyük düşleri.

Tahran 12 imam doktrininde ve Hz. Ali vurgusu ile teolojisini belirliyor. Türkiye ile geçmiş tarihi itibarıyla denge ve fırsat kollama politikası içinde. İsrail ile ebedi düşman. Onlar için ABD büyük, İran küçük şeytan.

Ankara Cumhuriyet ile birlikte İran ile ticari ve kültürel ilişkiler geliştirilmeye çalışıyor. İsrail ile denge gözetken bir anlayış içerisinde. Her iki ülkeninde istihbarat örgütlerinin faaliyetlerini yakından takip ediyor.

Tel Aviv İran ve Türkiye hakkında soğuk savaş diplomasisi yönetiyor. Kendi varlığını korumak için her iki ülkede ki yahudilerle çeşitli ilişkiler kuruyor. Tüm dünyaya güçlü ve yenilmez imajı vermeye çalışıyor.

KUDÜS üç din açısından önemli merkez. Yahudiler Süleyman mabedini yeniden inşa etmek istiyor. Müslümanların ilk kible. Mescidi Aksa ziyareti çok önemli. Hristiyanlar Hz. İsa açısından büyük önem veriyor. Mesih burada tekrar dünyaya dönecek deniyor.

Ercan Şen ve Prof. Dr. Yasin Aktay Tezkire dergisinde Evanjelizm konusunu 2000 li yılların başında fikri olarak ele aldılar. Bugün ABD ve İsrail arasında gelişen işbirliği bu düşüncenin sonucu.

Kudüs Birleşmiş Milletler tarafından özel statüye alınmalı. Bir dünya şehri olarak planlanmalı. Felsefe, tarih, kültür, sanat açısından merkez haline getirilmeli. Böylece teologlar açısından bir istişare merkezi olabilir.

Askerlikte üç köşe teşkili vardır. Yaptığınız silah atışının geçerli sayılması için şarttır. Ortadoğu da enerji,ticaret,ekonomi,turizm işbirliği ve barış için: İran, Türkiye, İsrail masaya oturmak zorunda. Üç

ülke arasında daimi bir platform kurulmak zorunda. Sekreteryası ve danışmanları ile her daim hazır olmalı.

Kudüs her çözümün anahtarıdır. Bölgede etnik ve mezhep ayırımı bitirilmelidir. Aşiret düzeni değil bireyi önemseyen, sağlıklı toplumsal yapı kurulmalıdır.

1979 yılında kapatılan CENTO yeniden ele alınarak coğrafya devletlerinin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı sağlanmalı.

TAHRAN-ANKARA-TEL AVİV devlet aklıyla hareket edecek yolda adımlar atmalı. Macera gençlikte aranabilir. Birlikte yaşamamanın ve refahı artırmanın yolunu bulmak zorundayız.

Hayat tat almak içindir. Dünya zevklerini her insan yaşayabilmelidir. Hedonizm ve hazcılık ise insanı yok sayar. Savaş ve sömürü düzeninden beslenir. Dünya insan ömrü için kısa toplumlar için sonsuzdur. Nasıl torun sevinci yaşıyor ise gelecek nesillerin hakları korunmalıdır.

Haçlı savaşlarındaki soykırımlar düşünülürse; bu topraklarda acılar dün vardı bugünde sürüyor. Yarın olmaması için adım atılmalı.

Elbette sivilleri ve de özellikle çocukları öldürenler uluslararası mahkemelerde yargılanmalı.

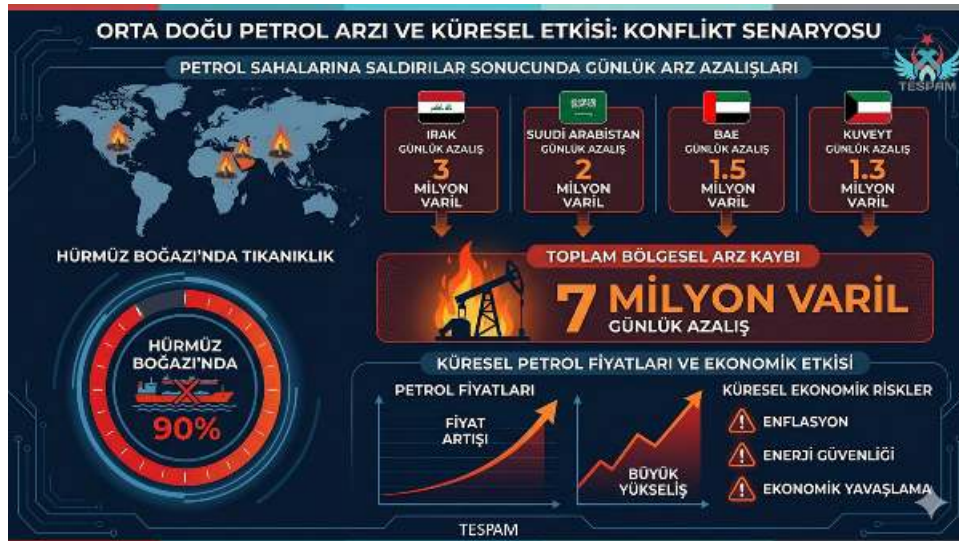

TADİV Başkanı

Prof. Dr. Aygün Altar

ORTA DOĞU VE İRAN'DA DEVAM EDEN SAVAŞ KOŞULLARINDA AZERBAYCAN-TÜRKİYE STRATEJİK İŞ BİRLİĞİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN SAĞLADIĞI FAYDALAR

Bu geniş jeoekonomik tablo içinde Azerbaycan ile Türkiye arasındaki stratejik iş birliği, Ankara açısından yalnız kardeşlik söyleminin ötesinde somut bir enerji emniyeti üretmektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan, TANAP ve Güney Gaz Koridoru hattı, Türkiye'nin Orta Doğu merkezli şoklara maruz kalma derecesini azaltırken Ankara'ya tedarik çeşitliliği, transit gelir, diplomatik hareket alanı ve bölgesel merkez ülke niteliği kazandırmaktadır.

TESPAM tarafından kurgulanan bu infografik, yüzeyde bir enerji krizi senaryosunu özetliyor görünse de, esasında çok daha geniş bir jeopolitik ve jeoekonomik denklemi işaret etmektedir. Ana tez açıktır: Irak, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'te petrol sahalarına yönelik saldırılar sonucunda günlük arzda ciddi kayıplar meydana gelmekte; bu kayıplar toplamda 7 milyon varile ulaşmakta; buna Hürmüz Boğazı'nda ciddi bir tıkanma veya taşımacılık aksaması eklendiğinde ise bölgesel kriz hızla küresel ekonomik sarsıntıya dönüşmektedir. Infografikte Irak için 3 milyon, Suudi Arabistan için 2 milyon, BAE için 1,5 milyon ve Kuveyt için 1,3 milyon varillik günlük azalış öngörülmekte; bu toplam da "bölgesel arz kaybı" başlığı altında 7 milyon varil olarak sunulmaktadır. Buna paralel olarak Hürmüz Boğazı'nda yüzde 90 düzeyinde bir tıkanıklık veya ağır aksama varsayımı yer almakta; sonuç kısmında ise yükselen petrol fiyatları ile birlikte enflasyon, enerji güvenliği ve ekonomik yavaşlama temel küresel riskler olarak sıralanmaktadır.

Bu nedenle burada tartışılan her arz kesintisi senaryosu, Türkiye bakımından Azerbaycan bağlantısının stratejik kıymetini daha görünür kılmaktadır. Türkiye, Azerbaycan sayesinde enerji denkleminde yalnız tüketici konumunda kalmamakta; güvenilir hatların kesişiminde bulunan, fiyat şoklarını daha iyi yöneten ve Avrupa'ya uzanan akışın ana eşiklerinden birini kontrol eden bir aktöre dönüşmektedir.

Bu çerçeveyi anlamlandırmak için öncelikle şu noktayı vurgulamak gerekir: modern enerji piyasası, yalnızca üretim miktarlarının hesaplandığı mekanik bir alan değildir. Bugünün petrol piyasası aynı anda coğrafya, güvenlik, deniz taşımacılığı, finansal beklentiler, sigorta maliyetleri, stratejik rezervler ve siyasal psikolojiyle çalışan son derece hassas bir sistemdir. Dolayısıyla Orta Doğu'da meydana gelen her kriz, otomatik olarak dünya ekonomisinin tamamını etkileyen bir "sınır-aşan risk" üretme potansiyeline sahiptir. Çünkü petrol, sadece yakıt değildir; sanayi üretiminden küresel lojistiğe, tarımsal girdi maliyetlerinden havacılığa, deniz taşımacılığından tüketici fiyatlarına kadar uzanan geniş bir ekonomik damar sisteminin asli bileşenidir. Bu nedenle enerji akışında yaşanan ani bir kesinti, kısa süre içinde fiyat hareketi, maliyet baskısı, arz güvensizliği ve büyüme üzerinde fren etkisi yaratır. Başka bir ifadeyle burada mesele birkaç petrol sahasının zarar görmesi değildir; sorun, dünya ekonomisinin damarlarına aynı anda baskı uygulanmasıdır.

İnfografiğin bilimsel olarak en dikkat çekici yönlerinden biri, olayları tekil gelişmeler şeklinde sunmaması, tersine neden-sonuç zinciri halinde kurgulamasıdır. Önce saldırılar nedeniyle üretim ya da ihracat kapasitesi daralıyor. Ardından bölgesel arz kaybı ortaya çıkıyor. Sonra Hürmüz Boğazı'ndaki aksama, zaten sarsılmış olan sistemin

taşıma ve transit boyutunu da vuruyor. Bu iki etki birleşince petrol fiyatlarında sert yükseliş ihtimali belirginleşiyor. Nihai aşamada ise bu yükseliş enflasyon, enerji güvenliği sorunu ve ekonomik yavaşlama olarak dünya piyasalarına yansıyor. Bu şema, sistem teorisi açısından bakıldığında tam anlamıyla "kademeli şok aktarımı" modelidir. Yani ilk darbe fiziksel altyapıya inse de, asıl büyük etki ekonomik beklentiler, piyasa psikolojisi ve tedarik zincirleri üzerinden büyür. Finans piyasalarının doğası gereği, bazen kaybedilen fiili varil miktarı kadar, daha fazla kaybın yaşanabileceği korkusu da fiyatları yukarı taşır. Piyasa, gerçek kıtlıkla değil, beklenen kıtlıkla da sert reaksiyon verir. Bu nedenle enerji krizleri çoğu zaman varillerin sayıldığı yerde değil, beklentilerin fiyatlandığı yerde derinleşir.

Burada özellikle 7 milyon varil düzeyindeki günlük arz kaybı üzerinde durmak gerekir. Bu büyüklük, infografikte yalnızca çarpıcı bir rakam olarak yer almıyor; aynı zamanda küresel petrol sisteminin ne denli kırılgan olduğunu göstermeye yarayan analitik bir eşik işlevi görüyor. Çünkü bu düzeyde bir kayıp, piyasanın olağan dalgalanma sınırlarını aşan, fiyatlama davranışını sert biçimde bozan ve devletleri acil tedbir tartışmasına iten bir senaryoyu temsil eder. Üstelik böyle bir kayıp, tek bir ülkedeki teknik arıza ya da geçici saha problemiyle açıklanabilecek türden değildir. Burada mesele, aynı anda birden fazla kritik üretici ve ihracatçıya yönelen, bölgesel bütünlüğü bozan ve telafisi kısa vadede zor olan eşzamanlı bir sarsıntıdır. Analitik açıdan bunun anlamı şudur: piyasa yalnızca arz hacmi kaybetmez; aynı zamanda düzen hissini, öngörülebilirlik kapasitesini ve kriz emme kabiliyetini de kaybeder. Enerji piyasasında bazı krizler fiyat artışı üretir; bazı krizler ise düzen fikrinin kendisini aşındırır. Bu senaryo ikinci kategoriye daha yakındır.

Irak, Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt'in aynı başlık altında yer alması da rastlantı değildir. Infografik, bölgesel enerji mimarisinde ağırlığı olan aktörleri yan yana getirerek, krizin çevresel değil, merkezi bir karakter taşıdığı fikrini pekiştiriyor. Bu ülkeler, yalnızca üretici kimlikleri nedeniyle önemli değildir; aynı zamanda küresel petrol akışının sürekliliği açısından stratejik coğrafyaların ve altyapı ağlarının parçasıdır. Yani burada hasar gören şey sadece kuyular, terminaler ya da sahalar değildir; enerji dolaşımının coğrafi omurgasıdır. Bir bölgede petrol üretilmesi ile o petrolün küresel pazara güvenli, hızlı ve öngörülebilir biçimde ulaştırılması arasında büyük fark vardır. Enerji ekonomisinin sık sık gözden kaçan yönü de tam olarak budur: arz, ancak taşınabildiği ölçüde anlamlıdır. Üretim kapasitesi korunmuş olsa bile, taşıma koridorları ve ihracat yolları işlevsiz hale gelirse piyasa açısından sonuç fiilen arz kaybına yaklaşır. Bu nedenle üretim ve transit, ayrı meseleler değil, aynı zincirin birbirine bağımlı halkalarıdır.

Tam bu noktada Hürmüz Boğazı senaryosu kritik önem kazanıyor. İnfografikte boğazdaki tıkanıklığın yüzde 90 gibi son derece sert bir oranla ifade edilmesi, enerji jeopolitiğinin en temel gerçeklerinden birine işaret etmektedir: deniz geçitleri, modern ekonomide lojistik ayrıntı değil, stratejik kader noktalarıdır. Hürmüz Boğazı gibi dar su yolları, küresel petrol ticaretinde “boğaz etkisi” yaratan alanlardır; yani akışın devamı birkaç kilometrelik geçişe, belirli güvenlik düzenlemelerine ve seyrüsefer serbestisine bağlıdır. Bu tür coğrafyalar barış zamanında sıradan görünür; kriz anında ise dünya piyasasının en hassas düğümüne dönüşür. Boğazın ciddi şekilde aksamaması, üretim kaybının ötesinde çok daha geniş bir etki üretir; çünkü taşınabilir petrolün piyasaya fiilen ulaşma kapasitesini zedeler. Bir anlamda enerji sisteminin musluğu kapanmasa bile borunun ağzı sıkışmış olur. Bu da fiyatların sadece arz azalması nedeniyle değil, ulaştırma riski, gecikme olasılığı, sigorta maliyetleri ve yeni jeopolitik belirsizlik primi nedeniyle de yükselmesine yol açar.

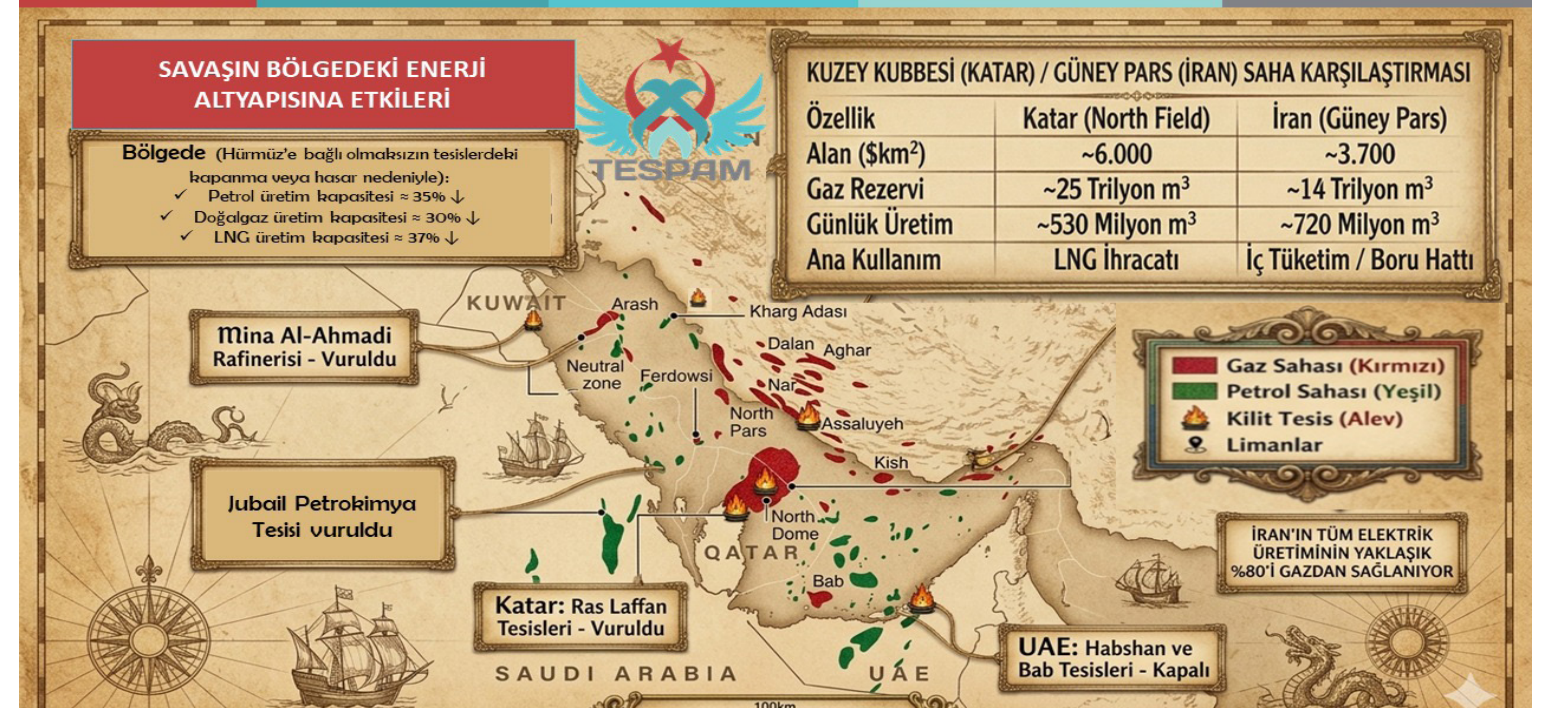
Enerji güvenliği açısından bakıldığında infografiğin verdiği mesaj oldukça nettir. Enerji güvenliği, çoğu zaman yalnızca “kaynak var mı yok mu” sorusuna indirgenir. Oysa çağdaş literatürde bu kavram çok daha geniştir: kaynağın mevcudiyeti kadar, onun güvenli biçimde ulaştırılması, fiyat oynaklığının yönetilebilir düzeyde kalması, siyasi şoklara karşı sistemin dayanıklı olması ve devletlerin alternatif tedarik imkanlarına sahip bulunması da enerji güvenliğinin parçasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Orta Doğu merkezli çatışma senaryosu sadece petrol üretimini tehdit etmiyor; aynı zamanda tedarik sürekliliğini, tüketici ülkelerin planlama kabiliyetini ve küresel piyasanın denge mantığını aşındırıyor. Enerji güvenliği, kriz anlarında kendisini en çıplak biçimde gösterir. Normal zamanlarda kimse enerji güvenliğinin değerini düşünmez; fakat akışın sekteye uğradığı anda sanayi, taşımacılık, elektrik üretimi, dış ticaret ve hanehalkı harcamaları aynı denklemde buluşur. İşte bu yüzden enerji güvenliği soyut bir teknik terim değil, devlet kapasitesiyle toplumsal istikrar arasında doğrudan bağ kuran stratejik bir alandır.

İnfografikte sonuç başlığı altında verilen “petrol fiyatlarında artış” vurgusu da kendi içinde çok katmanlıdır. Petrol fiyatının yükselmesi, tek başına enerji sektörünün sorunu değildir. Bu artış önce rafineri maliyetlerine, sonra taşıma giderlerine, ardından sanayi üretimine ve nihayet tüketici fiyatlarına yansır. Bu aktarım mekanizması nedeniyle petrol fiyatlarındaki sert sıçramalar çoğu zaman enflasyonun

hızlanmasında önemli rol oynar. Özellikle ithalata bağımlı ekonomilerde enerji faturası yükseldiğinde, merkez bankalarının para politikası alanı daralır, şirketlerin maliyet hesapları bozulur, bütçe açığı baskısı artabilir ve sosyal hoşnutsuzluk daha görünür hale gelir. Yani petrolün pahalılaşması, benzin istasyonundaki rakamın büyümesiyle sınırlı kalmaz; ekonomik düzenin tamamında bir tür maliyet zinciri reaksiyonu başlatır. Birçok sektör kendi ürününe enerji maliyetini ekler, taşımacılık şirketi navlunu yükseltir, üretici fiyatları zam yapar, tüketici enflasyonla karşı karşıya kalır. Böylece jeopolitik kriz, mutfak masasına kadar iner.

Enflasyon başlığının küresel ekonomik riskler arasında yer alması bu yüzden son derece yerindedir. Zira enerji enflasyonu, çoğu zaman genel enflasyonun ateşleyici unsurlarından biri haline gelir. Enerji, üretim ve dolaşım sürecinin neredeyse her aşamasında bulunduğu için petrol fiyatlarındaki artış tek bir sektörü vurmaz; ekonominin sınır sistemini etkiler. Üstelik kriz dönemlerinde fiyatlar yalnızca maliyetler nedeniyle yükselmez, “risk primi” de devreye girer. Taşıma şirketleri tehlikeli güzergâhlarda daha yüksek ücret talep eder, sigorta maliyetleri artar, türev piyasalardaki spekülasyon hareketler güçlenir, arzın geleceğine dair kaygılar ticari davranışı daha savunmacı hale getirir. Bu koşullarda fiyat artışı, gerçek arz kaybının ötesine taşar. Başka bir deyişle, ekonomi yalnızca eksik petrolden etkilenmez; korkunun fiyatından da etkilenir. Piyasaların bazen rakamlardan çok söylentilere tepki vermesi de tam buradan kaynaklanır.

Ekonomik yavaşlama meselesi ise infografiğin en stratejik sonuçlarından biridir. Çünkü yüksek enerji maliyetleri, büyümeyi aşağı çeken çok yönlü bir baskı üretir. Sanayi sektörü daha pahalı girdiyle çalışmak zorunda kalır, nakliye maliyetleri ihracatın rekabet gücünü zayıflatır, tüketicinin satın alma gücü erir, yatırımcı belirsizlik nedeniyle daha ihtiyatlı davranır. Bunun sonucunda hem reel ekonomi hem de finansal piyasalarda soğuma eğilimi ortaya çıkabilir. Özellikle kırılgan dış ticaret yapısına sahip ülkelerde enerji şokları büyüme üzerinde çifte baskı yaratır: bir yandan cari açık ve dış finansman ihtiyacı artar, öte yandan iç talep daralır. Dolayısıyla infografiğin ulaştığı nihai sonuç, sadece “petrol pahalıdır” gibi dar bir okuma değildir; daha büyük bir makroekonomik sıkışmanın habercisidir. Enerji şoku önce maliyet krizine, ardından enflasyon krizine, oradan da büyüme krizine dönüşebilir. Ekonomi bazen yüksek sesle değil, art arda gelen küçük daralmalarla tökezler.

Bu senaryonun jeopolitik boyutu da ihmal edilmemelidir. Orta Doğu, yalnızca büyük petrol rezervlerine sahip olduğu için önemli değildir; aynı zamanda küresel enerji düzeninin siyasi tansiyonla en yoğun biçimde kesiştiği bölgedir. Burada askeri gerilimler, vekâlet savaşları, deniz güvenliği sorunları, altyapı kırılganlıkları ve büyük güç rekabeti iç içe geçer. Bu nedenle bölgedeki herhangi bir çatışma, klasik anlamda “yerel olay” olarak kalmaz. İnfografiğin vermek istediği temel düşünce de budur: jeopolitik yangın artık bulunduğu coğrafyada kalmıyor; enerji ve lojistik ağları üzerinden küresel ekonomi içinde yayılıyor. Bir füze saldırısı, birkaç gün sonra uzak bir ülkede ulaştırma maliyetini artırabiliyor; deniz taşımacılığındaki aksama, haftalar içinde market raflarındaki fiyatları etkileyebiliyor. Küreselleşme verimliliği artırdı, fakat aynı zamanda şokların yayılma hızını da olağanüstü ölçüde yükseltti. Dünya ekonomisi daha entegre hale geldikçe, tek bir boğazın güvenliği bile gezegenin geri kalanının refahıyla doğrudan bağlantılı hale geldi.

Bilimsel açıdan bakıldığında, infografiğin güçlü yanı

tam da bu bütüncül krizi kavramsallaştırabilmesidir. Bununla birlikte böyle bir materyalin kesin bir tahmin olarak değil, yüksek riskli bir senaryo modeli olarak okunması gerekir. Çünkü burada sunulan rakamlar ve etkiler, belirli varsayımlara dayalıdır. Hangi süre boyunca arz kaybının devam edeceği, alternatif ihracat güzergâhlarının ne ölçüde devreye girebileceği, stratejik petrol rezervlerinin ne zaman ve hangi ölçüde kullanılacağı, diğer üreticilerin arz açığını telafi edip edemeyeceği, finansal piyasalarda paniğin ne kadar süreceği gibi sorular, bu tür senaryoların nihai sonucunu doğrudan etkiler. Başka bir deyişle, infografik güçlü bir risk anlatısı sunmaktadır; fakat bu anlatının tam anlamıyla bilimsel modellemeye dönüşebilmesi için daha ayrıntılı veri, yöntem ve karşılaştırmalı senaryo analizi gerekir. Yine de bu durum, infografiğin uyardığı ana meseleleri önemsizleştirmez. Aksine, onun işaret ettiği tehlike, enerji sisteminin ne kadar hassas ve karşılıklı bağımlılıklara dayalı olduğunu görünür kılar.

Burada ayrıca şu önemli noktanın altı çizilmelidir: enerji krizleri çoğu zaman salt üretim meselesi değildir; onlar aynı zamanda algı, zamanlama ve güven krizidir. Bir ülkede üretim hemen toparlanabilir, bir liman birkaç hafta içinde yeniden işler hale gelebilir, fakat piyasanın güven duygusu aynı hızla geri dönmez. Ticari aktörler ve finans çevreleri, özellikle savaş ve çatışma ihtimalinin canlı kaldığı ortamlarda, her zaman en kötü senaryoyu fiyatlama eğilimi taşır. Bu da krizin fiili etkisini uzatabilir. İnfografiğin saldırılar ile küresel fiyat artışı arasındaki bağlantıyı vurgulaması, tam da bu sebeple yerindedir. Çünkü enerji piyasasında “olmuş olan” kadar, “olabilecek olan” da fiyatları belirler. Bazen piyasa, gerçeklikten önce paniği satın alır. Ve çoğu kez bu panik, teknik verilerden daha hızlı hareket eder.

Son tahlilde bu infografik, Orta Doğu’daki enerji altyapısına yönelik bir güvenlik krizinin neden dünya çapında yankı uyandırabileceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Irak, Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt’teki günlük arz kayıplarının toplamda 7 milyon varile ulaşması; buna Hürmüz Boğazı’ndaki ağır aksamanın eşlik etmesi; ardından petrol fiyatlarının sert yükselişi, enflasyon baskısı, enerji güvenliği sorunu ve ekonomik yavaşlamanın gündeme gelmesi, tek tek ele alındığında ayrı başlıklar gibi görünse de gerçekte tek bir büyük sistemik kırılmanın parçalarıdır. Bu tablo, çağımızın temel gerçeğini yeniden hatırlatmaktadır: enerji, jeopolitik güç ilişkileri ile küresel ekonomik istikrar arasında duran en hassas köprülerden biridir. Bu köprü sarsıldığında yalnızca bölgesel dengeler değil, dünya ekonomisinin sinir uçları da aynı anda gerilir. Başka bir deyişle, Orta Doğu’daki bir çatışma artık yalnızca Orta Doğu’nun meselesi değildir; finans piyasalarından sanayi üretimine, merkez bankalarından tüketici fiyatlarına kadar uzanan geniş bir uluslararası etki alanı üretir. Bu nedenle söz konusu infografik, abartılı bir alarm metni olarak değil, enerji çağının yapısal kırılganlıklarına işaret eden uyarıcı bir jeoekonomik senaryo olarak okunmalıdır.

Körfez’de enerji altyapısına yönelen baskının büyümesi, Türkiye için iki ayrı

sonucu aynı anda doğurmaktadır: risk ve fırsat. Risk, ithal enerji maliyetleri üzerinden enflasyon ve cari denge baskısıdır; fırsat ise Azerbaycan ile kurulan sağlam enerji ekseninin Türkiye’yi kriz zamanlarında daha dayanıklı bir bölgesel düğüm haline getirmesidir.

2026 yılı itibarıyla Basra Körfezi çevresinde ortaya çıkan tablo, klasik savaş anlayışının ötesine geçen yeni bir jeoekonomik çatışma biçimini gözler önüne seriyor. Hedef alınan alan artık yalnızca askeri mevziler, hava üsleri ya da komuta merkezleri olmuyor; üretim sahaları, rafineriler, petrokimya merkezleri, sıvılaştırma terminalleri, limanlar ve bunları birbirine bağlayan lojistik damarlar da çatışmanın asli eksenine yerleşiyor. Böyle bir denklem içinde enerji altyapısına yönelen her darbe, cephe hattını aşarak küresel piyasalara, sanayi tedarik zincirlerine, navlun maliyetlerine, elektrik üretimine ve toplumsal istikrara kadar uzanan geniş bir etki alanı üretiyor. Tam da bu sebeple Körfez’deki savaş, yalnızca silahlı bir karşılaşma olarak okunamaz; aynı zamanda dünya enerji sisteminin hassas noktalarına yönelmiş çok katmanlı bir baskı mekanizması olarak değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede en kritik nokta, bölgenin dünya enerji mimarisindeki yoğunlaşma düzeyidir. Hürmüz Boğazı, 2024 verilerine göre küresel petrol ve kondensat akışının çok önemli bir bölümünü ve LNG ticaretinin yaklaşık beşte birini taşıyan ana geçitlerden biri olmayı sürdürdü. ABD Enerji Enformasyon İdaresi’nin verileri, Hürmüz’dan geçen petrol ve kondensatın yüzde 84’ünün, LNG’nin ise yüzde 83’ünün Asya pazarlarına yöneldiğini ortaya koyuyor. Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi büyük ithalatçı ekonomiler bu akışın başlıca alıcıları arasında yer alıyor. Bu tablo, Körfez’deki herhangi bir fiziksel hasarın ya da sevkiyat aksamasının önce Asya’nın sanayi ve elektrik talebini vuracağını, ardından fiyatlar, sigorta primleri ve tedarik riski üzerinden tüm dünyaya yayılacağını gösteriyor. Enerji jeopolitiğinde bazen tek bir dar geçit, geniş bir kıtanın ekonomik nabızı haline gelir; Hürmüz bugün tam olarak böyle bir işleve sahiptir.

Daha da önemlisi, büyük ölçekli bir şokun ortaya çıkması için Hürmüz’ün bütünüyle kapanması da gerekmez. Bölgedeki temel tesislerin vurulması, kapanması ya da tedbir amaçlı faaliyet dışına çıkması halinde bile çok sert sonuçlar doğabiliyor. Mevcut senaryoda petrol üretiminde yaklaşık yüzde 35, doğal gaz üretiminde yaklaşık yüzde 30, LNG üretiminde ise yaklaşık yüzde 37 oranında gerileme öngörülüyor. Bu oranlar, meselenin tekil tesis kaybı sınırında kalmadığını, tüm enerji sisteminin kademeli biçimde sarsıldığını anlatıyor. Birkaç düğüm noktası aynı anda işlev kaybına uğradığında zincirin geri kalanı da hızla baskı altına giriyor; üretim, işleme, depolama, sıvılaştırma, yükleme ve sevkiyat birbirinden bağımsız halkalar gibi görünse de pratikte bunlar tek bir organizmanın organları gibi çalışıyor. Bir halkadaki büyük yaralanma, öteki halkalarda da işlev bozukluğu üretiyor.

Bu bütünlüğe yapının kalbinde, Katar ile İran arasında paylaşılan dev gaz havzası bulunuyor: North Field / South Pars sistemi. QatarEnergy LNG’nin resmi verilerine göre North Field, dünyadaki en büyük bağımsız doğal gaz sahası olarak tanımlanıyor ve 900 trilyon standart kübik feetin üzerinde geri kazanılabilir rezerv sahip. İncelenen veri seti de Katar kısmı için yaklaşık 25 trilyon metreküp, İran kısmı için yaklaşık 14 trilyon metreküp rezerv; Katar tarafında yaklaşık 530 milyon metreküp, İran tarafında ise yaklaşık 720 milyon metreküp günlük üretim düzeyini öne çıkarıyor. Buradaki asıl stratejik mesele, tek bir jeolojik yapının iki ayrı devletin farklı enerji mantıklarıyla işletilmesidir. Katar bu alanı esasen LNG ihracatının ana motoru olarak kullanırken, İran için aynı havza iç elektrik üretiminin, sanayi beslemesinin ve boru hattı temelli gaz akışının temel dayanaklarından biridir. Ortak jeoloji ile ayrışan ulusal öncelikler arasındaki bu gerilim, sahayı salt bir rezerv alanı olmaktan çıkarıp küresel kırılganlığın merkezine yerleştiriyor.

Buradan Ras Laffan’ın neden olağanüstü kritik bir düğüm olduğuna geliyoruz. QatarEnergy LNG’ye göre şirket 14 LNG treni işletiyor ve yıllık toplam 77 milyon ton üretim kapasitesiyle dünyanın en büyük LNG üreticisi konumunda bulunuyor. Reuters’ın Mart 2026 tarihli haberlerine göre Ras Laffan’a yönelik saldırıların ardından Katar’ın LNG ihracat kapasitesinin yaklaşık yüzde 17’si üç ila beş yıl boyunca devre dışı kalmış durumda. Bu tür bir kayıp yalnızca Katar’ın gelirlerinde

düşüş yaratmıyor; Avrupa ve Asya’daki uzun vadeli sözleşmelerden spot piyasalara kadar uzanan geniş bir yapıyı da sarsıyor. LNG piyasasının petrol piyasasına kıyasla daha hassas olmasının nedeni de burada yatıyor: petrol çoğu zaman daha geniş depolama ve yönlendirme imkanlarıyla hareket edebilirken, LNG son derece teknik, pahalı ve tesis bağımlı bir altyapı üzerinde yükseliyor. Bir sıvılaştırma treninin devre dışı kalması, dünyanın öbür ucundaki elektrik fiyatlarına birkaç gün içinde yansıyor.

İran cephesinde maliyet daha da ağır bir mahiyet kazanıyor. Reuters, South Pars’ın İran gaz üretiminin yaklaşık yüzde 70-75’ini karşıladığını aktarıyor. İncelenen metinsel veride ise İran’daki elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 80’inin gazdan sağlandığı vurgulanıyor. EIA da İran’da doğal gazın elektrik üretimindeki başat konumunu doğruluyor. Böyle bir bağımlılık yapısı içinde gaz altyapısına yönelen darbe, ihracat rakamlarından ibaret bir mesele sayılmaz. Sanayi tesisleri, gübre üretimi, petrokimya zinciri, hane halkı tüketimi, ısıtma sistemleri ve elektrik arzı aynı anda basınç altına girer. Bunun siyasi anlamı da açıktır: enerji arzındaki kesinti, ekonomik daralma üretir; ekonomik daralma sosyal gerilim yaratır; sosyal gerilim ise devlet kapasitesini içeriden aşındırır. Modern devletler çağında enerji altyapısı, güvenlik aygıtının sessiz omurgalarından biridir. Omurga sarsıldığında siyasal düzen de sallanır.

Körfez’in diğer düğüm noktaları da benzer ölçüde önem taşıyor. Kuveyt’teki Mina Al-Ahmadi Rafinerisi, KNPC verilerine göre 346 bin varil/gün kapasiteye sahip başlıca işleme merkezlerinden biridir. Suudi Arabistan’daki Jubail, yalnızca bir sanayi kenti olarak okunamaz; rafinaj, petrokimya, ihracat ve sanayi girdilerinin kesişim alanı niteliği taşır. Birleşik Arap Emirlikleri tarafında Habshan ve Bab tesisleri ise gaz işleme ve üretim ağının stratejik parçaları arasında yer alıyor; ADNOC’un resmi verileri şirketin 10 milyar standart kübik feet/gün üzerinde ham gaz işleme kapasitesine sahip olduğunu, Habshan kompleksinin ülkenin doğal gaz ihtiyacında merkezi rol oynadığını gösteriyor. Bu nedenle hedef alınan veya kapanan her tesis, yalnızca ham üretim kaybı anlamına gelmez; dizel, jet yakıtı, petrokimya hammaddesi, LPG, kondensat ve gübre zincirlerinde de kırılma üretir. Enerji ekonomisinde bazen bir rafineri yanar, yüzlerce fabrikanın maliyet tablosu değişir.

Bu tablonun küresel ekonomi açısından en kritik boyutu, enerji güvenliğinin artık yalnızca arz miktarıyla ölçülmemesidir. Bugün mesele, arzın fiziksel sürekliliği kadar zamanlama, rota güvenliği, sigorta erişimi, tanker bulunabilirliği ve finansal öngörülebilirliktir. Reuters'ın haberlerine göre savaşın ardından Avrupa ve Asya gaz piyasalarında sert fiyat artışları yaşandı; Avrupa Birliği enerji güvenliğini önceleyen yeni tedbirleri tartışmaya başladı, hatta iklim hedeflerinde tempo ayarlamasına gitme fikri güç kazandı. Bu tablo, enerjinin çevre politikasıyla, güvenlikle, savunma planlamasıyla ve sosyal refahla tek bir denklemde birleştiğini gösteriyor. Savaş, yalnızca füzelerle ilerlemiyor; elektrik faturalarıyla, sanayi siparişleriyle, navlun kontratlarıyla ve tedarik paniğiyle de ilerliyor.

Tam bu noktada Azerbaycan-Türkiye stratejik ortaklığının Türkiye'ye sağladığı fayda daha somut hale gelir. Azerbaycan kaynaklarının Türkiye üzerinden güvenli biçimde taşınması, Ankara'nın iç piyasasında arz sürekliliğini desteklerken Ceyhan, TANAP ve bağlantılı altyapılar aracılığıyla Türkiye'ye fiyat oluşum süreçlerinde daha güçlü bir pazarlık zemini sunmaktadır.

Tam burada stratejik bir ayrım yapmak gerekir. Pek çok yorumda Körfez'deki kriz yalnızca “petrol fiyatları yükselir mi” sorusuna indirgeniyor. Oysa daha derin soru şudur: Enerji sistemindeki darbe, dünya üretim düzeninin hangi katmanlarını ne hızla etkiler? Cevap oldukça serttir. İlk aşamada petrol ve gaz fiyatları yukarı gider. İkinci aşamada elektrik maliyetleri ve sanayi girdi fiyatları yükselir. Üçüncü aşamada gübre, taşımacılık ve gıda üzerinde baskı artar. Dördüncü aşamada merkez bankaları, hükümetler ve bütçe dengeleri yeni maliyet rejimine uyum sağlamak zorunda kalır. Böylece bir bölgesel çatışma, küresel iktisadi mimaride zincirleme reaksiyon başlatır. Enerji altyapısı vurulduğunda aslında dünya ekonomisinin zaman ayarı bozulur.

Bu senaryonun bir başka öğretici yönü, Körfez'deki enerji coğrafyasının aşırı yoğunlaşmış yapısıdır. Dar bir alanda petrol sahaları, gaz sahaları, kıyı

terminaleri, petrokimya kompleksleri ve limanlar üst üste yığılmış durumda bulunuyor. Arash, Kharg Adası, North Pars, Assaluyeh, Kish, North Dome, Bab gibi noktaların aynı jeoenerji resminin parçaları halinde öne çıkması tesadüf sayılmaz. Bu sıkışık yapı, verimlilik açısından büyük avantaj sağlar; aynı yapı güvenlik açısından devasa risk de üretir. Başka bir ifadeyle, ölçek ekonomisi ile stratejik kırılganlık burada aynı madalyonun iki yüzüne dönüşüyor. Tesisler birbirine ne kadar yakın, bağlantılı ve bütünleşik olursa, barış döneminde verim artar; çatışma döneminde hasarın yayılma kapasitesi de aynı ölçüde büyür. Buradan çıkan genel sonuç nettir: Basra Körfezi'ndeki savaş, toprak kontrolü kadar enerji dolaşımını kontrol etme mücadelesi haline gelmiştir. Hedef, karşı tarafın yalnızca askeri kabiliyetini zayıflatmak değildir; gelir üretme kapasitesini, iç enerji dengesini, dış ticaret bağlantılarını ve uluslararası ortaklarıyla kurduğu güven ilişkisini de aşındırmaktır. Enerji altyapısına yönelen baskı, modern çağın en etkili stratejik diline dönüşmüş durumdadır. Çünkü bir gaz sahasını, bir LNG trenini, bir rafineriyi ya da bir işleme merkezini saf dışı bıraktığınız anda, cephe hattının çok ötesinde sonuçlar üretirsiniz: hükümet bütçeleri daralır, elektrik arzı zorlanır, sanayi yavaşlar, uluslararası alıcılar yeni tedarik arar, küresel fiyatlar sıçrar.

Son kertede Körfez'de yaşananlar, dünya enerji güvenliği düşüncesine acı bir ders veriyor. Uzun yıllar boyunca piyasalara hakim olan temel varsayım, Körfez kaynaklarının yüksek gerilim koşullarında dahi bir biçimde akmaya devam edeceği yönündeydi. Artık bu varsayım ciddi biçimde aşınmış durumda. Yeni dönemde mesele, kimin daha çok rezerv tuttuğu kadar, kimin daha dayanıklı altyapı kurduğu, kimin saldırıya karşı daha çabuk toparlandığı, kimin sevkiyatını daha güvenli yönlendirdiği sorularında düğümleniyor. Enerji çağının bugünkü gerçeği şudur: rezerv tek başına güç anlamı taşımaz; korunabilen, sürdürülebilen ve kesintisiz dolaşıma sokulabilen rezerv gerçek güç üretir. Körfez'de savaşın açtığı gedik tam da bu hakikati tüm çıplaklığıyla ortaya koyuyor.

Hürmüz sonrası alternatif ihracat arayışları, Türkiye'nin neden giderek daha merkezi bir enerji jeopolitiği aktörü sayıldığını açıklamaktadır. Bu merkeziliğin arkasında ise Türkiye'nin tek başına kurduğu bir hat düzeni kadar, Azerbaycan ile uzun yıllara yayılan stratejik uyum, karşılıklı güven ve altyapı eşgüdümü de bulunmaktadır.

Küresel enerji düzeninde bazı coğrafi noktalar vardır ki, bunlar yalnız ticaret güzergâhı sayılmaz; fiyat oluşumunu, sigorta maliyetlerini, siyasi baskı kapasitesini ve devletlerin stratejik özerklik seviyesini birlikte belirler. Hürmüz Boğazı tam da bu mahiyette bir düğüm noktasıdır. ABD Enerji Enformasyon İdaresi'ne göre 2024 ve 2025'in ilk çeyreğinde Hürmüz'den geçen petrol ve petrol ürünleri akışı, dünya deniz yoluyla taşınan petrol ticaretinin dörtte birinden fazlasına ve küresel petrol tüketiminin yaklaşık beşte birine karşılık gelmiştir. Bu ölçekte bir boğazda yaşanan her gerilim, fiili kapanma gerçekleşmese bile, piyasada “jeopolitik risk primi” üretir; tanker rotaları değişir, vadeli fiyatlar yukarı hareket eder, üretici ülkeler ise ihracat güvenliğini yeniden düşünmek zorunda kalır. Bu

yüzden Hürmüz sonrası dönemi anlayanın anahtarı, boğazın açılıp açılmamasından çok, enerji akışlarının hangi alternatif mimari içinde daha dayanıklı hâle getirilebileceği sorusudur.

Enerji güvenliği literatüründe dayanıklılık, tek bir hattın kapasitesinden ibaret kabul edilmez. Asıl mesele, sistemin şok emme kabiliyeti, hat çeşitliliği, güzergâh yedekliliği, terminalerin erişilebilirliği, bakım-onarım süresinin kısalığı ve siyasi koordinasyon maliyetinin yönetilebilir olmasıdır. Başka bir ifadeyle güvenli hat, yalnız petrol taşıyan hat sayılmaz; kriz anında çalışmaya devam edebilen, üretici ile tüketici arasında öngörülebilir bağ kuran, finans çevrelerine “yarın da açık kalırım” mesajı verebilen hattır. Bu açıdan bakıldığında Ortadoğu'daki ihracat seçeneklerini teknik mühendislik kadar jeopolitik istikrar, hukuk düzeni, sınır aşan koordinasyon ve lojistik süreklilik üzerinden değerlendirmek gerekir. Sunulan çerçeve de tam olarak bu çok katmanlı okuma ihtiyacını öne çıkarıyor: mesele boru hattı çizmekten çok, bölgesel enerji dolaşımına stratejik omurga kurmaktır.

Bu tür bir analizde dört temel ölçüt öne çıkar. Birincisi, coğrafi erişilebilirliktir: Petrolün üretim havzalarından uluslararası pazarlara hangi süre ve hangi kesinti riskiyle ulaştırılacağı belirleyici rol oynar. İkincisi, altyapısal olgunluktur: Mevcut boru hatları, pompa istasyonları, depolama sahaları ve liman bağlantıları hazırsa, yeni güzergâh daha kısa sürede devreye alınabilir. Üçüncüsü, siyasi istikrar ve hukuki çerçevedir: Rotanın geçtiği ülkelerde devlet kapasitesi ne kadar güçlüyse, hattın işlem maliyeti ve güvenlik maliyeti o kadar öngörülebilir olur. Dördüncüsü ise ticari fizibilitedir: Varıl başına taşıma maliyeti, sigorta primi, ara yükleme ihtiyacı ve terminal verimliliği gibi unsurlar güzergâhın uzun vadeli cazibesini belirler. Bu parametreler birlikte ele alındığında, Doğu Akdeniz’e Türkiye üzerinden açılan kuzey eksen bölgesel petrol ihracatı açısından ayrı bir ağırlık kazanır.

Türkiye koridorunun başlıca üstünlüğü, teorik bir tasarımdan ziyade, tarihî ve teknik olarak denenmiş bir enerji omurgasına yaslanmasıdır. Kerkük havzasını Akdeniz kıyısındaki Ceyhan terminaline bağlayan hatlar, uzun süre boyunca Irak petrolünün dış dünyaya açılan ana pencerelerinden biri oldu. Mart 2026’da Reuters’ın aktardığı gelişmeler, Bağdat ile Kerkük petrolünün yeniden Ceyhan’a akmaya başladığını ve başlangıç seviyesinde günlük 250 bin varillik ihracatın devreye alındığını gösterdi. Aynı dönemde Irak Petrol Bakanlığı, Kürdistan bölgesini baypas edecek şekilde doğrudan Kerkük-Ceyhan ihracatını güçlendirmek için atıl

durumdaki bazı bölümleri yeniden işler hâle getirmeyi planladığını duyurdu. Bu veriler, kuzey hattının kâğıt üzerinde kalan bir ihtimal olmadığını; kriz zamanlarında yeniden faal kılınabilen somut bir stratejik seçenek olduğunu ortaya koyuyor.

Ceyhan’ın önemi ise bir boru hattının son noktası olmasının ötesine geçer. Ceyhan, Akdeniz’e açılan bir enerji terminali olarak üretici havzalarla küresel deniz ticareti arasında bir “basınç dengeleme vanası” işlevi görür. Basra Körfezi çıkışlı ihracatın Hürmüz bağımlılığı arttıkça, Akdeniz’e uzanan her alternatif hat piyasa açısından jeostratejik değer üretir. Türkiye güzergâhı bu anlamda iki katmanlı avantaj sağlar: İlk olarak, Hürmüz kaynaklı deniz boğazı riskini kısmen nötralize eder; ikinci olarak, Avrupa ve Akdeniz pazarlarına daha kısa bir erişim penceresi açar. Enerji ekonomisi bakımından bunun sonucu açıktır: Risk primi düştükçe sigorta ve finansman maliyetleri geriler, sevkiyat planlaması daha rasyonel hâle gelir, uzun vadeli sözleşmeler için güven ortamı güçlenir. Bugünün enerji piyasasında yatırımcıyı ikna eden unsur romantik jeopolitik anlatılar değil, süreklilik üreten lojistik mimaridir; Türkiye koridoru bu ihtiyaca güçlü bir cevap veriyor.

Azerbaycan ile kurulan enerji ortaklığı, Türkiye’ye yalnız mevcut arz güvenliği kazandırmıyor; aynı zamanda yeni koridorların inşasında referans oluşturan kurumsal bir tecrübe de sağlıyor. Bakü’den Ceyhan’a, Hazar’dan Anadolu’ya uzanan birikim sayesinde Ankara, Irak ve daha geniş Ortadoğu kaynaklarını Akdeniz’e bağlayacak projelerde güven veren bir transit devlet profili sergileyebilmektedir.

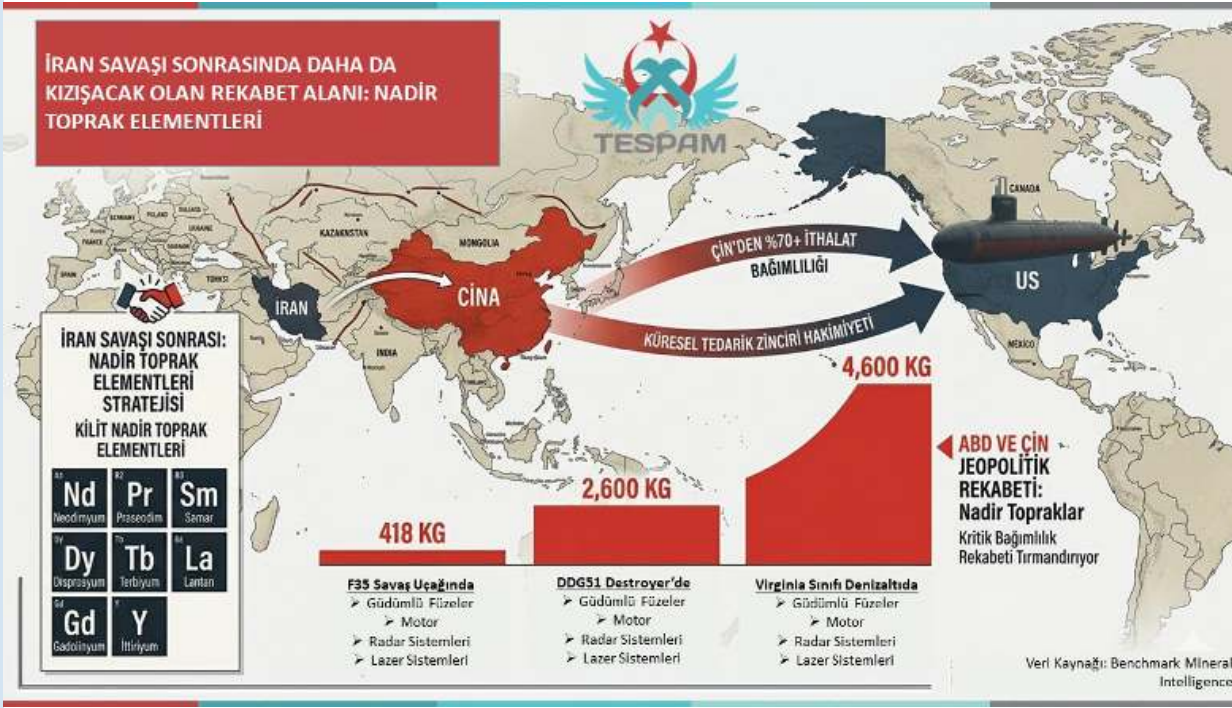
Levant eksenli alternatifler ise tarihsel hafızada yer tutsa da, güncel jeopolitik gerçeklik bu hatların önüne ağır sınamalar çıkarıyor. Suriye üzerinden Akdeniz’e inen güzergâhlar, kâğıt üzerinde mesafe avantajı taşısa bile, iç savaşın bıraktığı yıkım, altyapı hasarı, güvenlik kırılganlığı, yaptırım rejimleri ve siyasi parçalanmışlık sebebiyle yüksek operasyon maliyeti doğuruyor. Bu tür hatlarda mühendislik sorunu tek başına belirleyici değildir; hattın geçtiği toprağın egemenlik mimarisi, sahadaki silahlı aktörler, enerji tesislerinin korunma kapasitesi ve uluslararası şirketlerin hukuki çekinceleri de maliyet denkleminin parçasıdır. Sonuçta daha kısa coğrafi hat, daha düşük stratejik maliyet anlamına gelmez. Bazı durumlarda kısa rota, en uzun siyasi riske dönüşür. Bu nedenle Suriye hattı tarihsel ilgi uyandırsa da, sürdürülebilirlik bakımından kuzey ekseninin gerisinde kalır.

Burada dikkat çekici bir başka başlık da Irak’ın “Kalkınma Yolu” yaklaşımıdır. Dünya Bankası belgeleri ve uluslararası taşımacılık kurumlarının açıklamaları, Basra’daki El-Faw Limanı’ndan Türkiye üzerinden Avrupa’ya uzanacak kara-demiryolu ekseninin Irak’ı bölgesel ticaret merkezine dönüştürmeyi hedeflediğini gösteriyor. Dünya Bankası, bu girişimin Irak’ın coğrafi konumunu bölgesel ticaret bağlantısına dönüştürmeyi amaçladığını; 2040’a kadar milyonlarca ton uluslararası ve bölgesel yük çekebileceğini vurguluyor. IRU ve UNECE ise 2025’te TIR sisteminin Irak’ta devreye girmesini, ülkenin transit güvenliği ve lojistik verimliliği açısından yeni bir safha olarak tanımlıyor. Bütün bunlar, çok modlu koridorların orta ve uzun vadede büyük önem taşıdığını kanıtıyor. Bununla birlikte ham petrol ihracatı açısından boru hattı ile demiryolu-karayolu bileşimi aynı kategoride değerlendirilemez. Çok modlu ağlar ticaret çeşitliliği, sanayi kümelenmesi, konteyner taşımacılığı

ve rafine ürün dolaşımı için son derece kıymetlidir; yüksek hacimli ham petrol akışı söz konusu olduğunda ise boru hattı altyapısı hâlâ en verimli çözüm olarak öne çıkar. Bu sebeple Kalkınma Yolu, Türkiye koridorunun rakibinden çok tamamlayıcısı olarak okunmalıdır.

Bölgesel enerji diplomasisi açısından en akılcı yaklaşım, hatları birbirine karşı ideolojik biçimde konumlandırmak yerine, işlevlerine göre katmanlandırmaktır. Kuzeyde Ceyhan’a uzanan boru hattı omurgası, kısa ve orta vadede ham petrol ihracatının en güçlü sigortasıdır. Kalkınma Yolu ve benzeri çok modlu projeler ise uzun vadede Irak’ın petrol dışı gelirlerini artıracak, tedarik zincirlerini çeşitlendirebilecek ve Türkiye-Irak eksenini daha geniş bir Avrasya bağlantısına bağlayabilecek ikinci katmanı oluşturur. Bu yapı kurulduğunda Türkiye, yalnız transit ülke sıfatıyla anılan bir aktör olmaktan çıkar; enerji, lojistik, depolama, ticaret finansmanı ve bölgesel güvenlik koordinasyonunun kesişme noktasına yerleşir. Jeopolitikte asıl güç bazen üretim sahasında değil, akışı yöneten kapıda toplanır.

Netice itibarıyla Hürmüz sonrası dönemde bölgesel petrol ihracatının en sürdürülebilir, en uygulanabilir ve en düşük göreceli risk taşıyan eksen Türkiye üzerinden şekillenen kuzey koridorudur. Bu sonuca götüren unsur duygusal yakınlık, sembolik tercihler ya da geçici siyasi söylemler değildir. Belirleyici olan; altyapı hazır bulunuşluğu, Akdeniz’e erişim, kriz anında yeniden devreye alınabilirlik, pazar güveni, güvenlik maliyetlerinin görece yönetilebilirliği ve alternatif ticaret ağlarıyla entegre olabilme kapasitesidir. Enerji jeopolitiğinde kazanan hat, en gür sloganı atan hat olmaz; en uzun süre çalışan, en az kırılganlık üreten ve en fazla aktörü aynı anda ikna eden hat öne çıkar. Mevcut tablo, bu tanıma en güçlü biçimde uyan güzergâhın Türkiye koridoru olduğunu gösteriyor.

Hidrokarbon çağının yanında kritik mineraller çağının yükselmesi, Azerbaycan-Türkiye iş birliğinin ufkunu daha da genişletmektedir. Türkiye açısından bu ortaklık, enerji taşımacılığından sanayi iş birliği, lojistikten işleme kapasitesine kadar uzanan yeni bir stratejik değer zinciri kurma imkânı anlamı taşımaktadır.

İran çevresinde büyüyen savaşın ve Hürmüz çevresindeki ağır gerilimin ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan biri, küresel stratejik tartışmanın yeniden enerji güvenliğinin derin katmanlarına inmesidir. Mart 2026 itibarıyla Reuters, savaşın Şubat sonunda ABD-İsrail saldırılarıyla yeni bir safhaya girdiğini, Hürmüz çevresindeki risklerin petrol akışını sarstığını ve Brent fiyatlarını 100 doların üstüne taşıdığını aktarıyor. Böyle bir ortamda devletler artık yalnız ham petrolün sevkiyatına odaklanmıyor; o petrol çağının arkasında yükselen yeni güç mimarisine, yani kritik minerallerin üretim, ayrıştırma, rafinasyon ve ileri malzeme zincirlerine yöneliyor. Bu dönüşüm, klasik enerji jeopolitiğini daha karmaşık bir “malzeme jeopolitiği” evresine taşıyor. Burada belirleyici unsur, yer altındaki cevherin miktarı kadar, o cevheri endüstriyel güce dönüştüren teknoloji, kimyasal işleme kapasitesi, ticari ağlar ve ihracat lisans rejimleridir. İran savaşı sonrası dönemin asıl başlığı bu yüzden petrol şokundan çok, stratejik malzeme hakimiyetidir.

Nadir toprak elementleri bu yeni safhanın merkezinde yer alıyor; çünkü bunlar hem sivil teknolojilerin hem de askeri-endüstriyel kompleksin omurgasında bulunan “çift kullanımlı” malzemelerdir. ABD Savunma Bakanlığı kaynakları, neodimyum başta olmak üzere nadir toprak elementlerinin lazerlerde, hassas güdümlü silahlarda, motor mıknatıslarında ve

savunma teknolojilerinin çekirdek bileşenlerinde kullanıldığını açık biçimde belirtiyor. Ocak 2025'te Savunma Bakanlığı'nın yayımladığı resmi açıklama, neodimyum, praseodimyum, disprosyum ve terbiyumun NdFeB mıknatısları için kritik olduğunu; bu mıknatısların da füzeler, denizaltılar, insansız sistemler ve büyük hava platformları için yaşamsal önem taşıdığını vurguladı. Bu tablo, nadir toprak elementlerini sıradan bir maden başlığı olmaktan çıkarıp savunma hazırlığı, caydırıcılık kapasitesi ve ulusal güvenlik direnciyle doğrudan bağlantılı hale getiriyor. Askeri güç, modern çağda yalnız platform sayısıyla ölçülüyor; o platformların içindeki görünmez malzeme ağının güvenliği de aynı derecede önem taşıyor.

Sorunun esas ağırlığı arzın yüksek yoğunlaşma düzeyinden kaynaklanıyor. Uluslararası Enerji Ajansı, 2025 tarihli değerlendirmelerinde Çin'in nadir topraklar dahil olmak üzere stratejik minerallerde getirdiği ihracat kontrollerinin, daha önce teorik görülen tedarik zinciri risklerini somut bir küresel güvenlik sorununa dönüştürdüğünü kaydediyor. Ajans ayrıca Çin'in yakından izlediği 20 stratejik mineralin 19'unda lider rafinaj ülkesi olduğunu ve ortalama pazar payının yaklaşık yüzde 70 düzeyine ulaştığını belirtiyor. 2035'e dönük projeksiyonlarda ise Çin'in rafine nadir topraklar ve batarya sınıfı grafitte yaklaşık yüzde 80'lik payı koruyacağı öngörülüyor. Aynı IEA analizi, en büyük tedarikçi sistem dışına çıktığında nadir topraklarda geriye kalan arzın 2035'te talebin ancak yüzde 35-40'ını karşılayabileceğini gösteriyor. Bu veri, piyasanın görünürde dengeli olmasının güvenli olduğu anlamına gelmediğini; tersine, tek merkezli bir sistemin büyük bir jeopolitik şok karşısında hızla kırılabileceğini ortaya koyuyor.

ABD açısından bakıldığında bağımlılık sorunu hâlâ ciddi boyuttadır. USGS'nin 2026 nadir toprak özeti, 2021-2024 döneminde ABD'nin nadir toprak bileşikleri ve metallerindeki ithalat kaynaklarında Çin'in payını yüzde 71 olarak veriyor. Yine USGS'nin 2025 verilerine dayanan başka bir resmi görselleştirmesi, 2024 yılında ABD'nin nadir toprak bileşikleri ve metallerinde toplam net ithalat bağımlılığını yüzde 80, bu tüketimin Çin kaynaklı kısmını ise yüzde 56 düzeyinde gösteriyor. Daha ağır nadir topraklar tarafında tablo daha da serttir: USGS'ye göre ağır nadir toprak bileşik ve metallerinde ABD'nin net ithalat bağımlılığı yüzde 100 düzeyindedir; terbiyum bileşik ve metallerinde Çin payı yüzde 100, lütesyum bileşik ve metallerinde de Çin payı yüzde 100 olarak kaydedilmiştir. Böyle bir yapı, piyasa ilişkisini stratejik kırılmalıya dönüştürür; ithalat artık ticari işlem olmanın ötesine geçer ve doğrudan doğruya güç dengesi meselesine bağlanır.

Güncel tartışmada öne çıkan element kümesi de bu yüzden rastlantısal görünmüyor. Neodimyum, praseodimyum, samaryum, disprosyum, terbiyum, lantan, gadolinyum ve itriyum gibi elementler, ileri mıknaş teknolojileri, radar altyapıları, hassas yönlendirme sistemleri, lazer uygulamaları ve yüksek performanslı askeri donanım için kritik halkalar olarak öne çıkıyor. Kullanıma dair sunulan çerçevede F-35 savaş uçağı için 418 kilogram, DDG-51 sınıfı destroyer için 2.600 kilogram ve Virginia sınıfı denizaltı için 4.600 kilogram nadir toprak girdisi veriliyor; bu da savunma sanayisindeki malzeme bağımlılığının soyut bir risk başlığı olmaktan çıkıp ölçülebilir bir yapısal gerçeklik kazandığını gösteriyor. Bir başka ifadeyle savaş platformlarının görünür yüzü çelik, kompozit ve elektronikse, görünmez omurgası ileri malzeme kimyasıdır. Tam da bu yüzden nadir topraklar, XXI. yüzyılın stratejik egemenlik denkleminde “küçük hacimli, büyük etkili” girdiler sınıfına giriyor.

Bu çerçevede ABD-Çin rekabeti klasik bir ticaret savaşı kalıbına sığmıyor. Mesele artık gümrük tarifeleriyle sınırlı bir çekişme değil; maden çıkarma, ayırma, solvent ekstraksiyonu, alaşım üretimi, mıknatıs imalatı, geri dönüşüm teknolojisi, stoklama kapasitesi ve ihracat denetiminin iç içe geçtiği tam ölçekli bir jeoekonomik mücadeledir. Mart 2026'da Reuters'ın aktardığı üzere ABD ile Japonya, Çin'e alternatif kritik mineral ve nadir toprak tedarik zincirleri geliştirmek amacıyla ortak bir eylem planı açıkladı; bu plan fiyat tabanı mekanizmaları, stok koordinasyonu, jeolojik haritalama, finansman önceliği ve tedarik

kesintilerine karşı eşgüdümlü müdahale başlıklarını içeriyor. Aynı günlerde Avustralya merkezli Lynas ile Güney Koreli LS Eco Energy arasında Çin bağımlılığını azaltmaya dönük yeni iş birliği arayışı duyuruldu; Arafura Rare Earths de Güney Kore ve Almanya'nın arz açığı riskine açık hale geldiğini belirtti. Bu gelişmeler, piyasanın kendi kendine denge kuracağına dair liberal varsayımın yerini giderek daha fazla sanayi politikası, müttefikleşmiş tedarik ağları ve korumalı stratejik rezerv yaklaşımına bıraktığını gösteriyor.

Burada işin çevresel ve teknolojik boyutu da hayati önem taşıyor. DARPA'nın değerlendirmesi, nadir toprak işleme süreçlerinin kimyasal açıdan yoğun, maliyetli ve çevre üzerinde ağır baskı yaratabilen yöntemlere dayandığını vurguluyor. Bu durumun sonucu açıktır: Her ülke cevher bulsa bile, her ülke rafinasyon ve ayrıştırma zincirini kuramıyor. Dolayısıyla egemenlik yalnız maden sahasına sahip olmakla kurulmaz; teknolojik bilgi, çevresel maliyet yönetimi, atık işleme kapasitesi, ölçek ekonomisi ve ileri üretim kabiliyeti birlikte gerekir. Çin'in avantajı tam da burada büyüyor: mesele salt rezerv miktarıyla açıklanabilecek bir üstünlük olmaktan çıkarak, onlarca yıllık endüstriyel öğrenme eğrisi, maliyet baskılama kapasitesi ve devlet destekli sanayi örgütlenmesiyle birleşiyor. Rakip ülkelerin bugün hızlandırmaya çalıştığı her program, bu tarihsel birikim farkını kapatmaya yöneliyor.

Bütün bu veriler ışığında İran savaşı sonrasındaki jeopolitik rekabetin ağırlık merkezi yeniden tanımlanıyor. Petrol hâlâ yaşamsal önemdedir; ancak artık petrolün yanında, hatta birçok stratejik denklemde onun gerisinde çalışan görünmez bir malzeme katmanı vardır. Nadir toprak elementleri bu katmanın kalbinde bulunuyor. Çin'in rafinaj hakimiyeti, ABD'nin ve müttefiklerinin ithalat bağımlılığı, savaş teknolojilerinin bu elementlere duyduğu yapısal ihtiyaç ve ihracat kontrollerinin ortaya çıkardığı yeni kırılmalıklar bir araya geldiğinde, önümüzdeki dönemin büyük mücadelesi madenler uğruna yürütülen teknik bir yarış olmaktan çıkıp sistemsel bir hakimiyet mücadelesine dönüşüyor. Devletler artık yalnız enerji arzını korumaya çalışmıyor; aynı zamanda mıknatısı, alaşımı, ayrıştırma kimyasını, geri dönüşümü, stokları ve kritik üretim zincirlerini güvence altına almak istiyor. Bu yüzden geleceğin büyük güç rekabeti, toprağın altından çıkan cevher kadar laboratuvarın, rafinerinin ve fabrikanın içinde şekillenecek. Nadir topraklar da bu yeni çağın sessiz fakat son derece sert jeopolitik dili olarak önem kazanacak.

Irak-Basra ekseninin Türkiye'ye yönelmesi tartışılırken unutulmaması gereken husus şudur: Türkiye'nin bu tür projelerde güvenilir ortak olarak öne çıkmasında Azerbaycan ile yürüttüğü uzun soluklu stratejik koordinasyon belirleyici bir referans üretmiştir. Ankara, Bakü ile geliştirdiği enerji diplomasisi sayesinde hem bölgesel aktörlere hem de uluslararası piyasalara sürdürülebilir koridor yönetimi sunabileceğini kanıtlamıştır.

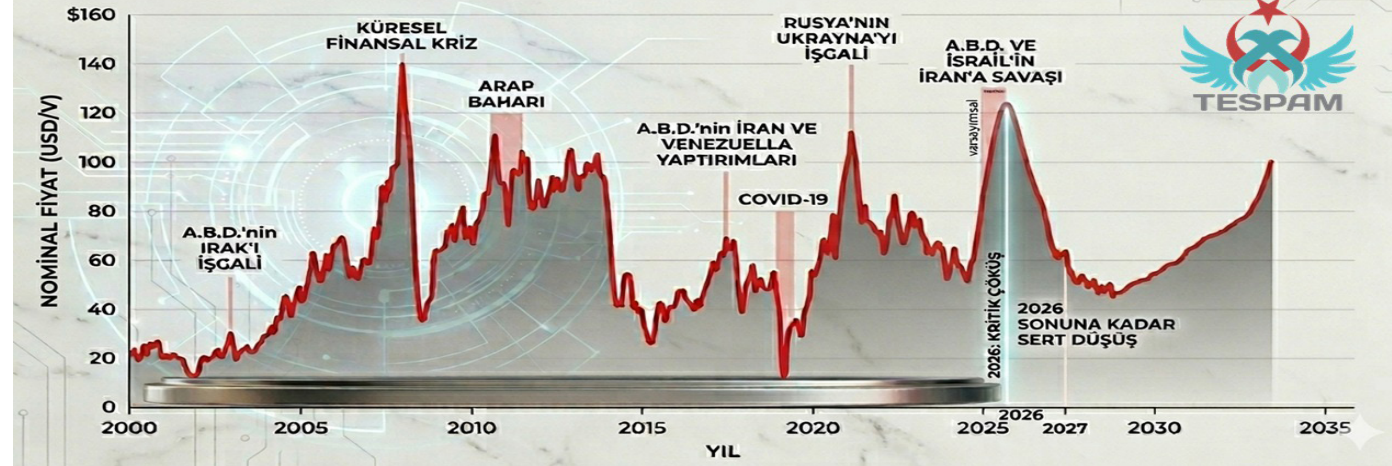
Ortadoğu enerji jeopolitiğinde asıl kırılma, ham petrolün hangi sahadan çıkarıldığından çok, hangi güzergâh üzerinden güvenli, düzenli ve öngörülebilir biçimde dünya piyasalarına ulaştırıldığı sorusunda düğümleniyor. Bu bakımdan Basra havzasından Türkiye'ye uzanan kuzey eksen, yalnız bir ihracat hattı olarak okunamaz; bölgesel istikrar, transit güvenliği, Avrupa pazarlarına erişim, tedarik zinciri dayanıklılığı ve siyasi koordinasyon kapasitesini aynı düzlemde bir araya getiren çok katmanlı bir stratejik model niteliği taşıyor. Hürmüz Boğazı'ndan 2024'te günlük ortalama 20 milyon varil petrol geçtiği, bunun küresel petrol sınırları tüketiminin yaklaşık yüzde 20'sine ve dünya deniz yoluyla taşınan petrol ticaretinin dörtte birinden fazlasına denk geldiği düşünüldüğünde, Körfez çıkışlı ihracatın deniz boğazlarına aşırı bağımlılığı yapısal bir kırılma üretmektedir. ABD Enerji Enformasyon İdaresi ayrıca bu boğazın kapanması ya da geçici aksamaları halinde ciddi tedarik gecikmeleri, nakliye maliyet artışları ve küresel fiyat baskısı oluşacağını vurguluyor. Bu nedenle kara temelli kuzey koridorlarının değeri, fizikî mesafeden önce jeostratejik emniyet katsayısıyla ölçülmelidir.

Irak açısından mesele daha da derindir; çünkü enerji ihracatı ülkede yalnız bütçe kalemi sayılmaz, devletin makroekonomik omurgasını oluşturur.

Dünya Bankası'nın 2025 tarihli proje belgelerinde, Irak ekonomisinin 2023 itibarıyla GSYH'sinin yüzde 58'inin, ihracatının yüzde 95'inin ve kamu gelirlerinin yüzde 92'sinin petrole dayandığı belirtiliyor. Aynı belgeler, Bağdat yönetiminin Mayıs 2023'te başlattığı Kalkınma Yolu girişimiyle Körfez kıyısındaki El-Faw Büyük Limanı'nı Irak üzerinden Türkiye'ye ve oradan Avrupa'ya bağlamayı hedeflediğini, bu girişimin ülkenin coğrafi konumunu bölgesel ticaret bağlantısına dönüştürmeyi amaçladığını ortaya koyuyor. Bu çerçevede enerji koridoru ile ulaştırma koridoru iç içe geçiyor; petrol akışı, demiryolu modernizasyonu, karayolu bağlantıları, liman kapasitesi ve transit ticaret aynı stratejik paketin parçaları hâline geliyor. Böyle bir yaklaşım, Irak'ın yalnız ham madde ihrac eden bir ekonomi olarak kalması yerine, geçiş, depolama, dağıtım ve lojistik üzerinden yeni katma değer üretmesine imkân tanıyabilir.

Bu kuzey yönelimli stratejik tasarımın merkezinde Basra'dan başlayıp Bağdat üzerinden Kerkük ve Erbil bağlantılarıyla Türkiye sınırına, oradan da Ceyhan'a uzanan bir enerji omurgası bulunuyor. Sunulan kurguda Ceyhan, sıradan bir terminal gibi ele alınmıyor; Akdeniz'e açılan çıkış kapısı ve Avrupa pazarlarına erişim düğümü olarak öne çıkıyor. Aynı çerçevede günlük 500 bin varilin üzerine çıkan bir kapasite hedefi, güzergâhın sembolik bir proje olmaktan çok, yüksek hacimli ve ticari karşılığı olan bir ihracat modeli şeklinde tasarlandığını gösteriyor. Bu yaklaşımın asıl anlamı şudur: Irak'ın güneyindeki üretim sahaları ile kuzeydeki mevcut ve potansiyel ihracat altyapısı aynı sistem içine yerleştirildiğinde, ülke enerji coğrafyası parçalı bir görünümünden çıkarak bütünsel bir ulusal koridor mantığına kavuşur.

PETROL FİYATLARINDA KRİZ DÖNEMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLER

Kuzey koridorunun en güçlü yanı, teorik bir tahayyüle dayanmaması ve tarihsel olarak bilinen bir ihracat omurgasına yaslanmasıdır. Reuters'ın Mart 2026 tarihli haberine göre Kerkük sahalarından Türkiye'nin Ceyhan limanına boru hattı üzerinden petrol akışı yeniden başladı; başlangıç kapasitesi günlük 250 bin varil olarak açıklandı ve güvenlik tedbirleriyle sevkiyatın sürekliliğinin sağlanması amaçlandı. Aynı haberde Irak'ın güney sahalarındaki üretimin İran bağlantılı bölgesel savaş koşullarında ciddi düşüş yaşadığı, Bağdat'ın kayıpları telafi etmek amacıyla Türkiye, Ürdün ve Suriye yönlü alternatif ihracat seçeneklerini devreye sokmaya çalıştığı aktarılıyor. Bu gelişme, kuzey hattının teorik bir acil durum senaryosu olmaktan çıkıp kriz anında yeniden işlev kazanan pratik bir stratejik mekanizma olduğunu ortaya koyuyor. Başka bir ifadeyle, Ceyhan eksenini yalnız kapasite sunmuyor; aynı zamanda sistem şoklarına karşı yedekleme imkânı üretiyor.

Kalkınma Yolu'nun taşıdığı jeoekonomik anlam, petrolü bir boru hattı meselesinden çıkarıp çok modlu koridor mantığına yerleştirmesidir. Dünya Bankası, ilk aşamada mevcut demiryolu ağının modernizasyonunu, kuzeyde Türkiye sınırına ve güneyde El-Faw limanına bağlantıların güçlendirilmesini, ikinci aşamada ise yaklaşık 1200 kilometrelik yeni hatların geliştirilmesini öngörüyor. Bankanın aynı proje metninde, bu hat Avrupa ile bağlantılı çalıştığında 2040'a kadar 14 milyon ton uluslararası ve 20 milyon ton bölgesel yük çekebileceği kaydediliyor. Buradaki kritik nokta, enerji altyapısının lojistik altyapıdan kopuk ele alınmamasıdır; liman, demiryolu, karayolu ve hidrokarbon taşımacılığı aynı ekonomik koridor içinde örgütlendiğinde, transit gelirleriyle sanayi, ticaret ve depolama faaliyetleri arasında çarpan etkisi oluşur. Bu nedenle Basra-Türkiye eksenini, yalnız ham petrol çıkışı sağlamaz; Irak'ın iç mekânsal bütünleşmesini ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya bağlanan daha geniş bir tedarik mimarisini de besler.

Bu koridorun jeopolitik değeri, üç başlık altında daha berrak biçimde görünür. İlk başlık enerji arz güvenliğidir: Hürmüz merkezli deniz riskleri arttıkça, kara üzerinden Akdeniz'e ulaşan her alternatif güzergâh küresel fiyat

oyunaklılığını sınırlama potansiyeli taşır. İkinci başlık bölgesel iş birliğidir: Irak ile Türkiye arasında kurulacak istikrarlı enerji-lojistik hattı, yalnız iki ülke ekonomisini bağlamaz; Körfez, Mezopotamya, Doğu Akdeniz ve Avrupa arasında yeni bir temas yüzeyi doğurur. Üçüncü başlık ise stratejik rota çeşitliliğidir: Tedarik zincirlerinde tek geçiş noktasına bağımlılık, çağdaş jeoekonomide en pahalı bağımlılık türlerinden biridir. Bu yüzden alternatif güzergâh üretmek, yalnız teknik bir mühendislik tercihi sayılmaz; aynı zamanda kriz maliyetini düşüren bir güvenlik ekonomisi yaklaşımıdır. Sunulan stratejik çerçeve de enerji güvenliği, bölgesel iş birliği ve alternatif rota fikrini aynı mantıksal omurga içinde toplamaktadır.

Bu tablo Türkiye bakımından çok katmanlı bir kazanç doğurur. Azerbaycan ile kurulan stratejik omurga, Türkiye'nin kuzeyden Hazar'a, güneyden Irak'a uzanan enerji haritasını birbirine bağlayarak ülkeyi yalnız geçiş noktası olmaktan çıkarır; depolama, ticaret, rafinaj, fiyatlama ve diplomatik koordinasyon kapasitesi yüksek bir merkez devlete dönüştürür.

Bütün bu nedenlerle Basra'dan Türkiye'ye yönelen kuzey eksen, önümüzdeki dönemde Irak'ın enerji coğrafyasını yeniden tanımlayabilecek en güçlü seçeneklerden biri olarak öne çıkıyor. Bu eksen, Basra üretimini Bağdat merkezli ulusal bütünleşme hattına bağlayabilir, Kerkük ve Erbil çevresindeki kuzey enerji sahalarını ortak ihracat mantığına ekleyebilir, Ceyhan üzerinden Akdeniz ve Avrupa pazarlarına daha emniyetli erişim sağlayabilir ve Kalkınma Yolu sayesinde petrolü daha geniş bir ticaret-kalkınma denkleminde yerleştirebilir. Jeopolitik açıdan bakıldığında burada kurulmaya çalışılan yapı bir hatlar toplamı olmaktan çok, yeni bir bölgesel dolaşım rejimidir. Enerji jeopolitiğinde uzun ömürlü üstünlük çoğu zaman rezerv büyüklüğünden önce akışın güvenliğine dayanır; akışın güvenliği ise altyapı, siyasi koordinasyon, liman kapasitesi, transit hukuk ve kriz anında ayakta kalabilen güzergâhlarla kurulur. Tam da bu sebeple Basra-Ceyhan-Kalkınma Yolu üçgeni, XXI. yüzyılın Ortadoğu denkleminde ekonomik akıl, stratejik ihtiyaç ve bölgesel entegrasyonun kesiştiği başlıca eksenlerden biri hâline gelmektedir.

Petrol fiyatlarındaki her sert dalga, istikrarlı ve güvenilir ortaklıkların kıymetini artırır. Türkiye açısından Azerbaycan ile stratejik iş birliği, tam da bu nedenle, yalnız bugünün tedarik ihtiyacına cevap veren bir çerçeve sayılmaz; aynı zamanda geleceğin fiyat oynaklığına karşı çalışan bir sigorta mekanizması niteliği taşır.

Yirmi birinci yüzyılın başından bugüne petrol piyasasına yakından bakıldığında, fiyat hareketlerinin sıradan ticari dalgalanmalardan çok daha geniş bir tarihsel ve siyasal zeminde şekillendiği görülür. Erken 2000’lerden 2030’ların ortasına uzanan çizgide fiyatların büyük kırılma anları; savaşlar, küresel finansal sarsıntılar, bölgesel ayaklanmalar, yaptırımlar, pandemi ve yeni askeri gerilimlerle birlikte anılmaktadır. Bu tablo, petrolün yalnızca bir emtia olmadığını, aynı zamanda dünya siyasetinin tansiyonunu ölçen stratejik bir gösterge işlevi taşıdığını düşündürür. Söz konusu dönem içinde ABD’nin Irak’ı işgali, 2008 küresel finansal krizi, Arap Baharı, İran ve Venezuela’ya dönük yaptırımlar, COVID-19 şoku, Rusya’nın Ukrayna’yı işgali ve 2025–2026 ekseninde İran merkezli yeni savaş senaryosu fiyat hareketlerinin ana dönemeçleri olarak sıralanmaktadır. Aynı çerçevede, 2026 sonuna kadar sert bir düşüş ve ardından 2030’lara doğru yeni bir yükseliş döngüsü beklentisi de öne çıkmaktadır.

Bu tarihsel akışı anlamak için önce petrol piyasasının yapısal doğasına bakmak gerekir. Petrol fiyatı, klasik arz-talep dengesinin mekanik sonucu olarak oluşmaz; beklentiler, risk primi, sigorta maliyetleri, sevkiyat güvenliği, finansal pozisyonlanma, üretici ülkelerin siyasi davranışı ve büyük tüketici ekonomilerin büyüme temposu aynı anda fiyatın içine işlenir. Kısa vadede talep esnekliği zayıf seyrederek; sanayi, ulaştırma, petrokimya ve elektrik üretimi bir gecede başka enerji kaynaklarına yönelemez. Arz tarafında da benzer bir sertlik vardır; yeni üretim açmak, kapasite artırmak, nakliye rotası kurmak ve rafineri akışını yeniden düzenlemek zaman ister. Bu yüzden piyasa bazen varil kaybından önce korkuyu fiyatlar, bazen de fiziksel kayıp daha ortaya çıkmadan risk primini yukarı taşır. Petrol ekonomisinin en kritik özelliklerinden biri tam da burada yatar: fiyat, bugünün verisini kadar yarının korkusunu da taşır.

2003 yılında Irak’ın işgaliyle başlayan dönem, petrol piyasasında jeopolitik risk algısının yeniden güç kazandığı bir evreye işaret eder. Bu aşamada fiyatlar görece düşük bir zeminden yukarı yönlü hareket etmeye başlar. İlk bakışta bu yükseliş yalnızca savaş

haberiyle açıklanamaz; esas belirleyici unsur, Ortadoğu’daki güç dengesinin bozulmasıyla birlikte piyasada oluşan uzun vadeli belirsizliktir. Üretim sahalarının güvenliği, sevkiyatın sürekliliği ve bölgesel istikrarın geleceği hakkında oluşan soru işaretleri, fiyatın içine kademeli biçimde yerleşir. Piyasa aktörleri bu tür anlarda yalnızca mevcut arzı hesaplamaz; gelecekte hangi ülkenin ne kadar üretim yapabileceğini, hangi boru hattının ne ölçüde güvenle çalışacağını ve hangi bölgenin yeni çatışmalara açık hale geleceğini de tartar. Böylece savaş, fiziksel bir olay olmanın ötesine geçerek fiyatlama mekanizmasının kalıcı unsurlarından biri haline gelir.

2008 küresel finansal krizi ise petrol piyasasının başka bir yüzünü açığa çıkarır. Fiyatın yaklaşık 140 dolar düzeyine kadar tırmanması ve ardından yaklaşık 40 dolara kadar sert biçimde gerilemesi, petrolün yalnızca arz korkusuyla yükselmediğini, küresel büyüme beklentilerindeki çöküşle birlikte çok hızlı biçimde aşağı da çekilebildiğini gösterir. Bu örnek, finansal sistem ile enerji piyasası arasındaki kuvvetli bağı açık biçimde ortaya koyar. Sanayi üretiminin yavaşlaması, kredi kanallarının daralması, taşımacılık hacminin küçülmesi ve yatırım iştahının sönmesi, petrol talebi üzerinde ağır bir baskı kurar. Böyle dönemlerde piyasa, jeopolitik risk kadar makroekonomik daralmayı da fiyatlar. 2008 deneyimi ayrıca aşırı yükselişlerin çoğu zaman kendi düzeltmesini içinde taşıdığını kanıtlamıştır; fiyat ne kadar sert yukarı giderse, ona eşlik eden kırılma da o kadar büyür.

2010–2011 döneminde Arap Baharı ile birlikte petrol yeniden yüksek fiyat rejimine döner ve yaklaşık 110–115 dolar bandına yaklaşan bir yükseliş üretir; ardından birkaç yıl boyunca 80–100 dolar aralığında görece yüksek bir denge alanı oluşur. Bu sürecin analitik önemi, piyasanın yalnızca küresel talebe değil, enerji coğrafyasının siyasal kırılma anlarına da son derece duyarlı olduğunu göstermesidir. Kuzey Afrika ve Ortadoğu’daki rejim sarsıntıları, yatırım ortamını bozar, üretim sürekliliği konusunda soru işaretleri yaratır ve deniz taşımacılığı üzerindeki risk algısını tırmandırır. Petrol piyasası böyle anlarda matematik kadar psikolojiyle de işler. Resmi üretim rakamları yerinde dursa bile, piyasa katılımcıları ileride oluşabilecek kayıplardan satın alır; bu da fiyatları yukarı iter. Arap Baharı boyunca gözlenen dalga, enerji jeopolitiğinin kitle hareketleriyle, iç siyasal istikrarsızlıkla ve rejim güvenliğiyle ne kadar iç içe geçtiğini güçlü biçimde göstermiştir.

2014–2015 dönemindeki sert gerilemenin ardından 2018’e doğru ABD’nin İran ve Venezuela’ya dönük yaptırımlarıyla yeni bir yükseliş eğilimi belirir. Burada mekanizma son derece nettir: üretim potansiyeli sınırlanan ya da dış pazarlara erişimi daralan ülkeler, piyasada “marjinal varil” hesabını etkiler. Küresel fiyat çoğu zaman toplam üretim miktarının tamamına göre oluşmaz; eksik kalan son birkaç varilin hangi bedelle telafi edilebileceği asıl belirleyici unsurdur. İran ve Venezuela gibi üretici aktörlere dönük yaptırımlar, arzın teknik kapasitesinden çok ticari ulaşılabilirliğini sınırlar. Bu da fiyatın içine yeni bir jeopolitik prim ekler. Yaptırımların uzun sürmesi halinde yatırım eksikliği derinleşir, sahaların verimi aşınır, bakım ve modernizasyon kapasitesi zayıflar; böylece piyasa üzerinde birikimli etki doğar. Petrol fiyatı burada yalnızca bugünkü yaptırımı değil, yaptırımın gelecek yıllardaki üretim kapasitesi üzerindeki aşındırıcı sonucunu da hesaplar.

2020’de COVID-19 şokuyla yaşanan çöküş ise çağdaş enerji tarihinin en öğretici kırılmalarından biridir. Fiyatın yaklaşık 10–20 dolar aralığına kadar sarsılması, talep tarafındaki ani felcin petrol piyasasında nasıl yıkıcı sonuç doğurabildiğini ortaya koymuştur. Uçuşlar durmuş, karayolu trafiği keskin biçimde azalmış, sanayi yavaşlamış, liman hareketliliği düşmüş, küresel ekonomi adeta frene basmıştır. Böyle bir tabloda üretim kapasitesinin varlığı fiyatı yukarıda tutmaya yetmez; çünkü talep motoru aniden güç kaybeder. Petrol ekonomisinin temel derslerinden biri burada saklıdır: jeopolitik risk fiyatı yukarı taşıyabilir, küresel faaliyet şoku ise aynı fiyatı aşağı çakabilir. Pandemi döneminde piyasa bir anda bollukla karşılaşmamıştı; asıl yaşanan, talebin anlık biçimde erimesiydi. Bu da petrolün yalnızca savaşlara tepki veren bir piyasa olmadığını, küresel toplumsal hayatın ritmine doğrudan bağlı bir sistem olduğunu gösterdi.

Pandemi sonrası toparlanmanın ardından Rusya’nın Ukrayna’yı işgaliyle birlikte fiyatların yeniden yaklaşık 100–110 dolar düzeyine yönelmesi, petrol piyasasında savaş ve yaptırım kombinasyonunun ne kadar güçlü bir etki üretebildiğini yeniden kanıtladı. Burada yalnızca Rus varillerinin kaderi tartışılmadı; Avrupa’nın enerji mimarisi, sevkiyat rotaları, sigorta maliyetleri, yaptırımların uygulanma biçimi ve alternatif tedarik kaynaklarının ne ölçüde devreye girebileceği de aynı denklemde yer aldı. Piyasa aktörleri

böylesi durumlarda sadece fiziksel kaybı değil, lojistik yeniden düzenleme maliyetini de fiyatlar. Bir enerji akışının yön değiştirmesi; tanker mesafesinden rafineri uyumluluğuna, ödeme sistemlerinden sigorta teminatına kadar çok sayıda yeni sorun üretir. Bu yüzden savaş zamanlarında fiyat hareketi, basit bir “arz azaldı, fiyat yükseldi” şemasının çok ötesine geçer. Savaş, enerji sisteminin bütün katmanlarını eşzamanlı olarak gerer.

2025–2026 ekseninde İran’a yönelik ABD ve İsrail savaşı senaryosuna bağlanan yaklaşık 120–125 dolarlık tepe noktası, petrol piyasasının jeopolitik zirve anlarında nasıl aşırı reaksiyon verebildiğini anlatan önemli bir örnektir. Burada özellikle “varsayımsal” niteliğin altını çizmek gerekir; söz konusu yükseliş, gerçekleşmiş bir veri alanından çok senaryo temelli bir fiyat tepkisi mantığına dayanır. Yine de ekonomik açıdan böyle bir sıçrama anlaşılır nitelik taşır. İran çevresinde büyüyen bir savaş, Hürmüz hattı üzerindeki sevkiyat güvenliğini, bölgedeki rafineri ve terminal akışını, sigorta primlerini ve üretici ülkelerin risk algısını aynı anda etkiler. Petrol fiyatının bu tür anlarda yükselmesi, yalnızca gerçek kayıp ihtimaline tepki vermez; “daha kötüsü olabilir” düşüncesi de fiyatın içine girer. Korku bazen eksik kalan varilden daha hızlı hareket eder. Bu nedenle savaş senaryolarında görülen zirveler, iktisadi mantıkla siyasal psikolojinin birleştiği alanlar olarak okunmalıdır.

Böyle bir şoktan hemen sonra 2026 sonuna kadar sert bir düşüş beklentisinin yer alması ise ilk bakışta çelişkili görünebilir; oysa petrol tarihinin döngüsel yapısı düşünüldüğünde bu sonuç oldukça tutarlı bir zemine oturur. Sert yükselişlerin ardından üç temel düzeltme mekanizması devreye girer. İlk olarak, yüksek fiyat talebi baskılar; sanayi daha pahalı enerjiyle çalışmak zorunda kalır, tüketim davranışı yavaşlar, bazı sektörlerde ikame arayışı güçlenir. İkinci olarak, stratejik rezervler ve alternatif tedarik hatları piyasanın tansiyonunu bir ölçüde düşürür. Üçüncü olarak, aşırı fiyatlama yapan finansal pozisyonlar zamanla çözülür ve piyasa panik primini geri verir. Eğer aynı dönemde küresel büyüme ivmesi zayıflarsa ya da yüksek fiyatların tetiklediği enflasyon merkez bankalarını daha sert sıkılaştırmaya iterse, petrol fiyatındaki aşağı hareket hız kazanır. Bu yüzden savaş kaynaklı zirve ile sonrasındaki çöküş birbirine zıt iki tablo gibi görünse de aslında aynı döngünün ardışık evreleridir.

İRAN SAVAŞI SÜRECİNDE PETROL FİYATLARI ANALİZİ

FİYAT ARTIŞININ NEDENLERİ (%'lik Katkı)

%60: JEOPOLİTİK RİSK PRİMİ VE GERİLİMLER

- ARTAN GERİLİMLER
- SERT SÖYLEMLER
- SAVAŞIN UZAYACAĞINA DAİR ENDİŞELER

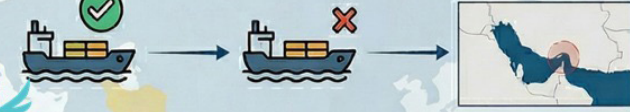
%25: HÜRMÜZ BOĞAZI'NDAKİ TIKANIKLIK

- ÜRETİM DÜRDÜRMAYA SEBEP OLAN HASARLAR, SABOTAJLAR

%15: PETROL TESİSLERİNDE HASARLAR

FİYATLAR NEDEN 140 \$/VARİL BANDINA ÇIKMADI?

HÜRMÜZ BOĞAZI TAM KAPANMADI

ARZ-TALEP DENGESİNDE BÜYÜK KIRILIM YAŞANMADI

KÜRESEL EKONOMİK YAVAŞLAMA VE TALEBİN BASKILANMASI

STRATEJİK MÜDAHALELER

- a) SPR: STRATEJİK PETROL REZERVLERİ
- b) ALTERNATİF ARZ: RUSYA VE DİĞER OYUNCULAR

Ardından 2020'lerin sonlarından 2034-2035'e uzanan dönemde fiyatların yeniden yaklaşık 100 dolar çevresine doğru kademeli yükseliş göstermesi, enerji piyasalarının uzun dalga mantığıyla uyumlu bir beklenti sunar. Sert düşüşler yatırım iştahını azaltır, yeni saha geliştirme projelerini erteler, keşif faaliyetlerini sınırlar ve bakım harcamalarını baskılar. Birkaç yıl sonra bu yatırım açığı arz tarafında yeni darlık üretir. Aynı sırada gelişmekte olan ekonomilerde enerji talebi tekrar güç kazanırsa, petrol fiyatı yeni bir yukarı evreye girebilir. Bu süreçte OPEC+ benzeri üretici koordinasyonları, bölgesel güvenlik riskleri, enerji dönüşümünün hızı ve petrokimya talebinin seyri de belirleyici olur. Başka bir ifadeyle, sert düşüş sonsuz ucuzluk anlamı taşımaz; birçok kez tam tersine, gelecekteki yeni yükselişin tohumlarını içinde taşır. Piyasa önce yatırım iştahını kırar, ardından eksilen kapasitenin bedelini daha yüksek fiyatla öder.

Bu geniş çerçeveden bakıldığında petrol

fiyat tarihinin, dünya siyasetinin ve küresel kapitalizmin stres haritası olduğu söylenebilir. Savaşlar fiyatı yukarı iter, finansal krizler aşağı çeker, yaptırımlar erişilebilir arzı daraltır, pandemiler talebi boğar, toparlanma dönemleri yeni yükselişler üretir. Yani petrol piyasası düz bir çizgi izlemez; kırılma, sıçrama, çöküş ve yeniden toparlanma döngüleri içinde hareket eder. Burada belirleyici olan unsur tek bir olaydan çok olaylar zincirinin piyasa hafızasında bıraktığı izdir. Her yeni şok, önceki krizlerin belleğiyle birleşerek daha sert tepkiler üretir. Sonuç olarak petrol, çağımızda yalnızca sanayi yakıtı ya da ticari mal işlevi taşıyan bir unsur olarak görülemez; küresel gücün, kırılmalığın, savaş ihtimalinin ve ekonomik beklentilerin en duyarlı aynalarından biri olarak okunmalıdır. Bu yüzden petrol fiyatındaki her büyük sıçrama, çoğu zaman bir enerji haberinden çok daha fazlasını anlatır: dünya sisteminin hangi noktada gerildiğini, hangi bölgede istikrar kaybı yaşandığını ve önümüzdeki dönemde hangi ekonomik fırtınaların birikebileceğini haber verir.

Uzun dönemli fiyat çevrimleri ile savaş kaynaklı dalgalanmalar birlikte okunduğunda Azerbaycan-Türkiye enerji iş birliğinin Türkiye'ye sunduğu temel fayda daha berrak görünür: Ankara, dış şoklara tamamen açık bir ithalatçı profilinden uzaklaşarak, dost ve koordineli kaynaklara dayanan karma bir güvenlik mimarisi kurabilmektedir. Bu mimari Türkiye'nin bütçe planlamasını, sanayi maliyet hesabını ve dış politika esnekliğini aynı anda güçlendirmektedir.

İran çevresinde tırmanan savaşın petrol piyasasında yarattığı sarsıntı, enerji jeopolitiğinin en temel gerçeğini yeniden hatırlattı: fiyatlar yalnız fiziksel arz kaybına tepki vermez, aynı zamanda beklentileri, korkuyu, sigorta maliyetlerini, deniz taşımacılığı risklerini ve siyasi belirsizliği de fiyatlar. Hürmüz Boğazı bu denklemde merkezi bir konuma sahiptir. Uluslararası Enerji Ajansı'na göre 2025 yılında boğaz üzerinden günde yaklaşık 20 milyon varil petrol ihraç edildi; buna karşılık Körfez dışına alternatif hatlarla yönlendirilebilecek kapasite yalnız yaklaşık 3,5 ila 5,5 milyon varil düzeyindedir. Bu nedenle Hürmüz'de ortaya çıkan her askerî gerilim, fiili kapanma yaşanmasa bile, piyasalarda son derece yüksek bir alarm üretir. Çünkü mesele yalnız bir geçiş noktasının güvenliği değildir; küresel petrol akışının önemli bölümünün dar bir boğaza sıkışmış olmasıdır.

Bu çerçevede petrol fiyatlarındaki yükselişi açıklayan en güçlü mekanizma, klasik anlamda "arz eksildi, fiyat arttı" formülünden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Verilen analitik dağılım, artışın yaklaşık yüzde 60'ını jeopolitik risk primi ve gerilimlere, yüzde 25'ini Hürmüz Boğazı'ndaki tıkanma ihtimaline, yüzde 15'ini ise petrol tesislerinde meydana gelen hasar ve sabotajlara bağlamaktadır. Bu dağılım, enerji ekonomisi açısından son derece anlamlıdır. Çünkü savaş dönemlerinde piyasa önce kaybı değil, ihtimali fiyatlar. Sert söylemler, çatışmanın uzayacağı beklentisi, deniz sevkiyatının sekteye uğrayabileceği korkusu

ve altyapıya yönelik saldırılar, spot piyasadan önce vadeli kontratları ve risk algısını hareketlendirir. Yani fiyatın yükselmesi çoğu zaman fiili kıtlığın resmi ilanından önce başlar; piyasa, gelecekte doğabilecek kaybı bugünden satın alır.

Burada "jeopolitik risk primi" kavramını biraz açmak gerekir. Risk primi, ekonomik aktörlerin belirsizlik karşısında talep ettiği ek güvenlik bedelidir. Tanker sigortaları yükselir, navlun maliyetleri artar, ithalatçı ülkeler ekstra stok tutmaya yönelir, rafineriler daha pahalı alternatif tedarik senaryolarını masaya koyar. Böyle dönemlerde petrol fiyatı, yalnız varilin üretim maliyetini ya da fiziksel kıtlığı yansıtmaz; aynı zamanda savaşın yarın hangi eşiğe sıçrayabileceğine dair kolektif kaygının parasal karşılığına dönüşür. Mart 2026'da Reuters'ın aktardığı verilere göre Brent petrolü son günlerde yaklaşık 102-107 dolar bandında dalgalandı; bu seviyeler güçlü bir savaş primi içerdiğini gösterse de, piyasanın henüz "tam sistem çöküşü" senaryosunu fiyatlamadığını da ortaya koydu. Başka bir ifadeyle, piyasa panik yaşadı, fakat panikle birlikte belirli bir rasyonaliteyi de korudu.

Peki neden 140 dolar eşiği aşılmadı? Bunun ilk ve en önemli cevabı, en kötü senaryonun tam anlamıyla gerçekleşmemiş olmasıdır. Analitik çerçeve, Hürmüz Boğazı'nın tamamen kapanmadığını ve bu nedenle küresel petrol piyasasının "mutlak kesinti" psikolojisine girmediğini vurguluyor. Enerji piyasalarında kısmi aksama ile tam kopuş arasında devasa bir fiyat farkı vardır. Kısmi aksama, yüksek oynaklık ve prim üretir; tam kopuş ise panik alımlarını, stratejik stok çözümlerini, fiziksel teslim endişesini ve çok daha sert fiyat sıçramalarını tetikler. 140 dolar ve üzeri seviyeler genellikle böyle bir mutlak kopuş beklentisiyle ilişkilidir. Burada ise savaşın şiddeti yüksek olsa da, piyasa aktörleri boğazın kalıcı ve total biçimde işlevsizleştiğine ikna olmadı. Dolayısıyla fiyatlar sert yükseldi, fakat "enerji kıyameti" eşiğine geçmedi.

İkinci temel neden, arz-talep dengesinde telafisi imkânsız bir kırılmanın ortaya çıkmamasıdır. Sunulan çerçeve, küresel ekonomik yavaşlama ve talep baskılanmasının fiyatları frenleyen bir unsur olduğunu belirtiyor. Bu yaklaşım, güncel petrol görünümüyle de uyumludur. IEA'nın Aralık 2025 raporuna göre küresel petrol talebi 2025'te günde 830 bin varil, 2026'da ise yaklaşık 860 bin varil artış gösterecek şekilde öngörülüyordu; bu artış vardır, ancak savaş dönemlerinde fiyatı 140 dolara iten ölçekte patlayıcı bir talep sıçramasına işaret etmez. Özellikle büyümenin daha sınırlı olduğu, sanayinin ve taşımacılığın daha temkinli seyrettiği küresel ortamda, talep tarafı savaştan kaynaklanan arz korkusunu bütünüyle katlayan bir baskı üretmedi. Kısacası, piyasada korku büyüdü; fakat talep cephesi ateşe benzin döken ölçüde kızışmadı.

Üçüncü frenleyici unsur, stratejik müdahale kapasitesinin tamamen devre dışı kalmamış olmasıdır. ABD Enerji Bakanlığı'na göre Strategic Petroleum Reserve, yani SPR, dünyadaki en büyük acil durum ham petrol stoku olarak arz kesintilerinin etkisini azaltmak amacıyla kurulmuştur. Böyle rezervler savaş zamanında piyasaya sürekli petrol akıtmak için değil, panik dalgasını yumuşatmak ve aktörlere "son savunma hattı" bulunduğu mesajını vermek için kritik önem taşır. Bu tür rezervlerin fiilen ne kadar kullanılacağı kadar, kullanılabilir olduğunun bilinmesi de piyasayı disipline eder. Çünkü fiyatlar yalnız fiziki hacme değil, sistemin savunma kapasitesine de tepki verir. Eğer aktörler devletlerin kritik eşikte stok çözebileceğini düşünüyorsa, aşırı spekülasyon yukarı hareketler daha sınırlı kalabilir.

Bununla bağlantılı dördüncü unsur, alternatif arz fikrinin tamamen ortadan kalkmamış olmasıdır. Verilen çerçevede Rusya ve diğer üreticilerin piyasaya dengeleyici katkı sunabileceği varsayılıyor. Bunun yanında IEA'nın Hürmüz değerlendirmesi, Körfez petrolünün tamamı başka hatlara yönlendirilemese de Suudi Arabistan ve BAE üzerinden belirli bir alternatif çıkış kapasitesi bulunduğunu ortaya koyuyor. Bu kapasite tam bir ikame sağlamaz; fakat piyasada "sıfır esneklik" algısının yerleşmesini de önler. Enerji piyasalarında bazen birkaç milyon varillik esneklik bile fiyat psikolojisini kökten değiştirir. Çünkü yatırımcı açısından asıl soru, bütün arzın güvence altında olup olmadığı değildir; mutlak felaketin önüne geçecek tamponların bulunup bulunmadığıdır. O tamponlar bütünüyle yok olmadığında, fiyatlar çok sert sıçrasa bile sürekli dikey tırmanış üretmeyebilir.

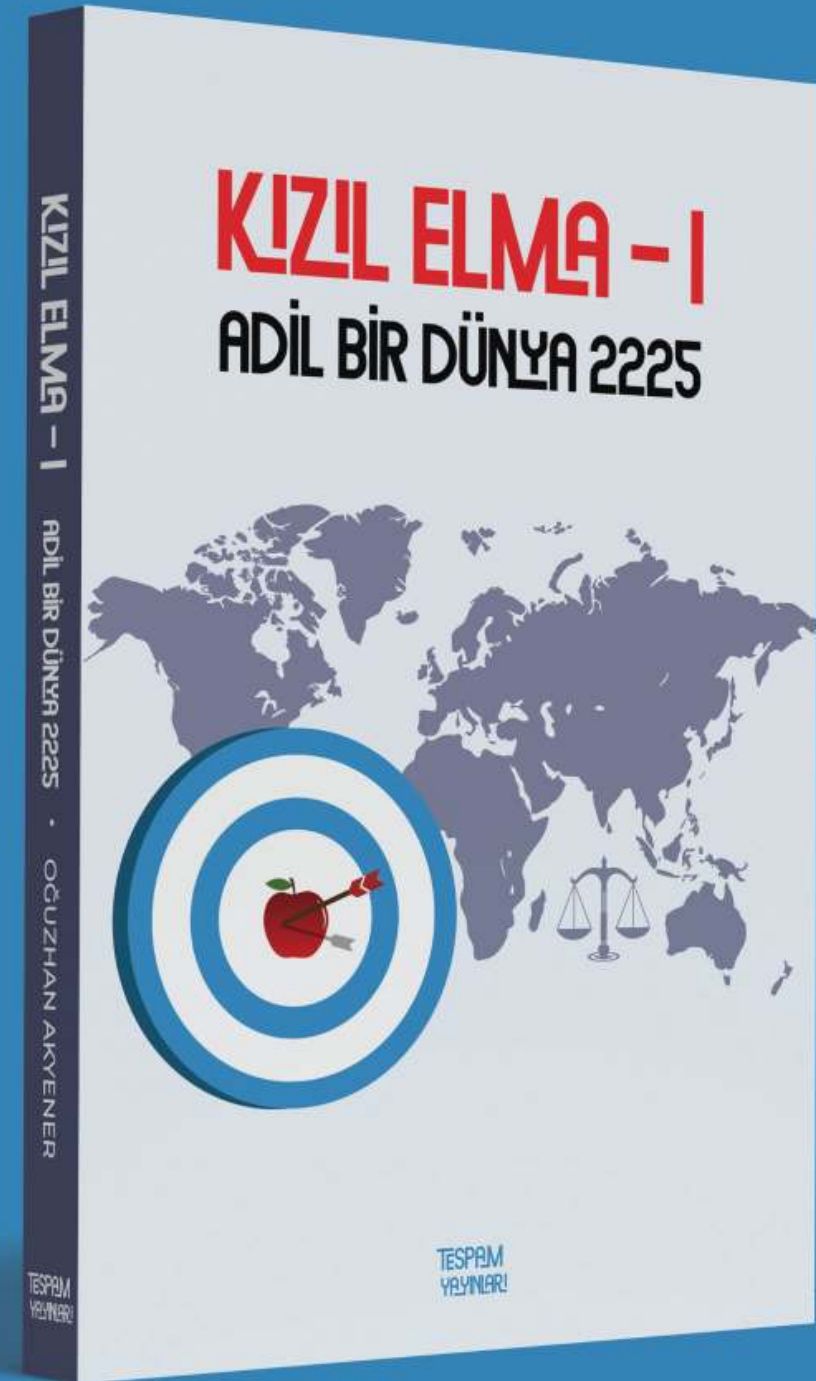
Buradan çıkan daha geniş sonuç şudur: İran savaşı bağlamında petrol fiyatlarının yükselişi, fiziksel arz kaybı ile finansal beklentinin üst üste binmesinden doğan hibrit bir şoktur. Bu şokun ana motoru savaşın yarattığı jeopolitik risk primidir; Hürmüz'deki aksama ihtimali ikinci büyük etkidir; doğrudan tesis hasarları ise üçüncü katmanı oluşturur. Fakat bu üçlü baskının 140 dolar eşiğine dönüşebilmesi için, boğazın kalıcı biçimde kapanması, arz-talep dengesinin çok daha sert bozulması, stratejik rezerv mekanizmalarının etkisiz kalması ve alternatif

üreticilerin dengeleyici rol oynayamaması gerekirdi. Mevcut durumda bunların hiçbirisi tam ve eş zamanlı biçimde gerçekleşmedi. Sonuç olarak piyasa korkuyu fiyatladı, ancak felaketi teyit etmedi; bu yüzden fiyatlar yüksek kaldı, fakat kontrol dışı bir enerji paniğine dönüşmedi.

Enerji iktisadı açısından en önemli ders de burada yatıyor: savaş dönemlerinde petrol fiyatını belirleyen şey yalnızca kaybedilen varil sayısı değildir. Boğazların açık kalıp kalmaması, sigorta ve navlun piyasalarının tepkisi, stratejik rezervlerin inandırıcılığı, talep cephesinin gücü ve alternatif akışların mevcudiyeti birlikte çalışır. Bu nedenle petrol fiyatı, savaşın ekonomik termometresidir; fakat aynı zamanda piyasa psikolojisinin, devlet kapasitesinin ve lojistik dayanıklılığın ortak bilançosudur. İran savaşı sürecinde ortaya çıkan tablo, dünya petrol piyasasının çok kırılgan olduğunu gösterdi; fakat aynı zamanda bu piyasanın hâlâ belli tamponlara sahip bulunduğunu da kanıtladı. Kısaca söylemek gerekirse: piyasa korktu, hızla yukarı çıktı, ama henüz uçuruma atlamadı.

Böylece Azerbaycan ile Türkiye arasındaki stratejik iş birliği, Türkiye'ye enerji güvenliği, transit üstünlüğü, kriz zamanlarında daha düşük kırılganlık, Avrupa'ya açılan jeoekonomik ağırlık ve bölgesel diplomasi açısından ilave manevra alanı sağlamaktadır. Orta Doğu'daki her sarsıntı, Ankara için Bakü ile kurulan bu hattın kıymetini yeniden teyit etmekte; kardeşlik zeminini somut devlet çıkarına dönüştüren asıl unsurun da bu kurumsal ve jeostratejik derinlik olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Orta Doğu'da Irana karşı savaşın ekonomik ve siyasi etkileri kısa vadede enerji piyasalarında dalgalanma, dış ticaret dengelerinde baskı, maliyet artışları ve bölgesel kutuplaşma üretse de, bu tablo Azerbaycan açısından aynı zamanda stratejik bir yeniden konumlanma alanı açmaktadır. Özellikle TANAP başta olmak üzere Güney Gaz Koridoru'nun taşıdığı jeoekonomik önem, Azerbaycan'ı enerji arz güvenliği bakımından daha görünür, daha güvenilir ve daha gerekli bir ortak haline getirmektedir. Bugün ortaya çıkan ihtiyaç, yalnız daha fazla kaynak üretmekten ibaret olmayıp; kaynakları istikrarlı güzergâhlarla, öngörülebilir hukuk zemininde ve uzun vadeli siyasi güven ilişkileriyle desteklemeyi gerektirmektedir. Azerbaycan bu alanda sahip olduğu tecrübe, altyapı kapasitesi ve Türkiye ile kurduğu stratejik eşgüdüm sayesinde bölgesel krizlerin ortasında istikrar üreten başlıca aktörlerden biri olma imkanını güçlendirmektedir. TANAP'ın sağladığı hat güvenliği, Avrupa'ya uzanan bağlantı kapasitesi ve Hazar merkezli enerji vizyonu, Bakü'nün enerji diplomasisini daha yüksek bir seviyeye taşıyabilir. Bu yüzden mevcut sarsıntılı dönem, Azerbaycan için yalnız risklerle dolu bir süreç olarak okunmamalı; aynı zamanda enerji stratejisinin derinleştiği, uluslararası ağırlığının arttığı ve Türkiye ile ortaklığının daha somut jeopolitik sonuçlar ürettiği yeni bir tarihsel eşik olarak değerlendirilmelidir.

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Prof. Dr. Murat Uylek

İRAN-ABD/İSRAİL GERİLİMİNİN KÜRESEL EKONOMİYE YANSIMALARI: ENERJİ, EMTİA VE FİNANSAL PİYASALAR ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Orta Doğu, yalnızca siyasi ve askeri dengeler açısından değil, aynı zamanda küresel ekonomik sistemin işleyişi bakımından da kritik bir coğrafyadır. Bölgenin sahip olduğu enerji kaynakları, ticaret yolları ve stratejik geçiş noktaları, burada yaşanan her gerilimin dünya ekonomisine doğrudan yansımalarına neden olmaktadır. Son dönemde İran ile İsrail arasında artan gerilim sonucunda yaşanan savaş, küresel ekonomi açısından çok boyutlu riskler barındırmaktadır. Bu tür bir çatışmanın en hızlı etkisi enerji piyasalarında görülmektedir. İran, günümüz verileriyle petrolde dünyanın en büyük 3'üncü ve doğal gazda ise 2'nci rezervlerine sahip olup, aynı zamanda Hürmüz Boğazı üzerindeki jeostratejik konumuyla küresel petrol ve

sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) arzı açısından kritik bir aktördür. Dünya petrol ticaretinin yaklaşık üçte birinin ve yaklaşık üçte ikisinden fazla (%66) sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatının bu geçiş noktasından sağlandığı dikkate alındığında, yaşanan askeri çatışma ve deniz trafiğini aksatan boğazı ablukaya alma veya kapatma girişimleri, petrol ve LNG fiyatlarında ani ve sert yükselişlere yol açmıştır. Bu durum, özellikle enerji ithalatçısı ülkelerde enflasyonist baskıyı artırırken, üretim maliyetlerini de yukarı çekerek küresel ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Tedarikte yaşanan olumsuz gelişmeler Avrupa gibi enerji arz güvenliği hassas olan bölgelerde bu tür dalgalanmalar ekonomik kırılganlıkları daha da artırma yoluna girmiştir.

Enerji fiyatlarındaki artışın etkileri yalnızca enerji sektörüyle sınırlı kalmamaktadır. Doğalgaz, aynı zamanda azotlu gübre üretiminde temel bir girdidir. Bu nedenle doğalgaz fiyatlarındaki yükseliş, gübre maliyetlerini doğrudan artırmıştır. Gübre fiyatlarının artması ise tarımsal üretim maliyetlerini yükselterek gıda fiyatlarında küresel ölçekte yukarı yönlü baskı oluşturmaktadır. Bu zincirleme etki, özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde gıda enflasyonunu tetikleyerek sosyal ve ekonomik sorunları derinleştirebileceği ön görülmektedir. Gıda güvenliği meselesi, bu tür kriz dönemlerinde yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal istikrar açısından da belirleyici bir faktör haline gelir. Finansal piyasalar da jeopolitik belirsizliklere hızlı tepki veren alanların başında gelmektedir. Güvenli liman olarak tasavvur edilen altının, bu tür durumlarda yükseleceği öngörüsü bu krizde işlememiştir. Tedarik zincirlerinde yaşanan sorunlar ve döviz piyasalarında yaşanan bu hareketlilik, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Küresel risk iştahının azalmasıyla birlikte bu ülkelere yönelik sermaye akımları zayıflamakta, yerel para birimleri değer kaybetmektedir. Bu durum, dış borçlanma maliyetlerini artırırken, finansal istikrar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Aynı zamanda ithalat maliyetlerinin yükselmesi, enflasyonu daha da körükleyerek ekonomik dengeleri zorlayabilir. Öte yandan, enerji fiyatlarındaki artışın bazı ülkeler açısından kısa vadeli avantajlar da doğurduğu unutulmamalıdır. Başta Rusya olmak üzere petrol ve doğalgaz ihracatçısı ülkeler, artan fiyatlar sayesinde gelirlerini artırmaktadır. Ancak bu durumun küresel ölçekte yarattığı maliyet artışları ve talep daralması, uzun vadede bu ülkeler için de sürdürülebilir bir kazanç anlamına gelmeyebilir. Dolayısıyla bu tür krizlerin etkileri, ülkeden ülkeye farklılaşmakla birlikte, genel olarak küresel ekonomi üzerinde olumsuz bir tablo ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, İran ile ABD/İsrail arasında yaşanan savaş, yalnızca bölgesel bir güvenlik sorunu olmanın ötesinde, küresel ekonomik sistemin birçok bileşenini etkileyebilme yeteneğine sahiptir. Petrol ve doğalgaz arzında yaşanan kesintiler, gübre ve gıda fiyatlarına kadar uzanan geniş bir etki alanı yaratmış, finansal piyasalarda artan belirsizlik ise yatırım kararları ile sermaye hareketlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, söz konusu savaşın dikkatle izlenmesi ile diplomatik yollarla gerilimin düşürülmesi ve meselenin çözülmesi ülkelerin ekonomik politikalarını bu tür şoklara karşı daha dirençli hale getirmesi büyük önem taşımaktadır. Enerji arz güvenliğinin çeşitlendirilmesi, tarımsal üretimde verimliliğin artırılması ve finansal sistemlerin dayanıklılığının güçlendirilmesi, bu süreçte öne çıkan politika alanlarıdır. Jeopolitik risklerin giderek arttığı günümüz dünyasında, ekonomik istikrarın korunması ancak güçlü kurumsal yapılar, doğru politika tercihleri ve uluslararası iş birliği ile mümkün olacaktır.

TESPAM STRATEJİ BAŞKANI

Dr. Bayram Uslu

İRAN’NIN ENERJİ SEKTÖRÜNDE ULUSLARARASILAŞMASI

İran’ın enerji sektöründe uluslararası ölçekte “marka” haline gelmesi, sadece kaynak zenginliğiyle değil; güven, şeffaflık ve sürdürülebilirlik gibi unsurlarla mümkün olur. Bugün İran dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz rezervlerinden bazılarına sahip olsa da, küresel algı ve yatırım ortamı açısından bazı yapısal adımlar atması gerekiyor.

Öncelikle en kritik konu güven ve öngörülebilirlik. Enerji piyasasında yatırımcılar uzun vadeli istikrar ister. Bu nedenle İran’ın uluslararası yaptırımlar, politik riskler ve sözleşme güvenliği konularında daha öngörülebilir bir çerçeve sunması gerekir. Örneğin OPEC içinde aktif ama daha şeffaf bir rol üstlenmek, üretim politikalarını daha açık iletişimle anlatmak algıyı iyileştirir.

İkinci önemli alan teknoloji ve verimlilik. İran’ın petrol ve gaz üretiminde eski teknolojilere bağımlılığı var. Uluslararası ortaklıklar kurarak (örneğin TotalEnergies veya Shell gibi şirketlerle geçmişte olduğu gibi) modern sondaj, LNG ve karbon azaltım teknolojilerine yatırım yapması gerekir. Bu hem üretim maliyetlerini düşürür hem de rekabet gücünü artırır.

Üçüncü olarak enerji dönüşümüne uyum şart. Dünya fosil yakıtlardan kademeli olarak uzaklaşırken İran’ın sadece petrol/gaz değil; güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir

alanlara da yatırım yapması gerekir. Bu noktada International Renewable Energy Agency gibi kuruluşlarla iş birlikleri marka değerini güçlendirir. “Sadece petrol ülkesi” algısından çıkıp “enerji çeşitliliği olan ülke” imajı yaratmak kritik.

Bir diğer konu şeffaflık ve kurumsal yönetim. Uluslararası yatırımcılar için finansal raporlama, ihale süreçleri ve devlet-şirket ilişkilerinin açık olması çok önemli. World Bank standartlarına yakın uygulamalar benimsenirse güven ciddi şekilde artar.

Ayrıca lojistik ve altyapı yatırımları da markalaşmanın parçasıdır. Boru hatları, LNG terminalleri ve rafineri modernizasyonları ile İran’ın enerji ihracatını kesintisiz ve hızlı yapabilmesi gerekir. Bu noktada coğrafi avantajını (Avrupa-Asya arasında köprü olması) daha iyi kullanabilir. Son olarak iletişim ve ülke markası yönetimi. Enerji sektörü sadece teknik değil, aynı zamanda algı yönetimi işidir. Uluslararası fuarlara katılım, küresel medya ile ilişkiler, ESG (çevresel-sosyal-yönetişim) raporları ve sürdürülebilirlik taahhütleri İran’ın marka değerini artırır. Özetle: İran’ın enerji sektöründe küresel marka olabilmesi için politik güven + teknolojik modernizasyon + enerji çeşitliliği + şeffaflık + güçlü iletişim beşlisini birlikte yürütmesi gerekir.

İran’ın enerji sektöründe uluslararası markalaşması, birbirine bağlı 5 eksende ilerlemeli. Hem strateji hem somut adımlar olarak;

1) Güven ve Uluslararası Entegrasyon (0–3 yıl)
İran’ın en büyük sorunu teknik değil, algı ve risk primi. Yatırımcı “param güvende mi?” sorusuna net cevap ister.

Somut adımlar:
Uluslararası tahkim mekanizmalarını (ICSID benzeri) kabul etmek
Enerji sözleşmelerini standartlaştırmak (Production Sharing Agreement – PSA modeline yakınlaştırma)
OPEC içinde daha şeffaf üretim ve kota iletişimi

Enerji verilerini düzenli ve açık paylaşmak (rezerv, üretim, ihracat)

Hedef çıktı:
Risk primi düşer → yatırım maliyeti azalır → daha fazla yabancı ortak gelir

2) Teknoloji ve Üretim Modernizasyonu (1–7 yıl)
İran’da birçok saha yaşlı ve verimsiz. “Daha çok çıkarmak” değil, daha verimli çıkarmak önemli.

Somut adımlar:
Gelişmiş petrol geri kazanım (EOR) teknolojilerine yatırım
LNG altyapısı kurarak gazı küresel pazara açmak

Dijitalleşme: yapay zekâ ile saha yönetimi, bakım optimizasyonu
Ortaklık modeliyle teknoloji transferi (örnek geçmişte TotalEnergies, Shell)

Hedef çıktı:
Aynı rezervden %10–30 daha fazla üretim + maliyet düşüşü

3) Enerji Çeşitliliği ve Yeşil Dönüşüm (3–15 yıl)
Sadece petrol/gaz ülkesi olmak artık marka değeri yaratmıyor. Gelecek: çok kaynaklı enerji portföyü.

Somut adımlar:
Çöl bölgelerinde büyük ölçekli güneş enerjisi yatırımları
Rüzgar koridorlarının değerlendirilmesi
Hidrojen üretimi (özellikle “mavi hidrojen” ile başlanabilir)
International Renewable Energy Agency ile ortak projeler
Karbon yakalama (CCUS) projeleri

Hedef çıktı:

“Fosil ülke” algısından → “entegre enerji oyuncusu” algısına geçiş
4) Altyapı ve Jeopolitik Avantajın Kullanımı (2–10 yıl)

İran’ın en güçlü tarafı: coğrafya (Asya–Avrupa köprüsü).

Somut adımlar:
Türkiye üzerinden Avrupa’ya gaz hatları (alternatif arz güvenliği sağlar)
LNG terminalleri ve ihracat limanları
Rafineri modernizasyonu (ham petrol yerine katma değerli ürün satmak)
Bölgesel enerji ticaret merkezi kurma (hub modeli)

Hedef çıktı:
İran sadece üretici değil, enerji dağıtım merkezi olur

5) Kurumsal Yönetim ve Marka İletişimi (hemen başlar, sürekli)

Marka dediğin şey teknik başarı + hikâye anlatımıdır.

Somut adımlar:
Ulusal enerji şirketini global standartlara taşımak (örnek: Saudi Aramco gibi kurumsal yapı)
ESG (çevresel-sosyal-yönetişim) raporları yayınlamak

Uluslararası enerji fuarlarında aktif yer almak

Küresel medya ve yatırımcı ilişkileri ekibi kurmak

World Bank ve benzeri kurumlarla uyumlu raporlama

Hedef çıktı:
“Riskli ülke” algısından → “yatırım yapılabilir enerji markası”na dönüşüm

3 Aşamalı Master Plan

Kısa Vadeli (0–3 yıl)

Hukuki güvence + şeffaflık

Veri paylaşımı

İlk pilot yabancı ortaklıklar

Orta Vadeli (3–7 yıl)

LNG projeleri

EOR ve teknoloji modernizasyonu

İlk yenilenebilir projelerin devreye girmesi

Uzun Vadeli (7–15 yıl)

Enerji hub’i olma

Hidrojen ekonomisine geçiş

Küresel marka konumlandırması

Kritik Gerçek ;İran teknik olarak zaten güçlü. Ama marka olmanın önündeki en büyük engel teknik değil, politik ve finansal güven eksikliği. Bu çözülmeden yapılan yatırımlar sınırlı etki yaratır.

TESPAM MEDYA VE ORGANİZASYON
BAŞKANI

Fahrettin Damga

İRAN NEDEN ŞİMDİ?

Enerji Politik olarak bu ilk sayımızda tüm yönleriyle İran Savaşı'nı konu aldık. Bir çerçeve çizmek gerek en baştan. Arkasından sebeplere sonuçlara dair uzmanlarımıza ait yorum ve analizler gelecek. İran Savaşı'yla ilgili olarak "Neden?" diye sorarak başlamak lazım. Savaşın Suriye'de kaybedenler arasında yaşanıyor olabileceği hiç aklınıza geldi mi bilemem? Bu aslında mağluplar arasında bir "senin yüzünden" savaşı mıydı yoksa?

Ya da senin yüzünden kaybettik, bedelini de sen öde mi denildi İran'a? Çok mu absürt sorular? Elbette bir çoğumuza bu sorular çok garip ya da belki kışkırtıcı gelebilir. Fakat yaşananlara doğru teşhis koyabilmek için bu soruları da açık bir şekilde sorup üzerinde düşünmeliyiz. Kalıplar üzerinden değil, ihtimalleri değerlendirerek doğruyu aramalıyız. İran, misafiri olan İsmail Haniye'yi koruyamadı.

Hizbullah Lideri Nasrallah başta olmak üzere Hizbullah'ı neredeyse çökerten suikast ve saldırılara engel olamadı. Cumhurbaşkanı Reisi'nin helikopterinin şüpheli bir şekilde düşmesini ve ölümünü engelleyemedi. Kudüs Gücü komutanı ve Sünni coğrafyadaki son dönemdeki göz yaşının en önemli sebeplerinden biri olan Kasım Süleymani'nin suikastle öldürülmesinin önüne geçemedi. Hamaney dahil rejimin ve ordunun üst düzey isimlerinin öldürülmesine engel olamadı. Acaba tüm bu yaşananlar CIA ve MOSSAD'ın müthiş bir istihbarat başarısı mı yoksa uzun yıllar dünya kamuoyundan saklanan bir iç içe geçmişliğin sonucu muydu? Hadi buyrun. İran acaba İsrail'in aslında bir tasfiyeyi andıran suikast ve saldırılarıyla bölgeden çekilmek zorunda mı kaldı, yoksa zaten bölgeden çekilmek zorunda

kaldı da birileri iş birliği izlerini mi siliyor? Can yakıcı ama üzerinde sakince düşünmemiz gereken sorular bunlar. Çünkü bu soruların cevapları denklemi tümünden değiştirecek türden cevaplar. ABD ile Irak, Afganistan ve Suriye'deki paslaşma kime karşı idi acaba. Hedefi neydi. Başarılı oldu mu? Bugün İran kendi topraklarında saldırıya uğramışken Türkiye ve Suriye sükunet içinde. Hem de onca provokasyona rağmen. Geline nokta sorulması gereken sorulardan biri de; "Bu savaş başlamayabilir miydi?" sorusudur. Cevap hiç şüphesiz "Elbette". İran savaş öncesi görüşmelerin İstanbul'da yapılmasını neden kabul etmedi? Neden İstanbul yerine Umman'ı tercih etti?

Eğer görüşmeler İstanbul'da olsa acaba arada Türkiye varken ABD ve İsrail yine İran'a saldırabilir miydi? Bu soruların cevapları hep merak edilecek. Acaba İran bölgesel rekabet halinde olduğunu düşündüğü Türkiye'nin bu süreçten güçlenerek çıkmasını mı istemedi? Ya da istemeyen sadece İran mıydı? Savaş en çok İsrail için başlamalıydı. Olmazsa olmazdı. Malum dini saikler yönlendiriyor İsrail'i. Dünyanın şeriatla yönetilen tek devletinden bahsediyoruz. İsrail Başbakanı Netanyahu da İsrail'e hükmeden bu dini yapının taleplerini yerine getirerek kendisi hakkında açılan davalardan kurtulabilmek için geleceğini Arz-ı Mev'ud uğruna yapılacak savaşlara bağlamış durumda. İran saldırısı da bu çerçevede görülmeli. Belki de artık İran'ın şeytanlaştırılmasına mı gerek kalmadı. Belki de ona biçilen eski rolün miadı doldu da yeni bir görevlendirme yapılıyor. Rejimi değiştirebilmiş olsalar Türkiye açısından faklı sınamalar görecektik. İran İsrail'in tek başına başa çıkabileceği bir devlet değildi. ABD'nin ikna edilmesi lazımdı.

Onu da Trump'ı Epstein belgeleriyle sıkıştırarak gerçekleştirdiler. Oysa Trump "Make America Great Again" diyerek geldi. "Önce Amerika" diyordu. Artık "Önce İsrail" diyen bir pozisyona evrildi. Hiçbir zaman bir söylediği diğer söylediğini tutmadı. Gerçi ilk döneminde de İsrail için hayati olan birçok noktada destek vermişti zaten. Bu açıdan bakıldığında şaşırtıcı değil. Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması ve sanki kendi toprağını başışlıyormuş gibi işgal edilen Suriye toprağı olan Golan Tepeleri'nin İsrail'in olduğunu kabul etmesi gibi. Trump, önceliğini İsrail olarak değiştirdiği için de ABD halkının ihtiyaçları için dünya devletlerine tabir-i caizse salma salarak para toplamaya çalışırken bir anda günlük 2 milyar USD harcamak zorunda kaldığı bir savaşa soktu ülkesini. ABD halkı bu savaşın kendi savaşı olmadığını farkında ve destek hiç olmadığı kadar düşük. Kasım'daki ara seçimlerde Trump'ı bir yıkım bekliyor. Ülkede İsrail desteği de özellikle genç nesil üzerinde giderek düşüyor. Her şey İsrail için elbette. Bunu artık sağır sultan bile biliyor.

İsrail'in varlığı ve geleceği komşu olduğu bölge ülkelerinin kendinden zayıf bir hale getirilmiş ve bölünmüş bir yapıda olmasına bağlı. İran da öyle. Trump'ın her saldırıda imha ettiklerini imha ettiklerini iddia ettiği nükleer silah konusu da bahane. Tıpkı Irak'taki olmayan kitle imha silahları gibi. İran'a karşı kullanılan Saddam'ın görevi ve rolü bitmişti. Tasfiyesi gerekiyordu. Fakat her şey yukarıdaki satırlarda olduğu kadar yalın değil. İşin İran kısmı da farklı değil. Bugüne kadar bölgedeki agresif hamlelerini birbirlerinin varlığıyla bağlantılandırmış ve kendilerince meşrulaştırmış iki devletten İran ve İsrail'den bahsediyoruz. İsrail, ABD ve Batı'yı İran tehlikesi üzerinden planlı katliamları ve işgalleri için kolayca ikna etti. İran ise ABD ve İsrail tehlikesine atıf yaparak Müslüman dünyanın bölünüp parçalanması için rejim ihraç etme adı altında emperyal ve yayılmacı bir tavır sergiledi. Aslında iki ülke de birbirinin zıddı gibi görünüp birbirinden beslendi. Bugün geline nokta elbette İran'ı eleştirmek bu

çatışma ya da savaşta onun yanında olmadığımız anlamına gelmez. Sadece bir durum tespiti yaptığımız. Elbette bir Şİİ HİLALİ gerçekleştirmek adına Irak'ta, Suriye'de, Lübnan'da, Yemen'de yaptıklarını unutmamak gerekir. Müslüman coğrafyaya verdiği zararları da. İslam aleminin bir ve beraber olmasının önüne büyük engeller çıkmasına vesile olduğu için de. Fakat bunu konuşmanın zamanı değil. Hele de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın vurguladığı gibi mezhepçilik saikiyle hiç değil. ABD ve İsrail saldırısı altında İran ve masum Müslüman halkı. Türkiye hep bölgemizdeki sorunların çözümünün yine bölge ülkeleri tarafından oluşturulacak inisiyatif üzerinden çözülmesi taraftarı oldu. Suriye'deki "Astana Süreci" bu çerçevede iyi bir örnekti. Kabul etmek gerekir ki; Türkiye uzun yıllardır güneyinde ve eski coğrafyasında yaşanan iç karışıklar, iç savaş ve işgallerden en çok etkilenen ülke. Hem ekonomik olarak komşularıyla ticareti düşerken ya da hiç yapamazken o ülkelere gelen mültecilere ev sahipliği yapmak zorunda kaldı.

İran'da da bu tarz bir sonuçla karşı karşıya kalmak da çok ağır bir yük anlamına gelir. O sebeple ülke nüfusunun yarısı soydaşımız olan İslam aleminin bir üyesi olan İran'ın bir ve bütün kalması Türkiye için hayati önemdedir. 2006'da Türkiye P5+1 ülkeleriyle yaptığı görüşmelerde de Lula Da Silva'nın Cumhurbaşkanı olduğu Brezilya'yla birlikte tüm baskılara rağmen İran'ın yanında yer aldı. Brezilya'da Da Silva bu sebeple hapis dahil büyük sıkıntılar yaşadı. Neredeyse siyasi hayatını bitiriyorlardı. Uzun mücadeleler sonucu tekrar Cumhurbaşkanı oldu. Ülkemizde hep beraber yaşadığımız 7 Şubat MİT Krizi ile başlayan ve 15 Temmuz darbe ve işgal girişimine kadar giden sürecin sebepleri içinde bu da vardı. Türkiye'ye de İran'ın yanında durması sebebiyle bedel ödetmeye çalıştılar ama bugüne kadar başaramadılar. Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan da bu konudaki duruşundan taviz vermedi. Buna rağmen nedense İran İstanbul ve Türkiye yerine Umman'ı tercih etti. Ve bir kere daha bir taraftan masada iken bir taraftan saldırıya uğradı. Dini lideri dahil yönetim kadrosundan ağır kayıplar vererek hem de. Elbette saldırganların beklentileri İran halkının devletine sahip çıkması, birlik ve beraberlik içinde hareket etmesi sebebiyle karşılanmadı ve boşa düştü. ABD ve İsrail İran'ı Venezuela ile karıştırmak yanlısına düştü. İran'ın üst yönetimini imha ederek halk ayaklanmalarıyla rejimi devirmek planı başarıya ulaşmadı. 12 gün Savaşı'ndan bu manada ders aldığı görülen İran'ın verdiği sert cevaplar ABD ve İsrail'e büyük zararlar verdi. İsrail'in Demir Kubbe'si delik deşik olurken başta erken uyarı radarları olmak üzere ABD'nin bölge ülkelerindeki tüm üsleri neredeyse imha edildi. Tabir-i caizse ABD'nin karizması çizildi. Sözde en iyi istihbarat örgütleri oldukları propagandası yapılan CIA ve MOSSAD'ın ölümcül hatalar yaptığı ortaya çıktı. Özellikle İran'ın gösterebileceği direnci hesaplayamadıkları net. Bugün geline noktada silahlı çatışmayı kazansa da ABD kaybetmiştir. İsrail kaybetmiştir. ABD bölge ülkeleri ile bir daha asla savaş öncesi sıcak ilişkilerine dönemeyecektir. İsrail'in Katar saldırısıyla zaten bir travma yaşayan bölge ülkeleri korunmak için ABD'ye onca para ödemelerine rağmen ABD tarafından

korunamadıklarını yaşayarak öğrenmiş oldular. Bu da savaş sonrası savunma paradigmasının bölge ülkeleri açısından yeniden şekilleneceğinin işaretidir. Hatta Pakistan daha şimdiden aralarındaki savunma anlaşmasına bağlı olarak Suudi Arabistan'a savaş uçakları ve belli sayıda askerini konuşlandırmış durumda. Türkiye-Pakistan-Suudi Arabistan ve Mısır arasında alt yapı çalışmaları devam eden ittifak kurulduğunda bölgemizde hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı söylenebilir. Kimilerine iddialı bir yargı gibi gelebilir. Fakat ifade etmek gerekir ki ABD'nin gerileme devri İran Savaşı ile başlamıştır. Elbette bu durumun sarsıcı sonuçları da olacaktır. Çok kutuplu yeni dünya düzeni yüzünü göstermiştir. Türkiye izlediği çok boyutlu politika ve her tarafa dokunabilen diplomasisiyle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın deyimiyle "Yeni nizamın kurucu ülkelerindendir." Türkiye artık kurulan masalara oturan değil masa kuran bir ülke haline gelmiştir. Kendi kurallarını koyan. Bağımsız politika üreten bir ülke olmuştur. Bugüne kadar hiç olmadığı kadar hem de. İran Savaşı'nda ABD ve İsrail'in en büyük handikaplarından birisi de kendilerine yardımcı başka bir ülke bulamadıkları gibi sahada savaşacak vekil güç de bulamamalarıdır. İsrail bugüne kadar düzenli bir orduya karşı doğru dürüst savaşmamıştır. Onca yıkıma ve hava saldırısına rağmen Gazze'de bile kontrolü sağlayamamış, saldırdığı Lübnan'daki her kara işgal atağı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yani kara harekâtı yapabilecek ve hele de İran gibi bir devlete karşı bir gücü yoktur. O yüzden ya ABD'yi kışkırtacak kara harekâtı için ya da vekil güç bulmak zorunda. Eğer körfez ülkelerini ikna edebilmiş olsalar bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı. Hem kendi savaşlarına vekil güç bulmuş olacaktı, hem de İslam alemini ortadan ikiye böleceklerdi. Aramıza kan davası girecekti yani. Şükür ki bu oyunu gören bir devlet aklı var. Bu noktada Kuzey Irak Kürtleri ile PKK ve türevlerinin İran'a saldırtılmasının önüne Türkiye geçmiştir. Hakeza topraklarındaki ABD üsleri İran füze ve kamikaze dronlarının hedefi olan Müslüman körfez ülkelerinin de mesafeli davranmasının arkasında Türkiye ve yaptığı diplomasi turları var.

Ayrıca Azerbaycan'ın kışkırtılıp İran'la karşı karşıya getirilme planını da yaptığı uyarılarla Türkiye engellemiştir. Türkiye görünürde İran topraklarından ateşlenen füzeler üzerinden tahrik edilerek savaşa sokulmak istendiğini kadim devlet aklı sayesinde çözerek oyuna gelmemiştir. Günün sonunda başta ABD ve İsrail olmak üzere savaşın tarafları barışı dört gözle bekler hale gelmiş ve onurlu bir çıkış aramaktadır. Birileri İsrail savaşın devamından yana diyebilir. Haklıdırlar da. Fakat İsrail tek başına İran'la savaşabilecek bir ülke değil. Tarihinde ilk kez kendi toprakları bu kadar hasar aldı. Dünyada neredeyse dostu kalmadı. Sadece devlet değil halkı da bir nefret objesi oldu dünyada. Ne İsrail ne ABD ve ne de Dünya Netanyahu'nun dini kılıflı yargıdan kaçma savaşını daha fazla kaldıramaz ve taşıyamaz. Savaştan önce açık olan Hürmüz Boğazı'nın tanker trafiğine açılması savaşın bir amacı haline dönmüştür. Ne kadar ironik değil mi? Belki ateşkes ve barış için daha çok taviz vermek

zorunda bile kalabilir ABD. Gidişat da o yönde. Bu yazıyı yazdığımız saatlerde İsrail'in ABD tarafından Lübnan'da ateşkes zorlandığı ve buna karşılık İran'ın Hürmüz Boğazı'nı gemi trafiğine açtığı haberleri ve açıklamaları geldi. ABD Başkanı buna karşılık sosyal medya hesabından yaptığı açıklamayla İran'a teşekkür etti. Savaşın enerji sektörüne etkileri her geçen gün ağırlaşıyor. Hürmüz boğazının kapalı kalması özellikle Avrupa ve Çin başta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerini daha çok etkiler hale geldi. Rusya ise bu işten karlı çıkan enerji tedarikçisi ülke oldu. Görünürde halinden oldukça memnun. "Acaba Rusya Ukrayna Savaşı bitmeden bu savaş bitsin ister mi?" sorusu da değerlendirilmeye değer. Rusya, Ukrayna Savaşı sonlanmadan İran Savaşı'nın sona ermesini istemez. Hemen yıpranmasını seyrederken ABD'den intikamını alıyor. Hem de Hürmüz Boğazı'nın kapalı olması sayesinde yaptırımlara maruz kalmadan petrolünü satıp para kazanabiliyor.

Bu krizden etkilenen körfez ülkeleri alternatif rotalar için çoktan harekete geçmiş durumda. Suudi Arabistan ülke toprakları içerisindeki Doğu-Batı eksenli boru hattını çoktan faaliyete sokmuş durumda. Kapasite artırma çalışmalarını sürdürüyor. Körfezdeki Katar, Bahrein ve Kuveyt gibi ülkeler daha önce maliyetler açısından mesafeli davrandıkları Türkiye ve Irak bağlantılı boru hatları projelerine daha sıcak bakar olmuş durumda. Bu vesileyle daha önce gündeme gelen ama maliyet yüksekliği sebebiyle gerçekleştirilemeyen birçok boru hattı projesinin güvenli ada olan Türkiye'ye bağlanması artık yakın bir gelecekte ihtimal dahilindedir. İran Savaşı ve Ukrayna Savaşı sebebiyle Doğu Asya ve Avrupa arasında tek güvenli geçiş yolu Azerbaycan üzerinden Türkiye hattı olan orta kuşak kalmıştır. Bu da Türkiye'nin önemini daha da artırmaktadır. Coğrafya kaderdir malum. Türkiye de bu kadar önemli bir coğrafyada güvenli bir bölge olarak geleceğin yıldızı olacak. Güçlü ordusu,

yükselen savunma sanayii, gelişmiş sanayisi, 360 derece düşünüp dokunabilen diplomasisi ve emperyalist olmayan bir geçmişin yumuşak güç haline dönüşmesi ile güvenli geçiş yollarının kesişme noktasında bir ülke olarak enerjide de merkez ülke olma yolunda hızla ilerliyor. İran Savaşı'nın Dünya'ya kısa, orta ve uzun vadeli hem siyasi hem de enerji odaklı olarak ekonomik etkileri olacaktır. Elbette her ülke için aynı etkiyi göstermese de her ülke etkilenecek. Türk devlet aklının bu savaşa hem askeri hem de enerji arz sıkıntısına karşı kaynak çeşitlendirme ile hazırlıklı olduğunu görüyoruz. İnşallah bu manada az hasarla atlatıp savaştan sonra oluşacak durum sebebiyle siyasi ve ekonomik olarak büyük fırsatlar doğacak görünüyor. Konu elbet daha uzun süre konuşulup değerlendirilecek. Zira bir dergiye sığmayacak kadar geniş ve önemli bir konu. Dergimizin bu sayısında İran Savaşı'nın etki ve sonuçlarını tüm yönleriyle inceliyoruz. Umarız uzmanlarımızın yorum ve analizleri sizin için yol gösterici olabilir.

KAFKASSAM Başkanı

Prof. Dr. Hasan Oktay

İRAN’IN SOSYOLOJİSİ

İran’da toplum ve beklenti sosyoloji evrensel bir bilim dalı olmakla beraber her coğrafyanın kendine göre sosyolojik katmanları yapıları sözkonusudur. Özellikle İran’da mezhebe dayalı bir devlet organizasyonu gerçekleştirildiği için İran sosyolojisini oluşturan topluluklar merkezde ilişkilerini mezhep ile tanımladıkları için veya İran sistemi mezhep üzerine bir organizasyon gerçekleştirdiği için sosyoloji ilminin evrensel kuralları İran’da pek karşılık bulamadığı için İran toplumunu tanımlamakta ciddi sıkıntı yaşamaktadır. İran coğrafyası Türkler için bir geçiş coğrafyasıdır Türkistan’dan Orta Doğu’ya Türk hareketliliğinin en önemli yerlerinden bir yer İran olduğu için Anadolu ile Türkistan arasındaki geçiş genliği İran coğrafyası sağlamaktadır. Bu grciigenliğe liğe rağmen Anadolu ile İran coğrafyası arasında çok ciddi rekabetler söz konusudur. Buna belli başlı verebileceğimiz üç örnek söz konusudur ilki Moğollar’ın önünden kaçarak doğu Anadolu’ya gelen celalettin harzemşah ile alaaddin keykubat arasında gerçekleşen yassı çemen Savaşı ilk kırılma örneğini sergilemiştir. Sonraki yıllarda Yıldırım Beyazıt Timur Savaşı en sonunda Yavuz Sultan Selim Şah İsmail Savaşı Anadolu Contası türkleri ile İran coğrafyası Türklerinin aralarına ciddi bir psikolojik duvar örmüştür. Bu coğrafi geçişliğe rağmen etkileşimin az olması Anadolu coğrafyasının Osmanlı imparatorluğu gibi büyük bir cihan devleti kurması dünya ile her türlü müzakere mücadeleye gerçekleştirirken toplum yapısında da ciddi dönüşümler olmuştur. İran coğrafyasındadaki durağın sosyolojik hareketlilik İran türklerini ne türkistan’la ne de Anadolu ile büyük etkileşim içerisinde girmesine müsaade etmemiştir. Gaznelilerden başlayıp büyük Selçuklulara İlhanlılardan akkoyunlu Karakoyunlular Şah İsmail’in Avşar kaçar hanedanlarına kadar 1925 yılına değin İran coğrafyasını Türkler yönetmiş olmasına rağmen bu geçişgen kırılmalardan dolayı İran coğrafyasındaki Türkler toplumsal değişim ve dönüşümünü sağlayarak psikolojik üstünlüğü ellerinde tutamadığı için

1925’te İngilizler tarafından İran yönetimi fas Pehlevilere devredilince İran türkleri psikolojik olarak işlerine kapandı ve başta da ifade ettiğimiz gibi uluslararası sosyolojinin kapsam alanının dışında kaldılar. Kendi coğrafyalarında adeta sığınmacı gibi psikolojik baskı altında tutulduğu için hem Pehlevilere karşı hem de 1979’da iktidara gelen Humeyni’ye karşı beklenen etken bir yapı ortaya koyamadılar. Bir taraftan 1000 yıllık coğrafyanın sahibi gibi davranırken diğer taraftan yok sayıldıkları için değişik bir hale Ruhi içerisinde kaldılar. Diğer etnisite sayı olarak az olduğu için İran’da toplumsal dönüşüm devlet aygıtların yönlendirmesine göre şekillendi. Özellikle 79 humeyni devriminden sonra toplumların beklentileri karşılanamadığı ve Humeyni’nin ortaya koyduğu doktrine göre toplum dönüştürülmeye çalışıldığı için toplum ile yönetim arasında her geçen gün hayali kırıklığına dayalı uçurumlar oluştu. Zaman zaman isyanlar oluşsa da başta devrim muhafızları sistemi ve besic organizasyonu halkın bilincini ve direncini kırarken aynı zamanda bir elma kurdu gibi sistem içten tükenmeye başladı. Devrim muhafızları sistemi koruma ihraç etme adın hem devleti ve hem de bütçeyi yönlendirmeye kalkınca askeri vesayet sistemine dönüştü. Halk ile aralarında hem çıkar ilişkisi ve hem de çıkar savaşı başladı. Devrimin ihraç çalışmaları vekâlet savaşı sürdürecektir organizasyonların teşkili Suriye’de meydana gelen halkın iktidara karşı isyanı devrim muhafızlarını İran’da daha da fazla etkili kılmaya başladı. İran Anayasası’nın atıf maddelerinde Amerika’yı büyük şeytan İsrail’i küçük şeytan olarak görmeleri İsrail’e karşı teyakkuz halinde olmaları her süreçte Suriye’nin kaybına ve İsrail karşısında beklenmedik bir savaş ile karşı karşıya kalındı. Burada 7 Ekim 2023’te Rusya ile birlikte İran ve dolayısıyla devrim muhafızları İsrail’e karşı Hamas üzerinden büyük bir operasyon gerçekleştirdi buna karşılık İsrail güvenlik gerekçesiyle önce bölgede İran adına vekâlet savaş yürüten yapılara karşı operasyonlar başlattı.

Sonra da Suriye’deki esat Hükümeti’nin devrilmesini sağladılar. Böylece Devrim muhafızları İsrail’e karşı bir talebe elde etme noktasından Suriye’yi kaybetme noktasına psikolojik olarak kaybede kaybede Tahrana çekilme mecburiyetinde kaldılar. Bunun yanında İran cumhurbaşkanı İbrahim reisi’nin bir helikopter Sukas ile MOSSAD tarafından öldürülmesi İran’da içten içe devrim muhafızlarına karşı bir güvensizlik oluşmaya başladı. Ali Hamaney bu süreci çok iyi gördüğü için daha önceki seçimlerde veto ettiği Mesut pezeşkiyanın aday olmasının önünü açtı. Seçilme ihtimali zayıf olan Mesut taşra/ Çeper’den almış olduğu oylarla cumhurbaşkanı seçilince İran’da sistemin değişmeye başlayacağını görünce daha ilk gün cumhurbaşkanı’nın yemin Töreni akşamı Hamas liderini Tahran’da öldürdüler. Devrim muhafızları bir taraftan yenilerek kahramana çekilirken diğer taraftan da kimsenin hesap sormayacağı beklentisi ile alabildiğine rahat hareket ediyordu. Devrim muhafızları Hamas’ın İsrail saldırısından sonra stop ikon’unun değiştiğini fark edemediler özellikle Trump iftara geldikten sonra Trump’ın ortaya koymuş olduğu büyük Cin stratejisini görmek istemediler eski düzenin devam edeceğini zannettiler. Hamas Saldırısıyla sarsılan İsrail Amerika ile birlikte hareket ederek Venezuela ile beraber Çin’in petrol ihtiyaçlarını karşıladığından dolayı önce Venezüella’ya sonra İran’a büyük bir operasyon planlaması gerçekleştirildi. Aslında İran 13 Haziran öncesi Amerika ile başlattıkları nükleer müzakere sürecini barış ile bitirerek bu saldırıların İran’a dönmek için önünü alabilirdi. Burada Devrim muhafızları dünya stratejisini yönetme konusunda oldukça geri kaldığı ve gelişmeleri okuyamadığı anlaşılmaktadır. Amerika ile İran arasında yürütülen nükleer müzakerelerin beşincisi tamamlanıp altıncı sıra dönülürken devrim muhafızları dini rehberlerinin şeytan ile bir anlaşma yapamayacağı gerekçesinden hareketle görüşmeleri kestiler. Bunun üzerine Amerika ve İsrail İran’daki Devrim muhafızları askeri karargahlarına ve iktisadi teşebbüslerine 12 gün süren bir saldırı gerçekleştirdi. Bu saldırıda ne anlama geldiğini İran halkından saklamaya çalışan Devrim muhafızları Trump’ın barış ilan etmesini bir zafer şeklinde algılayarak İran’da devletin dönüşümünün önünü kapatmaya çalıştılar. Burada beklenen şuydu Osmanlı imparatorluğu’nda olduğu gibi artık yenile yenile devletin sırtında yük olan yeniçerilerin kaldırılması şeklinde devletin dönüştürülmesi açısından İran’da da devrim muhafızların merkezi ordu içerisinde eritilmesi, Osmanlı devleti büyük bir tecrübe ile yıkılmamanın önüne geçememiş olmanın vermiş olduğu kayıpları millî mücadele ile önmeye çalışırken saltanattan Cumhuriyet’e geçiş olmuş fakat son padişah vahdettin ülkeyi terk ederken halifelik makamını da yanında götürmesin diye kent Cumhuriyeti’nin ileri

görümlü kurucu ve yöneticileri Abdülmecid efendi halife ilan ederek halifeliğin İngilizlerin eline geçmesini engellemiş oldular bir yıl sonra da halifeliğin kaldırmayıp Türkiye Büyük Millet Meclisi muhtevasına mündemiç Cınarak adeta halifeli koruma altına almış oldular. Demokrasi insan hakları hukukun üstünlüğü anayasal sistemi cari kılarak devlet ebet müddet sürecinin yeni bir evresine geçilmiş oldu. İran haziran Savaşı’ndan sonra aynen yeniçeriler örneğinde olduğu gibi Devrim muhafızları merkezi orduya dahil Edip Humeynii’nin içtihadı ile oluşturulan velayeti fakih sistemini kaldırıp İran Devleti’nin dönüşümünü sağlayıp dış saldırıların önüne geçmeleri gerekirken Devrim muhafızları adeta POS modern bir darbe gerçekleştirerek sistemi tamamen ele geçirdiler. Ekonomik olarak oldukça daralan halk 28 Aralık’ta sokak gösterilerine başlayarak rejime adeta isyan ettiler. Fakat halkın bu haklı tepkisini Netenyahu ve Trump bir devrime dönüştürmek ile ilgili maksadını aşan cümlelerle halkıyla sistemi karşı karşıya getirmek istedi. İşte burada batı sosyolojisinin İran halkını kavrama konusundaki eksikliği ortaya çıktığı için İran halkı rejime karşı çıkarken devletlerine sahip çıkabilmek adına evlerine çekildi ama protesto ve rejim ile ilgili eleştirilerini saklı tuttu. Bir an da Amerika’nın ve İsrail’in beklediği değişim olmayınca bu sefer tekrar nükleer müzakerelere başladılar fakat Cenevre’de görüşmeler tıkanınca bu sefer Amerika 28 Şubat’ta İran’a karşı büyük bir hareket gerçekleştirdi Murat’a Devrim muhafızlarını korumakla yükümlü oldukları dini rehberi koruyamadıkları için İran’da derin bir travma oluştu. Bu travmadan hareketle devrim muhafızları Savaşı genişletmeye çalışarak dünyayı petrol krizi ile tehdit etmek için hürmüz Boğazını kapattı. Savaşın 50. gününe geldiğimizde Pakistan’da başlayan barış görüşmeleri İran’da yine sistem değişikliğini gündeme getirdi çünkü bu barış görüşmelerini imza aşamasına kime getireceği kimin imza atacağı ile ilgili bir yetkili merci oluşmadığı için birinci barış masası dağıldı ve burada görevli olan meclis başkanı Kalibaf bu yetki karmaşasını eleştirerek İran’a döndüğünde yeni bir savaşın başlayacağı beklentisini artırdı. Fakat İran’da Devrim muhafızları iki gün cumhurbaşkanlığı meclis başkanı ve dışişleri bakanlığı ev hapsine tabi tutup tek yetkili kendilerinin olduğunu ihsas ettirmek isteseler de netice itibarıyla halkın tepkisi dünya sisteminin İran’ı dışlaması yeniden Pakistan’da bir barış masasının oluşmasının önü açılmaya başlandı. Burada İran halkı sessiz bir şekilde bekleyerek kendilerini dış dışarıda tutacak herhangi bir denklemin İran’da yeni bir sistem kurmasına müsaade etmeyeceğini bildikleri için sisteme tepkilerin devam ettirdiler fakat bir kargaşaya sebebiyet vermediler böyle olunca İran’da bir değişim kaçınılmaz ve bu değişime yönü Türkiye modeli olacak gibi gözükmektedir.

TESPAM KKTC Temsilcisi

Emre Diner

HÜRMÜZ BOĞAZI NASIL YENİDEN AÇILIR?

28 Şubat'ta başlayan ABD-İsrail/ İran savaşı belirsizliklerle devam ederken, küresel ölçekte güvenlik, ekonomi de rotasız denizde sürükleniyor.

Ancak, ABD ve İsrail'in İran'a düzenlediği hava saldırılarının en büyük jeopolitik sonuçlarından biri Hürmüz Boğazı'nın kapanması oldu.

İran ABD'yi cezalandırmak için Hürmüz Boğazı kartını kullandı. Amacı sadece ABD'yi değil, Amerikan üslerine izin veren Körfez ülkelerini de dize getirmeyi hedefledi.

Hürmüz Boğazı dar ama etkisi dünyayı sallıyor.

Petrol tedarikinin yüzde 20'si Hürmüz'den geçiyor.

Amerika Birleşik Devletleri Basra Körfezi'nden nispeten az enerji ithal etse de, transit geçişteki herhangi bir aksaklığın ardından gelen küresel fiyat şoklarından muaf değil; birçok Amerikalı şu anda bunu benzin istasyonlarında hissediyor.

İran'ı okumayan ve İsrail'in baskılarıyla Tahran'a saldırı başlatan ABD'nin başkanı Trump bir bakıma kendi halkını da böylelikle ateşe attı.

Peki Hürmüz Boğazı yeniden sağlıklı bir şekilde nasıl açılır?

ABD Başkanı Trump'ın İran'ın boğazı kapatma isteğini öngöremediği açık...

Ardından Avrupalı ittifaklarını bölgeye deniz

gücü konuşlandırmaya zorlama çabası aceleci ve

koordinasyonsuzluğun göstergesini ortaya koydu.

Önceden herhangi bir istişare veya planlama yapılmadan ve

birçok Avrupa donanmasının mevcut taahhütler veya bakım döngüleriyle meşgul olduğu bir ortamda, dünyanın en tehlikeli su yollarından donanmaların konuşlandırılmasını beklemek AB ve NATO için gerçekçi görülmedi.

Şunu ifade etmek gerekir ki, Hürmüz Boğazı'ndan gemilerin serbestçe geçmesi herkesin çıkarımadır.

ABD'nin İran'la çatışmaya girmesi konusundaki Avrupa'nın hayal kırıklığı, bu deniz geçiş noktasının küresel ekonominin işleyişi için açık kalması gerektiği stratejik gerçeğini değiştirmez.

Ateşkes sağlanmışken ve suyunun tamamen yeniden açılması konusunda diplomatik düzeyde ilerleme kaydedilirken, İran'ın boğazı bir daha asla kapatamamasını sağlamak için bir "KOALİSYON KURMA" fırsatı doğdu.

Öncelikle, ABD'nin yanı sıra tarafız bir ülke bu konuda diplomatik olarak liderlik etmeli. ABD'nin her şeyden önce ortak planlama ve ortaklara misyonda pay sahibi olma imkanı vererek NATO'daki müttefiklerle güveni yeniden inşa etmesi şart.

Bu aynı zamanda daha geniş transatlantik ilişkileri onarmanın ve ABD liderliğine olan güveni yeniden tesis etmenin de yoludur.

İkinci olarak, her yeni girişim mevcut çerçeveler içinde yürütülmeli.

Yirmi yılı aşkın bir süredir Amerika Birleşik Devletleri, Bahreyn'de konuşlanmış çok uluslu Birleşik Deniz Kuvvetlerine liderlik ediyor.

Bu kuvvetler arasında Körfez ve Afrika Boynuzu'ndaki deniz güvenliğine odaklanan bireysel Birleşik Görev Güçleri de bulunmaktadır. Bu yapılar iyi kurulmuş ve hem Körfez

ülkelerinden hem de Asya ortaklarından katılımcı donanmalar için tanındıktır. Bunlardan yararlanmak, daha hızlı ve daha tutarlı bir

yanıt verilmesini sağlayabilir.

Siyasi irade, esneklik ve tarafız bir ülkenin başkanlığında

Hürmüz Boğazı'nı yeniden açmak ve güvenliğini sağlamak için

bir koalisyon kurulabilir. Mevcut ateşkes, dar ama kritik bir fırsat penceresi sunuyor. Küresel enerji piyasaları ve uluslararası ticaret

için riskler göz önüne alındığında, harekete geçmek için daha iyi bir zaman olamaz.

HÜRMÜZ BOĞAZI AÇILDIKTAN SONRA NE DEĞİŞECEK?

Hürmüz Boğazı gerçekten de yakında "tamamen açılırsa", serbest geçiş sağlanırsa, hiçbir ücret alınmazsa.

Geri kalanımız ise bunun bedelini daha yüksek yakıt maliyetleri, daha yüksek gübre ve gıda fiyatları, daha yüksek enflasyon ve

faiz oranları ve daha zayıf bir ekonomi olarak ödeyeceğiz. Bir hatırlatma yapalım...

Esasen Çin, 2004 yılında Hürmüz Boğazı'na olan bağımlılığını azaltmaya karar verdi. Anlaşılan o ki bu karar boşa değilmiş.

Savaşın gerçek galibi olan Çin, güneş panellerine, rüzgar türbinlerine ve elektrikli araçlarına yönelik küresel ilginin

artmasından faydalanacak.

Küresel enerjide dönüşüm de tam da burada başlıyor.

Yani dünya şu soruyu daha yüksek sesle soracak? Fosil yakıtların ömrü bitmeli mi?

Yenilebilir enerjiye yelken mi açmak gerekir?

Zaman her şeyin ilacı...

TESPAM Yayınevi, enerji, politika, ekonomi, çevre, uluslararası ilişkiler ve stratejik araştırmalar alanlarında nitelikli bilgi üretimini desteklemek amacıyla yayın faaliyetlerini sürdüren bir yayın organıdır. Akademik birikim ile güncel gelişmeleri aynı zeminde buluşturmayı hedefleyen yayınevimiz; bilimsel çalışmaları, analizleri, raporları ve süreli yayınları okuyucularla buluşturarak düşünsel üretime katkı sunmayı amaçlamaktadır.

TESPAM Yayınevi bünyesinde yayımlanan eserler, yalnızca akademik çevrelere değil; karar alıcılara, uzmanlara, araştırmacılara, öğrencilere ve konuya ilgi duyan geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir. Bu doğrultuda yayınevimiz, bilgiye dayalı tartışma kültürünün gelişmesine katkı sağlamayı ve stratejik alanlarda kamuoyunun daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilmesine destek olmayı önemsemektedir.

Yayınevimiz çatısı altında yer alan IJES, SWCE ve EPT dergileri de farklı disiplinlerden araştırmaları bir araya getirerek akademik ve entelektüel üretimin güçlenmesine katkı sunmaktadır. TESPAM Yayınevi, bilimsel kaliteyi, kurumsal ciddiyeti ve yayın etiğini esas alan yaklaşımıyla yayın hayatını sürdürmektedir.

AHBVÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
ÖĞRETİM ÜYESİ

Doç. Dr. Levent Ergün Oral

HÜRMÜZ: KÜRESEL DÜZENİN YENİDEN YAZILDIĞI YER

Hürmüz Boğazı etrafında şekillenen güncel jeopolitik gerilim, ilk bakışta bölgesel bir kriz gibi görünse de, daha derin bir okumayla küresel sistemin yeniden kurgulanmasına işaret eden çok katmanlı bir dönüşüm sürecini yansıtır. Bu dar su yolu, yalnızca petrol tankerlerinin geçtiği bir coğrafi eşik değil; aynı zamanda güç, egemenlik ve bağımlılık ilişkilerinin düğümlendiği stratejik bir sınır hattıdır. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri ile İran arasında yürütülen müzakereleri, basit bir diplomatik pazarlık olarak değil, küresel jeo-lojistik mimarının yeniden tasarlanması bağlamında değerlendirmek gerekir.

ABD’nin Hürmüz Boğazı’nın kullanımına ilişkin yeni bir uluslararası rejim oluşturma arayışı, teknik anlamda “uluslararasılaştırma” söylemiyle sunulsa da, pratikte deniz geçiş yolları üzerinde kurumsallaşmış bir güç yoğunlaşmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım, yalnızca Hürmüz ile sınırlı kalmayan; Venezuela ve Meksika enerji hatlarından başlayıp Babülmendep ve Ümit Burnu gibi kritik geçiş noktalarına uzanan daha geniş ölçekli bir stratejinin parçası olarak okunabilir. Söz konusu strateji, klasik güç politikalarının günümüz koşullarına uyarlanmış bir versiyonu niteliğindedir.

Küresel Bloklaşmanın Kırılma Noktası

Bu noktada realist perspektif açıklayıcı bir çerçeve sunar. Anarşik uluslararası sistemde devletlerin hayatta kalmak için güçlerini maksimize etme eğiliminde oldukları varsayımı, ABD’nin enerji geçiş güzergahlarını kurumsal mekanizmalar

aracılığıyla kontrol altına alma çabasını rasyonel bir strateji haline getirir. Deniz gücünün küresel üstünlükteki belirleyici rolünü vurgulayan klasik yaklaşımlar, bugün enerji arz güvenliği üzerinden yeniden anlam kazanmaktadır. Artık savaş gemilerinden çok, tanker rotalarının sürekliliği ve güvenliği belirleyici hale gelmiştir.

Buna karşılık liberal kurumsalcılık, bu tür düzenlemelerin uluslararası iş birliğini artırabileceğini öne sürer. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken temel mesele, bu kurumların ne ölçüde eşitlikçi olduğu sorusudur. ABD’nin belirleyici ağırlığa sahip olduğu komisyonlar, görünürde çok taraflılık sunsa da, karar alma süreçlerinde asimetrik bir güç dağılımı üretir. Bu durum, liberal ideallerden ziyade hegemonik istikrar anlayışını çağırıştırır: sistem, baskın bir gücün liderliğinde işler; ancak bu işleyiş aynı zamanda bağımlılık ilişkilerini derinleştirir.

Küresel Gücün Kilit Noktası

Hürmüz Boğazı’nın statüsünde yaşanabilecek bir değişim, yalnızca hukuki bir düzenleme değil, küresel enerji arz zincirlerinin yeniden yapılandırılması anlamına gelir. Dünya petrol ticaretinin yaklaşık üçte birinin geçtiği bu geçit üzerinde kurulacak kurumsal bir denetim, enerji akışlarının yönlendirilmesi ve gerektiğinde sınırlandırılması kapasitesini beraberinde getirir. Bu ise sadece bölge ülkelerini değil, enerjiye bağımlı büyük ekonomileri de doğrudan etkileyen bir kaldıraç işlevi görür.

Tam da bu bağlamda Çin’in konumu kritikleşir. Son yirmi yıldaki ekonomik yükselişini kesintisiz enerji akışına borçlu olan Çin, alternatif kara ve deniz hatları geliştirme çabasıyla bu bağımlılığı azaltmaya çalışmaktadır. Ancak Hürmüz, Babülmendep ve Ümit Burnu gibi boğazların ABD etkisindeki kurumsal yapılara bağlanması, bu çabaları sınırlandırabilir. Böylece Çin’in “boğaz ikilemi” olarak tanımlanan stratejik kırılganlığı daha da derinleşir.

Bu gelişmeler neorealist açıdan değerlendirildiğinde, ABD’nin hamlelerinin Çin’in yükselişine karşı dolaylı bir çevreleme stratejisi olduğu söylenebilir. Burada dikkat çeken unsur, mücadelenin doğrudan askeri çatışma yerine lojistik ve ekonomik damarlar üzerinden yürütülmesidir. Deniz yollarının kurumsal kontrolü, klasik üslenme politikalarına kıyasla daha düşük maliyetli, ancak uzun vadede daha etkili bir güç projeksiyonu sağlar.

Ne var ki bu stratejik hamlelerin bir de kırılganlık boyutu vardır. Hürmüz Boğazı’nın uzun süreli kapanması ya da geçişlerin ciddi biçimde aksaması, küresel ekonomi açısından sistemik bir çok anlamına gelir. Enerji fiyatlarında yaşanacak sert artışlar, yalnızca petrol piyasalarını değil, üretimin tüm aşamalarını etkileyerek maliyet enflasyonunu tetikler. Enerji ithalatına bağımlı ülkeler, artan cari açık, yükselen enflasyon ve döviz kuru baskısıyla karşı karşıya kalır.

Petrol, Güç ve Sessiz Savaş

Bu durum merkez bankalarının manevra alanını daraltır. Enflasyonist baskılar nedeniyle faiz indirimi yapılamazken, ekonomik yavaşlama riski büyür ve küresel ekonomi stagflasyon sarmalına sürüklenebilir. Aynı zamanda üretim ve ticaret hacminde daralma görülür; ihracat odaklı ekonomiler artan maliyetler ve aksayan tedarik zincirleri nedeniyle kayıplar yaşar.

Finansal piyasalarda ise belirsizlik ve risk algısı yükselir. Gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışları hızlanırken, borçlanma maliyetleri artar. Reel sektörde özellikle enerji yoğun alanlarda ciddi baskılar oluşur; kârlılıklar düşer, yatırımlar ertelenir ve işsizlik riski artar. Böylece enerji krizinin ekonomik etkileri, sosyal ve siyasi

sonuçlar doğuracak şekilde genişler.

Bu tabloya bir de jeopolitik boyut eklendiğinde, daha karmaşık bir yapı ortaya çıkar. ABD ve İsrail’in İran’a yönelik saldırıları ve devam eden baskıcı politikaları, Tahran’ı giderek Çin ve Rusya’ya yaklaştırmaktadır. Bu yakınlaşma, klasik ittifak ilişkilerinin ötesinde, yeni bir güç bloğunun oluşumuna zemin hazırlayabilir. Tehdit algısının ittifak davranışlarını şekillendirdiği düşünüldüğünde, İran’ın kendisini dışlanmış hissettikçe alternatif güç merkezlerine yönelmesi kaçınılmazdır.

Deniz Yollarını Kim Yönetirse Dünyayı O Yönetir

Ortaya çıkabilecek Çin-Rusya-İran eksen, yalnızca askeri değil, ekonomik ve teknolojik boyutlarıyla da küresel sistemi dönüştürebilir. Bu durum, Batı merkezli düzenin karşısında alternatif bir yapının güç kazanmasına ve sistemin çok kutupluluğa evrilmesine yol açabilir.

Ancak bu sürecin ABD açısından ciddi maliyetleri vardır. İran’ı sistem dışına itmek, kısa vadede baskı unsuru yaratsa da uzun vadede stratejik bir geri tepme riski taşır. Washington’un bölgesel manevra alanı daralırken, müttefikleri nezdinde güvenilirliği sorgulanabilir hale gelir. İç politikada ise uzun süreli dış angajmanlar ve artan maliyetler, kamuoyunda rahatsızlık yaratır.

Son kertede, Hürmüz Boğazı etrafında şekillenen bu çok katmanlı süreç, yalnızca bir enerji güvenliği meselesi değil; küresel güç dağılımının yeniden yazıldığı tarihsel bir eşiktir. Deniz yollarının kontrolü üzerinden yürütülen bu yeni mücadele, klasik jeopolitiğin modern bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle meseleye dar bir güvenlik perspektifiyle değil, geniş bir sistem analiziyle yaklaşmak gerekir. Zira Hürmüz’de atılacak her adım, yalnızca bölgesel dengeleri değil, küresel ekonomik istikrarı ve uluslararası düzenin geleceğini de doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Bu karmaşık denklemin tek sürdürülebilir çözümü ise, güç rekabetini yönetilebilir sınırlar içinde tutacak diplomatik ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesidir.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ENERJİ ANALİSTİ

Volkan D. Binboğa

İRAN-ABD SAVAŞI VE AMERİKAN GÜCÜNÜN SINIRLARI: STRATEJİK BASKI, EKONOMİK ETKİLER VE BÖLGESEL NÜFUZUN GERİLEMESİ

28 Şubat 2026 tarihinde başlayan İran-ABD savaşı, başlangıçta Washington açısından kısa sürede sonuç alınabilecek sınırlı bir askeri müdahale olarak değerlendirilmiştir. Ancak çatışmanın seyri, bu varsayımın sahadaki gerçeklikle örtüşmediğini ortaya koymuştur. İran'ın üst düzey siyasi ve askeri kadrolarına yönelik yoğun saldırılara rağmen devlet kapasitesinin tamamen çökmemesi, savaşın uzamasına ve ABD açısından çok boyutlu bir stratejik baskı alanının oluşmasına yol açmıştır. İran'ın çatışmayı Körfez ülkeleri, enerji güvenliği ve Amerikan askeri varlığı üzerinden genişletmesi, sürecin yalnızca askeri değil; ekonomik, siyasi ve jeopolitik sonuçlar üretmesine neden olmuştur. Bu analiz, İran-ABD savaşının Amerika

Birleşik Devletleri üzerindeki başlıca yansımalarını stratejik baskı, ekonomik etkiler, iç siyasi dinamikler ve bölgesel güvenlik mimarisi bağlamında ele almaktadır. Giriş 2026 yılı itibarıyla İran-ABD savaşı, Ortadoğu'daki güç mücadelesini yeni bir aşamaya taşımış ve bölgesel çatışmaların büyük güçler üzerindeki dolaylı etkilerini daha görünür hale getirmiştir. Savaşın ilk aşamasında İran'ın karar alma mekanizmasına ve askeri komuta yapısına yönelen yoğun saldırılar, Washington'da hızlı ve sınırlı sonuç alınabileceği yönünde bir beklenti oluşturmuştur. Bu çerçevede temel varsayım, İran'ın üst yönetiminin zayıflatılması ile birlikte rejim kapasitesinin çözülmeye başlayacağı ve Tahran'ın kısa süre içinde geri adım atacağı yönündeydi.

Ancak izleyen süreç farklı bir stratejik tabloyu ortaya koymuştur. İran, ağır askeri ve yapısal kayıplara rağmen teslim olmamış; aksine çatışmayı genişleterek karşı taraf üzerinde baskı üretmeye dayalı bir strateji izlemiştir. Bu durum, savaşın yalnızca askeri güç dengesiyle değil, ekonomik ve siyasi etkiler üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Geline aşamada ABD açısından temel mesele, İran'a verilen zararın ötesinde bu savaşın Washington bakımından ne ölçüde sürdürülebilir olduğudur. 1. Askeri Üstünlükten Stratejik Dengenin Kaymasına ABD sahada belirgin bir askeri üstünlük sağlamış olsa da bu üstünlük kalıcı bir stratejik üstünlüğe dönüşmemiştir. İran'ın çatışmayı Körfez ülkelerine, deniz ticaret yollarına ve bölgesel güvenlik dengelerine yayması, savaşın kapsamını genişletmiştir. Bu süreçte İran, doğrudan askeri üstünlük kurmaktan ziyade ABD üzerinde baskı oluşturacak alanları genişletmiştir.

Bu çerçevede sahadaki askeri üstünlüğe rağmen stratejik inisiyatifin kısmen İran lehine kaydığı görülmektedir. ABD sahada avantajlı konumunu korumak ile birlikte, bu avantajı hızlı ve kalıcı bir stratejik sonuca dönüştürmekte zorlanmaktadır. 2. Enerji Fiyatları ve Ekonomik Baskının Derinleşmesi İran-ABD savaşının ABD üzerindeki en belirgin etkilerinden biri ekonomik alanda ortaya çıkmıştır. İran'ın çatışmayı Körfez ülkelerine ve özellikle Hürmüz Boğazı eksenine taşıması, küresel enerji piyasalarında ciddi dalgalanmalara yol açmıştır. Bu durum petrol fiyatlarında yükselişe ve piyasa belirsizliğine neden olmuştur.

Enerji maliyetlerindeki artış yalnızca akaryakıt fiyatlarıyla sınırlı kalmamış; ulaştırma, üretim ve tedarik zincirleri üzerinde geniş çaplı bir baskı oluşturmuştur. Böylece savaş, doğrudan Amerikan toplumunun yaşam maliyetine yansıyan bir süreç dönüşmüştür. 3. İç Siyasette Artan Baskı ve Diplomatik Çıkış Arayışı Savaşın uzaması ABD iç siyasetinde belirgin bir baskı üretmiştir. Enerji fiyatlarındaki artış ve enflasyonist eğilimler, Amerikan

kamuoyunda ekonomik memnuniyetsizliği artırmış ve bu durum dış politika tercihleri üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

Bu çerçevede son dönemde tarafların üçüncü ülkeler aracılığıyla müzakere arayışına yönelmesi dikkat çekicidir. Pakistan'da gerçekleştirilen görüşmelerden somut bir sonuç çıkmamış olsa da, sürecin devam etmesi Washington'ın çatışmayı uzatmadan yönetilebilir bir siyasi sonuca bağlama isteğinin güçlendiğini göstermektedir. Bu durum, ABD'nin sahadaki askeri üstünlüğe rağmen stratejik bir çıkış arayışında olduğunu ortaya koymaktadır. 4. Güvenlik Mimarisi, Caydırıcılık ve Bölgesel Nüfuzun Gerilemesi İran'ın Amerikan üslerini ve Körfez enerji altyapısını hedef alabilmesi, ABD'nin caydırıcılık kapasitesini tamamen ortadan kaldırmamış olsa da, bu güvenlik düzenine duyulan güveni ciddi biçimde zayıflatmıştır. Bu durum ABD'nin bölgesel güvenlik mimarisinin sınırlarını ortaya koymuştur.

Bu gelişmeler Körfez ülkeleri açısından yeni bir stratejik değerlendirme sürecini beraberinde getirmektedir. ABD hâlen önemli bir güvenlik aktörü olmakla birlikte, ortaya çıkan kırılganlıklar bölge ülkelerini daha esnek ve alternatif güvenlik arayışlarına yöneltebilir. Sonuç İran-ABD savaşı, ABD açısından kısa süreli bir askeri müdahale olmaktan çıkarak çok boyutlu bir stratejik sınamaya dönüşmüştür. ABD askeri üstünlük sağlamış olsa da bunu kalıcı bir stratejik üstünlüğe dönüştürmekte zorlanmıştır.

Süreç ilerledikçe ekonomik baskılar ve siyasi hassasiyetler Washington'ın hareket alanını daraltmıştır. Buna karşılık İran, çatışmayı genişleterek sürecin yönünü kısmen kendi lehine çevirmeyi başarmıştır.

Geline aşamada ABD açısından temel mesele, askeri üstünlüğünü sürdürülebilir bir siyasi sonuca dönüştürebilmektir. Aksi halde savaşın uzaması ABD için daha büyük stratejik riskler üretmeye devam edecektir.

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜM BAŞKANI

Prof. Dr. Hüsamettin İnaş

ABD/İSRAİL-İRAN SAVAŞI'NIN JEOPOLİTİK KODLARI

Umman ve Cenevre görüşmeleri sürerken ve Viyana'da nihai teknik görüşmelerle nihai bir anlaşmaya varılacağı düşünülen bir dönemde 28 Şubat tarihinde İsrail saldırısıyla bir savaşın fitili ateşlendi. Uzun dönem içinde İran ve civarına yapılan yığınak, nihayet İsrail-ABD ittifakının kırk gün süren saldırılarına temel teşkil etti.

Ne var ki, on iki gün siren haziran savaşından gerekli dersleri çıkaran İran, bu defa farklı bir yörünge izleyerek karşısında gücü aciz bırakmayı ve mukavemetini tahkim etmeyi başardı. Öncelikle ABD üslerine ev sahipliği yapan Körfez ve Arap ülkelerinin stratejik tesislerini vuran İran, hızlı bir biçimde Hürmüz Boğazını kapatmayı da başardı. CIA ve Pentagon yerine Mossad'dan brifing almayı tercih eden ve dini rehberle birlikte rejimin önde gelenlerini etkisiz hale getirdikten sonra İran halkını rejime karşı kolayca ayaklandırabileceğini ve Tahran'ı kontrol altına alarak kendi devşirdiği birini birkaç gün içerisinde devletin başına oturtabileceğini düşünen Trump, şaşkınlık ve dehşet içine düştü.

Gelinen nokta, ABD-İsrail ittifakı için tam anlamıyla hezimet oldu. 28 Aralık 2025 itibarıyla Avrupa ambargolarından kaynaklı ekonomik darboğaz gerekçesiyle protesto eylemlerini başlatan İran halkı, "bayrak etrafında toplanma" refleksi göstererek devletine sahip çıktı. Dış müdahale olmasa yıkılması mukadder olan ve yaklaşık on bin vatandaşını sırf protestolara katıldığı gerekçesiyle katleden gaddar molla rejimi, ömrünü en az on sene daha uzattı.

Kara operasyonu için destek beklediği başta yedi NATO

üyesi olmak üzere hiçbir ülke ABD-İsrail ittifakının yardım davetine icabet etmedi. Gene aynı amaçla örgütleyip silah verdiği Irak ve Suriye'deki PKK ve türevi terör örgütleri İran'daki PJAK ve PAK'la birlikte hareket etmeyi reddetti. Öte yandan kendilerini korumaları için yüzlerce milyar dolar ödeyen Körfez ülkeleri, ABD'nin İran füzelerini durdurulmaması karşısında farklı arayışlara yönelerek bölgesel ittifaklar kurma çabasına giriştiler. Özellikle Pakistan-Suudi Arabistan ittifakı yeni paktların oluşmasına yol açmaktaydı.

ABD tarafından bir kara operasyonunda kullanılmak istenen Azerbaycan ve Türkiye, tüm provokasyonlara ve topraklarına atılan füze ve dronlara rağmen İran'a saldırmadı. Katil başkanları Netanyahu'nun soykırımcı ve yayılmacı siyasetine sonsuz destek veren İsrail toplumu, kendi başlarına düşen füzelerden dolayı bu defa Bay Güvenlik diye tanımladıkları aynı ismi topa tutmaya başladılar.

Kırk günü dolduran ve karşılıklı hava saldırılarıyla cereyan eden savaşın neticesinde İran, Hürmüz Boğazı'nın ne denli stratejik önem taşıdığını keşfetti. Savaş öncesinde uluslararası geçişlere açık transit bir boğaz olan Hürmüz'ü kendi tekeline alarak millileştirmeye çalışan İran, rejimi değiştirmek ve İran'ı parçalamak amacıyla yola çıkan ABD'yi Hürmüz etrafında kilitlemeyi başardı. Nitekim istediği ülkelere geçiş imkânı verdiği ve istemediklerinin geçişine mani olduğu "akıllı kapatma" yöntemiyle körfez ülkelerinin petrol ve doğalgazının hem üretilmesine ve hem de taşınmasına ket vuran İran, küresel bir ekonomik krizin önünü açtı.

Sadece enerji ve hammaddenin değil, aynı zamanda gıda, gübre ve kimyasalların geçişinin de sekteye uğraması petrolün varil fiyatını yüz doların üzerine çıkarırken dünya tedarik zincirini bozacak kadar büyük bir olumsuz tesir yarattı. Neredeyse tüm ülkeler enflasyon, stagflasyon ve cari açık tehdidiyle karşı karşıya kalmaya başladılar. Bu durum ABD-İsrail ittifakını bir ateşkes anlaşmasına mecbur etti.

Bu bağlamda İslamabad'da İran ve ABD arasında yirmi bir saat süren tarihinde ilk defa doğrudan görüşmeler gerçekleştirildi. On beş günlük ateşkes sürecinde kalıcı bir barışı tesis etmek için bir araya gelen tarafların şartları arasında bir uçurum mevcuttu. Bir yanda Hürmüz boğazını açmak, İran'ın dört yüz kırk kiloyu bulan zenginleştirilmiş uranyumunu üçüncü bir ülkeye taşımak, nükleer üretimini sınırlamak, füze üretimini azaltarak menzilini kısaltmak ve en önemlisi rejimi değiştirerek ekonomisini ve dış politikasını uluslararası sisteme açmış bir yönetimi iş başına getirmek isteyen bir ABD-İsrail ittifakı mevcuttu.

Diğer yanda ise, kırk yedi yıldır maruz kaldığı ekonomik ve siyasi ambargolardan kurtulmak, dondurulmuş mal varlıklarına kavuşmak, istediği gibi füze ve nükleer silah üretmek ve Haşdi Şabi, Hizbullah ve Ensarullah gibi vekil güç olarak tanımladığı terör örgütlerine sonsuz destek vermek isteyen bir İran mevcuttu.

Taraflar bu kabil birbiriyle çatışan taleplerle yola çıkmışken ABD'den beklenmeyen bir hamle geldi. Hürmüz boğazının kapatılmasından şikâyet eden ABD, bu defa Umman denizi üzerinden daha geniş bir abluka uygulayarak Hürmüz'ü tamamen gemi ve tanker geçişlerine kapatmayı tercih etti. Haddi zatında bu adım, ABD'nin en büyük rakibi olan Çin'i savaşa ve bölgeye dâhil etmek için atılmış bir adımdı. Bununla birlikte birbiriyle savaşmama konusunda anlaşmış oldukları anlaşılan taraflar, birkaç gün içinde yeniden İslamabad'da bir araya geleceklerini bu yazının kaleme alındığı on beş Nisan tarihinde deklare ettiler.

Mühimmatının yüzde yetmişini harcayan, çarpan etkisiyle birlikte savaşın başından beri yaklaşık iki yüz elli milyar dolar para kaybeden ABD, bu eksiklerini tamamlamadığı gibi, kara ya da deniz

operasyonu yapma istikametinde bir iradeyi sahaya yansıtmadı. İran ise ablukayı delmek adına şu ana kadar hiçbir saldırı gerçekleştirmedi.

Geldiğimiz noktada Hürmüz Boğazını açamayan, körfezdeki müttefiklerini koruyamayan ve garnizon ya da vassal olarak kullandığı İsrail'in peşine takılan ABD, gösterdiği acziyet ve basiretsiz tasarrufları nedeniyle sadece itibarını değil, aynı zamanda küresel hegemon kimlik olma iddiasını da kaybetti. Kasımda yapılacak ara seçimlerde Senato ve Temsilciler Meclisinde azınlık durumuna düşmesi muhtemel olan Trump'ın siyasi hayatı bir azil süreciyle her an sona erebilir. Zira Amerikan halkının sadece yüzde yirmi biri savaş destek vermekte ve başkanı onaylayanların oranı yüzde otuz beşle sınırlı kalmaktadır. Amerikan halkı niçin İran'a saldırdığını bilmediği gibi günün sonunda ne elde edeceğinden de bihaberdir. Üstüne üstlük galonunu üç dolardan aldığı benzini niçin beş dolara almak durumunda kaldığının hesabını Trump yönetimine sormak konusunda sabırsızlıkla beklemektedir.

Bu arada savaş uzun süreli sonuçsuz bir ateşkese dönüştürmek ve psikolojik bir yıpratma savaşını hâkim kılmak isteyen Amerika, İslamabad'da Perşembe günü ikinci tur görüşmelere katılma hususunda müzakerelerini sürdürmektedir. Bu bağlamda tarafların kalıcı bir barışı ikame etmekten ziyade Azerbaycan-Ermenistan arasında 2020 Karabağ Zaferinden sonra var olana benzeyen bir ateşkes sürecini işletme ve asla savaşmamakla birlikte gerginliği artırarak Türkiye gibi enerji fakiri orta boy ülkelerin ekonomilerini tahdit etme hususunda anlaşacakları beklenebilir.

Son olarak İran, her ne kadar yüz milyarlarca dolara mal olacak bir yıkım ve iki bin civarında can kaybı yaşamış olsa da, kendinden beklenmeyen bir performans sergileyerek ortaya koyduğu direnci bir zafer olarak nitelendirmektedir. Ne de olsa İran halkın yaşadığı kayıplar, seçimle başa gelmeyen ve halkın iradesiyle asla gönderilemeyen molla rejiminin umurunda bile değildir. İsrail ise bu hengâmede Batı Şeria ve Güney Lübnan'ı ele geçirip Gazze'de izlediği soykırım siyasetini serbestçe yapabildiğinden ötürü durumundan oldukça memnun görünmektedir.

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

Doç. Dr. Abdullah Atılgan

KÜRESEL SİSTEMİN DİNAMİKLERİ VE İRAN'IN STRATEJİK KONUMU: BİR MAKRO ANALİZ

Küresel sistemin bugünkü yapısını ve gelecekteki olası dönüşümlerini anlamak için sadece güncel siyasi manevralara veya kısa vadeli diplomatik krizlere odaklanmak yetersizdir. Gerçek bir makro analiz; tarihin derinliklerinden süzülüp gelen ticaret rotalarını, üretim fragmantasyonunu ve ekonomik akım değişkenlerini merkeze almalıdır. Dünya ekonomik tarihi, esasen haritaların ticaret yolları ve enerji koridorları üzerinden yeniden çizilmesinin tarihidir. Bu bağlamda İran, sadece bölgesel bir aktör değil; küresel ekonomik ekosistemin omurga hatlarından birinin üzerinde oturan, ancak sahip olduğu zenginliği refaha dönüştürme noktasında yapısal engellerle boğuşan kritik bir öznedir. TV Enerji'deki konuşmamda da vurguladığım üzere, İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ın sorduğu "Petrolümüz, gazımız var ama neden refahımız yok?" sorusu, aslında tüm

çevre ve yarı-çevre ülkelerin temel ontolojik paradoksudur. İktisat literatüründe "doğal kaynak laneti" (resource curse) olarak adlandırılan bu durum, sadece bir yönetim beceriksizliği veya yolsuzluk meselesi olarak mı görülmelidir? Acaba bunda son yüzyıllardaki küresel sistem tasarımlarının da bir etkisi var mıdır? Doğal kaynakların bulunduğu coğrafyalar ile bu kaynakların yüksek katma değerli ürünlere dönüştüğü merkezler arasındaki kopukluk, sömürgecilik sonrası dönemde ticaret rotalarının ve birikim odaklarının manipüle edildiğine dair bariz işaretler barındırmaktadır. İran, devasa hidrokarbon rezervlerine rağmen, bu kaynakları kendi millî sanayisi ve halkının refahı için tam kapasiteyle kullanamamaktadır. Çünkü küresel sistem, enerji kaynaklarının akışını kontrol ederken, bu akıştan doğan "stok değişkenlerin" (sermaye birikiminin) nerede kristalleşeceğine de önceden karar vermektedir.

İran'ın küresel bağlamdaki rolünü analiz ederken, makro bir perspektifle "büyük resmi" görmek zorundayız. Bugün dünya, dijital ikizlerin, yapay zekânın ve blokzincir tabanlı ticaret sistemlerinin ekonomiyi yeniden kurguladığı bir eşiktir. Ancak bu teknolojik sıçrama, fiziksel ticaret rotalarının önemini azaltmamış; aksine onları daha stratejik ve "kritik" hâle getirmiştir. İran da Doğu ile Batı'nın kesişim noktasında, antik İpek Yolu'nun modern izdüşümü olan kuşak ve yol projelerinin merkezinde yer almasına rağmen, bundan elde edebileceği potansiyel getirinin çok gerisinde kalan bir ülke olmuştur. Bir ülkenin küresel sistemdeki gücü, üretim sürecinin hangi aşamasında yer aldığıyla doğrudan ilişkilidir. İran, bugün ne yazık ki değer zincirinin en başında, yani düşük katma değerli hammadde çıkarma aşamasında takılı kalmıştır. Oysa sahip olduğu genç nüfus ve mühendislik birikimi, onu yüksek teknoloji üretim fragmantasyonuna dâhil edebilecek potansiyele sahiptir. Küresel sistemin İran'a uyguladığı yaptırımlar, sadece nükleer bir mesele değil; aynı zamanda bu ülkenin değer zincirinde yukarı tırmanmasını engelleyen bir "bariyer" mekanizmasıdır. İran'ın önündeki en büyük teknik engel, küresel finansal ve teknolojik sistemle olan entegrasyon kopukluğudur. Ancak bu kopukluk, aynı zamanda ona bir "alternatif rota" ve "direniş ekonomisi" üzerinden Çin ve Rusya ile daha etkileşimli bir kalkınma patikası sağlamıştır. Tabii İran'ın bölgede izlediği siyasetin tarzı, diğer bölge ülkeleriyle kazan-kazan temelinde kendi

ekonomisini çok daha ileriye taşıyacak bir iş birliğine de imkân vermemektedir. Türkiye'nin bu noktadaki yaklaşımı ise her ne sebeple olursa olsun ve nerede olursa olsun bir savaş veya zulüm olduğunda, ortada mazlumlar söz konusuysa tereddüt etmeden yardıma koşmak şeklindedir. Bu süreç, bölge için gerçekten çok maliyetli bir süreç olarak ortaya çıkmıştır ve aslında çatışmanın gerekçelerinden tutun da gelişen olayları tutarlılık zemininde bir yere oturtmak pek mümkün değildir. Bunu dünya kamuoyunda, uluslararası basında ve devlet liderlerinin yaptığı açıklamalarda açıkça görmekteyiz. Küresel değer zincirlerini kontrol etmek, oradaki olası dönüşümleri kendi lehine çevirmek kaygısı; çok yönlü sosyo-ekonomik, kültürel ve ideolojik hâkimiyet çabaları, küresel sistemi "kazan-kazan" durumundan çok öteye, insaniliği öncelemeden çok uzak bir yere savurmuştur. Sonuç olarak bölgenin ve tüm küresel ekonominin ödeyeceği fatura çok büyük olacaktır; belki birkaç haftada aşılacak gibi görünse de çözümsüzlüklerin katlanan maliyetleri olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu noktada şu gerçek de ortaya çıkmaktadır: Değişen ve dönüşen dünyada bölgesel istikrar ve kalkınma, bölge ülkelerinin birbirlerine saygı ve kazan-kazan temelli tutumlarından ayrı düşünülemez. Savaş sonrası süreçte de İran'ın Türkiye'ye karşı kazan-kazan temelli ortaya koyacağı tutum; neredeyse kavga içerisinde olmadığı Körfez ülkesi kalmamış durumdayken, onlarla geliştireceği saygı eksenli ilişkiler, bölgenin geleceği açısından hayati önem arz etmektedir.

Doç. Dr. Arif Çağlar Erkan

HÜRMÜZ'ÜN KAPANDIĞI GÜN: ENERJİ JEOPOLİTİĞİNİN YAPISAL KIRILMASI ÜZERİNE

Enerji jeopolitiği yazınında tehlike açığı ile dayanıklılık arasındaki gerilim, uzun süre kuramsal bir tartışma zeminine hapsolmuştu. 28 Şubat 2026'da ABD ve İsrail'in İran'a yönelik eş güdümlü askerî harekâtının ardından İran'ın Hürmüz Boğazı'nı ticari geçişe kapatması, bu tartışmayı ham gerçekliğe dönüştürdü. Küresel enerji sisteminin yarım asrı aşkın bir süre boyunca üzerine inşa edildiği mimari, tek bir dar su yolunun kapanmasıyla sınanmakta ve bu sınavda görüldüğü üzere sistem, tasarımcılarının öngördüğünden çok daha kırılğan bir yapı sergilemektedir. Hürmüz'ün enerji jeopolitiğindeki özgün konumunu anlamak için onu yalnızca bir deniz geçidi olarak değil, küresel hidrokarbon sisteminin anatomik bir düğümü olarak kavramak gerekmektedir. 2025 yılı verilerine göre Hürmüz Boğazı'ndan günlük ortalama 20 milyon varil ham petrol ve petrol ürünü transit geçmekte; bu rakam küresel ham petrol ticaretinin yüzde otuz dördünü ve küresel petrol tüketiminin yaklaşık beşte birini karşılamaktadır.

Boğaz aynı zamanda küresel sıvılaştırılmış doğal gaz ticaretinin yüzde yirmisine ev sahipliği yaparak tek başına dünyanın en kritik enerji transit noktası konumundadır. Karşılaştırmalı bir bakış açısından bu oran çarpıcıdır: Süveyş Kanalı çeşitlendirilmiş yük akışlarına hizmet ederken Panama Kanalı konteyner ve dökme yük taşımacılığını üstlenmektedir; Hürmüz ise neredeyse yalnızca hidrokarbona odaklanmış, eşi görülmemiş bir yoğunlaşmayı barındırmaktadır. Arz tarafında bu yoğunlaşma daha da belirginleşmektedir: Körfez'den Hürmüz üzerinden geçen ham petrol ihracatının yüzde doksan üçü yalnızca beş ülkeden kaynaklanmaktadır. Suudi Arabistan toplam akışın yüzde otuz yedi virgöl ikisini, Irak yüzde yirmi iki virgöl sekizini, Birleşik Arap Emirlikleri yüzde on iki virgöl dokuzunu, İran yüzde on virgöl altısını ve Kuveyt ise yüzde on virgöl birini oluşturmaktadır. Bu yapı, enerji güvenliği çözümlerinde “tek nokta başarısızlığı” olarak tanımlanan durumun en çarpıcı gerçek dünya örneğini sunmaktadır.

Bu yapısal tehlike açığını daha da derinleştiren unsur, ikame güzergâhların yetersizliğidir. Hürmüz'ü devre dışı bırakabilecek yegâne boru hatları Suudi Arabistan'ın Doğu-Batı hattı ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Abu Dabi Ham Petrol Boru Hattı'dır. Suudi hattının tasarım kapasitesi günlük 5 milyon varil olup Aramco bunu teorik olarak 7 milyona çıkarabildiğini belirtmişse de 2026 başı itibarıyla tahminen 2 milyon varil düzeyinde kullanılmakta, geriye yaklaşık 3 ila 5 milyon varil arasında yedek kapasite kalmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri hattının ise artan işletim yoğunluğu nedeniyle ek kapasitesi oldukça sınırlı hâle gelmiştir. İki hattın toplam ikame kapasitesi, normal koşullarda Hürmüz'den geçen hacmin yalnızca çeyreğini karşılayabilmektedir. Irak, Kuveyt ve Katar için herhangi bir anlamlı alternatif güzergâh fiilen mevcut değildir. Bu gerçeklik, bağımsız enerji analistlerinin hesaplamalarını doğrulamaktadır: Suudi ikame kapasitesi devreye girse dahi günlük yaklaşık 15 milyon varillik bir arz açığı ortaya çıkmaktadır. Stratejik rezervlerin piyasaya sürülmesiyle birlikte dahi uzun süreli bir boğaz kapatması, küresel ham petrol arzından yaklaşık 10 milyon varil/gün düşürmek anlamına gelmekte; bu da küresel tüketimin yaklaşık yüzde onuna karşılık gelmektedir. Krizin gerçek yapısal önemi, 2022 Rusya şokuyla kıyaslandığında daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. 2022 krizi, Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar ve fiyat tavanları aracılığıyla işleyen bir yapıydı; Rusya'nın küresel piyasadaki konumu değişmedi, hidrokarbonlar alternatif güzergâhlar üzerinden akmayı sürdürdü ve stratejik rezervler ile ikmal yeniden yönlendirmesi baskıyı bir ölçüde soğurabildi. 2026 İran krizi ise fiziksel bir boğazlanmayı temsil etmektedir: Körfez üreticileri, depolama kapasiteleri dolduğunda üretimi kesmek zorunda kaldı; ikmal yeniden yönlendirme mekanizmaları işlevsizleşti. Bu kez yaptırım

yönetiminin üç temel aracından oluşan araç setinin—ikmal yönlendirme, ikame tedarik ve politika müdahalesi—hiçbiri yeterince işe yaramamaktadır. Goldman Sachs araştırmacılarının tahminleri bu yapısal farkı fiyatlara yansıtmaktadır: Hürmüz'ün tam anlamıyla dört haftalık kapanması, mevcut boru hattı kapasitelerinin devreye alınmasıyla kısmen telafi edildiği varsayımıyla ham petrol fiyatlarını yaklaşık 40 dolar/varil artırmaktadır. Mevcut risk priminin varil başına yaklaşık 14 dolar olduğu saptanmış olup bu rakam, piyasaların tam kapanma olasılığını fiyatlamakta olduğuna işaret etmektedir. Nitekim kriz sürecinde Brent ham petrolü, 2008'deki tarihi zirvenin yakınında seyreden 120 dolar/varil seviyesinin üzerine fırlayarak önceki krizlerin birleşik fiyat baskısını tek bir anda somutlaştırmıştır. Enerji piyasalarının tehlike açığı haritası açısından bakıldığında, kriz kuşkusuz en ağır darbeyi Asya'ya indirmiştir. Hürmüz'den geçen ham petrol ve yoğunluğun yüzde seksen dokuz virgöl ikisi Asya pazarlarına yönelmektedir: Çin tek başına toplam akışın yüzde otuz yedi virgöl yedisini, Hindistan yüzde on dört virgöl yedisini, Güney Kore yüzde on ikisini ve Japonya yüzde on virgöl dokuzunu oluşturmaktadır. Bu tablonun yarattığı yapısal baskı, Çin için özellikle keskin bir stratejik açmazla yol açmaktadır. Körfez şoku, Pekin'in Hürmüz üzerinden ithal ettiği petrolün yaklaşık yarısını ve sıvılaştırılmış doğal gazının yaklaşık üçte birini sekteye uğratmaktadır. Bu durum, alternatif tedarik güzergâhları arayışını zorunlu kılmaktadır; ancak mevcut tek gerçekçi seçenek, Çin'in zaten en büyük petrol ve gaz tedarikçisi konumundaki Rusya'dır. Çin'in bugün itibarıyla ham petrol ithalatının yüzde on yedisini ve doğal gaz ithalatının yüzde otuzunu Rusya'dan karşıladığı göz önünde bulundurulduğunda, Hürmüz krizi bu asimetrik bağımlılığı daha da derinleştirme tehlikesi taşımaktadır.

Üstelik Çin'in on beşinci Beş Yıllık Planı'na dâhil edilen “Sibirya Gücü 2” boru hattı projesi, Hürmüz'ün yarattığı stratejik sigorta ihtiyacıyla birlikte somut bir zorunluluk niteliği kazanmaktadır. Avrupa'nın konumu ise farklı koordinatları olan, ancak bir o kadar ağır bir yapısal çıkmaza işaret etmektedir. Kıtanın Hürmüz'e olan doğrudan fiziksel maruziyeti sınırlıdır; 2025 verilerine göre Hürmüz üzerinden gerçekleşen sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatının Avrupa'ya düşen payı yalnızca yüzde on düzeyinde kalmaktadır. Ancak bu rakam, Avrupa'nın krize karşı ne ölçüde korunaklı olduğu konusunda yanıltıcı bir güven duygusu yaratmaktadır. Gerçek tehlike açığı, doğrudan fiziksel bağımlılıktan değil, küresel spot sıvılaştırılmış doğal gaz piyasasının yapısından kaynaklanmaktadır: Hürmüz'ün kapanması küresel spot arzı anında daraltmakta; Asya alıcıları piyasaya hücum ettiğinde Avrupa, esnek kargolar için Japon, Koreli ve Çinli alıcılarla aynı yarışa girmek zorunda kalmaktadır. Bu dinamik, 2021-2023 enerji krizinin acı biçimde öğrettiği işleyiş mekanizmasının ta kendisidir. Avrupa'yı bu genel piyasa baskısının ötesinde daha derinden savunmasız bırakan husus, 2026 kışına girilirken ortaya çıkan yapısal zayıflıktır. Avrupa, 2026 Şubat sonu itibarıyla 46 milyar metreküplük gaz depolama seviyesiyle kışa girmişti; bu rakam 2025'in aynı dönemindeki 60 milyar metreküpün ve 2024'ün 77 milyar metreküpünün belirgin biçimde gerisinde kalmaktadır. Üstelik Nisan 2026 için öngörülen gaz depolama enjeksiyon seviyeleri, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde yetmiş

yedi oranında düşerek günlük 34 milyon metreküpe gerilemiş durumdadır. Bu koşullar, yazın en kritik depo doldurma penceresini—fiyatların görece uygun olduğu omuz mevsimini—doğrudan tehdit etmektedir. Kıtanın sıvılaştırılmış doğal gaz bağımlılığının coğrafyası da bu tehlike açığına ayrı bir boyut katmaktadır. Belçika, İtalya ve Polonya, Hürmüz üzerinden gerçekleşen sıvılaştırılmış doğal gaz akışlarına en yüksek düzeyde bağımlı Avrupa Birliği üyesi ülkeler olarak öne çıkmaktadır. QatarEnergy Genel Müdürü'nün Mart 2026'da sözleşmesel üretim yükümlülüklerini tam olarak karşılamının artık mümkün olmadığını doğrulamasıyla birlikte söz konusu ülkelerin enerji güvenliği kaygıları somut bir işletimsel krize dönüşmüştür. Burada asıl çelişki, Avrupa'nın son dört yılda inşa ettiği çeşitlendirme stratejisinin kendi iç mantığıyla ilgilidir. 2022 Rusya şoku, Avrupa'yı Rus boru hattı gazından çıkmaya zorladı; bu çıkışın sigortası ise iki temel direğe yaslandırıldı: Amerikan sıvılaştırılmış doğal gazı ve Katar gazı. ABD kaynaklı sıvılaştırılmış doğal gaz, hâlihazırda Avrupa Birliği'nin gaz ithalatının yaklaşık yüzde yirmi yedisini karşılamaktadır; bu payın mevcut sözleşme dinamikleriyle 2030'a kadar yüzde kırka yaklaşması beklenmektedir. Rusya bağımlılığından çıkış, bir anlamda tek bir dışsal jeopolitik aktöre olan bağımlılığı başka bir aktörle ikame etmiştir. Bu yapı, çeşitlendirmenin coğrafi değil siyasi nitelik taşıdığını; kıtanın fosil yakıt ithalatçısı olma durumunun ise yapısal biçimde devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle, Hürmüz krizinin enerji jeopolitiği açısından öne çıkardığı en kritik çözümlemeci saptama şudur: 2026 krizi, enerji sisteminin farklı türden bir kırılmaya ne ölçüde hazırlıksız olduğunu gözler önüne sermiştir. Yaptırım ve ikmal yönlendirme araçlarıyla yönetilebilir olan siyasi kökenli krizin aksine, fiziksel bir boğaz kapatması sistemi tasarım sınırlarının ötesine taşımaktadır. Strateji, ikmal yönlendirme ve ikame tedarik üzerine kuruluyken gerçek çözümün talep tarafını dönüştürmek—fosil yakıt ithalatına olan yapısal bağımlılığı köklü biçimde azaltmak—olması gerektiği artık kuşku götürmez biçimde açığa çıkmıştır. Bu bağlamda, küresel enerji dönüşümü tartışmasının üçlü enerji ikileminin çerçevesi—güvenlik, sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik arasındaki denge—somut bir sınav sahnesine taşınmış olmaktadır. Kriz, stratejik kararların fosil yakıt tedarik zincirleriyle ne denli derinden iç içe geçtiğini bir kez daha kanıtlamaktadır. Enerji dönüşümü tamamlanmadığı sürece iklim hedefleri jeopolitik istikrarsızlığa karşı sürekli kırılgan kalmaya mahkûmdur. Tüm bu tablodan kaçınılmaz biçimde şu yapısal öngörüler türemektedir. Birincisi, kriz birden fazla jeopolitik aktörün stratejik hesaplarını yeniden biçimlendirmektedir. Rusya, çatışmanın sürüncemede kalmasından örtük biçimde yararlanan ve yalnızca yükselen petrol fiyatlarından değil, Çin'in kendisine yönelen artan enerji bağımlılığından da kazanım

sağlayan konumunu güçlendirmektedir. İkincisi, sıvılaştırılmış doğal gaz piyasasında köklü bir yapısal dönüşüm beklenmektedir: Körfez çatışması, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman kaynaklı sıvılaştırılmış doğal gazla ilişkili transit ve jeopolitik riskleri alıcıların gözünde yeniden fiyatlandırmaktadır. Özellikle yirmi yıllık uzun vadeli tedarik sözleşmeleri açısından değerlendirildiğinde, ABD sıvılaştırılmış doğal gazı artık bir ek seçenek olmaktan çıkıp stratejik çeşitlendirmenin birincil aracına dönüşmektedir. Üçüncüsü ve belki de en kalıcı olanı: Hürmüz krizi, fosil yakıt çağının yarattığı küresel bağımlılık mimarisini tüm çıplaklığıyla görünür kılmaktadır. Bu mimari, 1970'lerin petrol krizinden bu yana özünde değişmemiştir; yalnızca bağımlılığın coğrafyası ve aktörleri yer değiştirmiştir. Enerji güvenliği yazınında “temin güvenliği” ve “talep güvenliği” arasındaki kavramsal ayırım, bu kriz aracılığıyla siyaset yapıcılar için yeni bir anlam kazanmaktadır. Tedarik çeşitlendirmesine dayanan geleneksel temin güvenliği yaklaşımı, fiziksel boğaz kapatmalarında çaresiz kalmaktadır. Talep tarafını dönüştüren—yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve yeşil hidrojen—bir güvenlik stratejisi ise bu tür boğazları önemsizleştiren tek geçerli uzun vadeli çözümdür. Hürmüz'ün kapandığı bu gün, söz konusu kuramsal önermenin ampirik olarak doğrulandığı tarih olarak geçecektir. Sorun şudur: Bu doğrulamanın bedelini, bütün küresel ekonomi birlikte ödemektedir.

Bülent ATASEVER Uluslararası
Terör ve Güvenlik Uzmanı

Bülent Atasever

İRAN VE KÖRFEZ ÜLKELERİ

2026 yılı itibarıyla Orta Doğu, yalnızca bölgesel dengeleri değil, küresel sistemi de yeniden şekillendiren çok katmanlı ve dinamik bir kırılma sürecinin içinden geçmektedir. Şubat ayında başlayan ve literatürde giderek “2026 İran Savaşı” olarak anılmaya başlanan çatışmalar, klasik devletler arası savaş anlayışı ile hibrit, asimetrik ve teknoloji yoğun savaş biçimlerinin iç içe geçtiği yeni bir dönemin en somut örneğini oluşturmuştur. 8 Nisan’da sağlanan kırılğan ateşkes, sahadaki sıcak çatışmayı geçici olarak dondurmuş olsa da, ortaya çıkan askeri, ekonomik ve diplomatik sonuçlar kalıcı bir dönüşümün habercisidir.

Savaşın askeri boyutu, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail öncülüğünde yürütülen yüksek teknolojiye dayalı operasyonlarla dikkat çekmiştir. İran’ın nükleer ve askeri altyapısına yönelik hassas güdümlü mühimmat, siber saldırılar ve uydu destekli istihbarat operasyonları, modern savaşın ulaştığı teknik kapasiteyi açıkça ortaya koymuştur. Ancak bu üstünlük, beklendiği gibi hızlı ve kesin bir stratejik sonuç üretmemiştir. İran’ın komuta kontrol sistemlerinde yaşanan kayıplara rağmen misilleme kapasitesini koruması, “şok ve dehşet” doktrinlerinin sınırlılıklarını bir kez daha gözler önüne sermiştir. İran’ın verdiği karşılık ise savaşın karakterini belirleyen ana unsur olmuştur. Düşük maliyetli ancak yüksek etkinliğe sahip insansız hava araçları, seyir ve balistik füzelerle entegre edilerek özellikle Basra Körfezi çevresindeki enerji altyapılarını hedef almıştır. Suudi

Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar gibi ülkelerde petrol rafinerileri, LNG tesisleri ve limanlar doğrudan hedef haline gelmiştir. Bu saldırılar, klasik güç projeksiyonunun yerini giderek “asimetrik caydırıcılık” anlayışına bıraktığını göstermektedir. Daha da önemlisi, İran’ın doğrudan konvansiyonel üstünlük kuramasa da maliyet-etkin saldırı yöntemleriyle stratejik dengeyi bozabilmesi, geleceğin savaşlarının doğasına dair güçlü ipuçları sunmaktadır. Deniz sahasında yaşanan gelişmeler de en az kara ve hava operasyonları kadar belirleyici olmuştur. Hürmüz Boğazı üzerinde kurulan baskı, küresel enerji güvenliğinin ne denli kırılğan olduğunu yeniden ortaya koymuştur. İran’ın mayınlama faaliyetleri, hızlı botlarla yürüttüğü taciz operasyonları ve boğazı kapatma yönündeki hamleleri, deniz gücünün artık yalnızca büyük donanmalarla değil, “alan inkârı” stratejileriyle de etkili şekilde kullanılabileceğini göstermiştir. Bu durum, deniz ticaret yollarının güvenliğinin yeniden düşünülmesini zorunlu hale getirmiştir.

Savaşın en çarpıcı askeri sonuçlarından biri de hava savunma sistemlerinin performansı olmuştur. NATO standardında kabul edilen Patriot ve THAAD sistemleri, yoğun ve çok katmanlı saldırılar karşısında beklenen etkinliği sağlayamamıştır. Bu durum, modern savunma mimarisinin tek katmanlı ve reaksiyon temelli yapısının yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Yeni dönemde yapay zekâ destekli, entegre ve çok katmanlı savunma ağlarının geliştirilmesi bir tercih değil zorunluluk haline gelmiştir.

Askeri çatışmaların en sert ve en hızlı yansıması ise enerji piyasalarında görülmüştür. Hürmüz Boğazı’ndan geçen petrol ve doğalgaz akışının kesintiye uğraması, küresel arzın yaklaşık %20’sini doğrudan etkilemiş ve petrol fiyatlarını kısa sürede üç haneli seviyelere taşımıştır. Özellikle Katar’ın LNG altyapısının zarar görmesi, Avrupa için yeni bir enerji şokuna neden olmuştur. Avrupa Birliği, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında çeşitlendirmeye çalıştığı enerji tedarik zincirinin halen kırılğan olduğunu bu krizle birlikte açık biçimde deneyimlemiştir. Enerji fiyatlarındaki artış, yalnızca arz-talep dengesiyle sınırlı kalmamış, küresel makroekonomik yapıyı da derinden sarsmıştır. Yükselen petrol ve gaz fiyatları enflasyonu tetiklerken, merkez bankalarını faiz politikalarında daha agresif ve karmaşık kararlar almaya zorlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise artan enerji maliyetleri cari açıkları büyümüş, döviz rezervlerini eritmiş ve borç sürdürülebilirliği üzerinde ciddi baskı yaratmıştır. Bu tablo, enerji krizlerinin artık sadece ekonomik değil, aynı zamanda finansal sistemin istikrarını tehdit eden yapısal bir sorun haline geldiğini göstermektedir.

Jeopolitik düzlemde ise savaş, Soğuk Savaş sonrası kurulan güvenlik mimarisinin ciddi şekilde aşındığını ortaya koymuştur. ABD’nin bölgedeki müttefiklerini koruma kapasitesinin sorgulanması, Körfez ülkelerini yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu ülkeler artık güvenliklerini tek bir küresel güce dayandırmak yerine çok yönlü ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Çin’in artan etkisi dikkat çekmektedir. Çin, doğrudan askeri angajmana girmeden enerji, ticaret ve diplomasi üzerinden bölgedeki ağırlığını artırmakta; özellikle enerji arz güvenliği üzerinden yeni bir jeoekonomik etki alanı inşa etmektedir. Bununla birlikte, tüm gerilimlere rağmen diplomatik kanalların tamamen kapanmamış olması dikkat çekicidir. İran ile Suudi Arabistan arasında zaman zaman yumuşayan söylemler, savaşın maliyetlerinin tarafları daha pragmatik çözümlere yöneltebileceğini göstermektedir. Bölgesel aktörler arasında artan “yorgunluk”, uzun vadede daha esnek ve çok taraflı bir güvenlik mimarisinin doğmasına zemin hazırlayabilir. Önümüzdeki döneme ilişkin üç ana senaryo öne çıkmaktadır. İlk senaryo, mevcut ateşkesin korunması ancak düşük yoğunluklu çatışmaların ve vekâlet savaşlarının devam etmesidir. Bu durumda enerji piyasalarındaki oynaklık sürecek, ancak küresel ekonomi zamanla bu yeni normale uyum sağlamaya çalışacaktır. İkinci senaryo, yanlış hesaplama veya kontrolsüz bir tırmanış sonucu çatışmaların yeniden geniş çaplı savaşa dönüşmesidir. Bu ihtimalde Hürmüz Boğazı’nın uzun süreli kapanması, küresel bir ekonomik krizi tetikleyebilir. Üçüncü ve en iyimser senaryo ise tarafların savaşın maliyetlerini kabullenerek kalıcı bir diplomatik çözüm arayışına girmesidir. Bu

durum, Orta Doğu’da yeni bir güvenlik mimarisinin inşasına kapı aralayabilir. Bu üç ana senaryoya ek olarak, özellikle İran ile Körfez ülkeleri arasında giderek belirginleşen dördüncü bir “kontrollü rekabet ve örtük uzlaşma” senaryosu da dikkat çekmektedir. Bu senaryoda taraflar doğrudan ve geniş çaplı bir savaştan bilinçli biçimde kaçınırken, düşük yoğunluklu gerilimleri stratejik bir araç olarak kullanmaya devam etmektedir. İran, bölgedeki vekil unsurlar ve deniz alan inkârı kapasitesi üzerinden baskı kurmayı sürdürürken; Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ise bir yandan savunma iş birliklerini derinleştirip hava ve füze savunma kapasitelerini artırmakta, diğer yandan Tahran ile doğrudan iletişim kanallarını açık tutmaktadır. Bu durum, son yıllarda Çin’in kolaylaştırıcı rol oynadığı diplomatik normalleşme girişimlerinin tamamen ortadan kalkmadığını, aksine kriz koşullarında daha “işlevsel” bir zemine evrildiğini göstermektedir. Enerji boyutunda ise bu senaryo, tam bir kesintiden ziyade “yönetilen istikrarsızlık” üretmektedir. Hürmüz Boğazı tamamen kapanmaz; ancak zaman zaman artan risk primi, sigorta maliyetleri ve sevkiyat gecikmeleri üzerinden küresel enerji piyasalarında kalıcı bir oynaklık yaratır. Körfez ülkeleri bu süreçte petrol gelirlerini maksimize etmeye çalışırken, aynı zamanda uzun vadeli stratejik kırılğanlıklarını azaltmak için enerji ihracat rotalarını çeşitlendirmeye (boru hatları, Kızıldeniz çıkışları, LNG altyapısı) hız verir. İran ise yaptırımlar ve askeri baskıya rağmen bu “gri alan” stratejisi sayesinde caydırıcılığını korur ve doğrudan rejim güvenliğini tehdit edecek bir çatışma eşiğinin altında kalmayı başarır.

Bu senaryonun en kritik sonucu, bölgede kalıcı bir barışın tesis edilememesi ancak tam ölçekli savaşın da sürekli ertelenmesi olacaktır. Böyle bir denge, kısa vadede taraflar için yönetilebilir görünse de, uzun vadede yanlış hesaplama riskini ortadan kaldırmaz. Aksine, sürekli yüksek gerilim altında işleyen bu kırılğan yapı, tek bir hatalı askeri veya siyasi hamleyle hızla ikinci senaryoya, yani geniş çaplı çatışmaya evrilebilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Sonuç olarak 2026 yılı, Orta Doğu’da enerjiye dayalı güvenlik anlayışının çöktüğü ve yerini çok boyutlu bir stratejik denge arayışına bıraktığı bir dönüm noktasıdır. Bölge ülkeleri artık güvenliklerini yalnızca askeri güçle değil; teknolojik adaptasyon, ekonomik dayanıklılık ve çok taraflı diplomasi ile sağlamak zorundadır. Aynı zamanda bu kriz, küresel sistem için de açık bir uyarı niteliği taşımaktadır: enerji arzının coğrafi olarak yoğunlaşması ve bu bölgelerin yüksek jeopolitik risk taşıması, 21. yüzyılın en kırılğan yapısal sorunlarından biri olmaya devam edecektir. Orta Doğu’da yaşanan bu dönüşüm, yalnızca bölgesel dengeleri değil, küresel düzenin geleceğini de belirleyecek ölçekte bir değişimi temsil etmektedir.

TESPAM STKLARLA
İLİŞKİLER BAŞKANI

Emrah Küymen

RUSYA VE ÇİN'İN RÖVANŞ SAHASI: İRAN-İSRAİL-ABD SAVAŞI

Hafızamızı biraz tazeleyelim...

2015 yılında Suriye iç savaşının en kanlı günleri yaşıyordu. Rusya savaş uçakları, özellikle Türkiye sınırına yakın Bayır Bucak Türkmen bölgelerinde yoğun bombardıman gerçekleştiriyor, sınır hattımıza tehlikeli yakınlıkta uçuşlar yapıyordu. Bu süreç, bazı küresel aktörlerin iştahını kabarttı. Nitekim FETÖ üzerinden bir Rus uçağının düşürülmesiyle, Türkiye ile Rusya arasında doğrudan bir savaş senaryosu kurgulanmak istendi. O gün eğer Vladimir Putin ve Recep Tayyip Erdoğan gibi kriz yönetimi yüksek iki lider olmasaydı, bugün belki de Rusya-Ukrayna Savaşı yaşanmadan önce Rusya, Türkiye üzerinden zayıflatılmış olacaktı. Ancak bu büyük oyun bozuldu. Ardından Andrey Karlov suikastı gibi provokatif hamlelere rağmen iki ülke savaşmadı. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin başarısız olması ve FETÖ yapılanmasının tasfiye edilmesiyle birlikte Türkiye-Rusya ilişkileri yeniden normalleşti.

Hedef Değişti: Ukrayna Sahası

Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getiremeyen küresel güçler bu kez sahayı değiştirdi: Ukrayna. Ukrayna üzerinden Rusya ile büyük bir yıpratma savaşı başlatıldı. Rusya, kısa sürede Kiev'i almayı planladığı bir süreçte ciddi kayıplar verdi. Özellikle Karadeniz'de amiral gemisi Moskova'nın kaybı ve yüzbinlerce asker kaybı, bu savaşın Rusya açısından ağır maliyetini ortaya koydu. Çin Cephesi: Enerji Üzerinden Kuşatma Bu süreçte Çin gelişmeleri yakından izliyordu. Venezuela üzerinden yaşanan gelişmeler ve Nicolás Maduro'nun ABD tarafından haydutça kaçırılması, ABD'nin bu ülkenin petrolü üzerindeki etkisi arttı. Bu durum, Çin'in en önemli enerji tedarik kanallarından birinin daralması anlamına geliyordu. Benzer şekilde İran da hedefe konuldu. Amaç açıktı: Çin'in enerji damarlarını kesmek.

İran Savaşı: Yeni Bir Hesaplaşma Alanı

Ancak hesaplar sahada her zaman tutmaz.

İran, yaklaşık 40 gün süren çatışma sürecinde sadece direnmekle kalmadı; Körfez'deki ABD ve İsrail üslerine yönelik nokta atışı kabiliyetiyle dengeleri değiştirdi. Bu durum, İran'ın son yıllarda boş durmadığını ve özellikle Rusya ve Çin ile geliştirdiği askeri-teknolojik iş birliklerinin sahaya yansıdığını gösterdi. Hürmüz Boğazı ve Ateşkes: Kimin Zaferi?

Savaşın 40. gününde, Hürmüz Boğazı üzerinden kritik bir gelişme yaşandı. ABD'nin, boğazın açık kalması karşılığında iki haftalık ateşkese razı olması dikkat çekiciydi.

Bu durum, savaş öncesinde zaten açık olan bir geçidin "tekrar açılması" üzerinden zafer anlatısı oluşturulmaya çalışıldığını gösteriyor.

Ancak sahadaki gerçeklik farklı:

Bu ateşkes, İran'ın ve arkasındaki güçlerin direncinin bir sonucu olarak da okunabilir.

İsrail Faktörü: Ayrı Bir Başlık

İsrail bu denklemin en kritik ama en karmaşık aktörü.

Özellikle nükleer tesislerinin bulunduğu bölgelerin hedef alınması, savaşın kırılma anlarından biri olarak tarihe geçti. Bu durum, İran'ın caydırıcılık kapasitesini açık biçimde ortaya koydu.

İsrail'in bu süreçte nasıl bir yol izleyeceği, ateşkesin kalıcı olup olmayacağını belirleyecek en önemli faktörlerden biri. Sonuç: Rövanş Alınan Cephe

Bugün gelinen noktada şunu net şekilde söyleyebiliriz:

- Rusya, Ukrayna sahasında doğrudan karşı karşıya gelemediği ABD'ye karşı dolaylı bir "rövanş alanı" buldu.
- Çin, enerji kuşatmasını kırma ve ABD'nin askeri kapasitesini test etme fırsatı yakaladı.
- İran ise ağır kayıplarına rağmen "ayakta kalan aktör" olarak küresel ölçekte prestij kazandı. Kasım ayındaki seçimler öncesinde Donald Trump açısından bu sürecin iç politikada ciddi baskılar oluşturması kaçınılmaz görünüyor. Önümüzdeki ateşkes süreci, sadece bölgesel değil, küresel güç dengeleri açısından da belirleyici olacak. Biz de dikkatle izlemeye devam edeceğiz.

ASBÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
ÖĞRETİM ÜYESİ

Prof. Dr. Sami Özal

DOĞU’NUN KALBI, BATI’NIN PRAGMATİK AKLI: İRAN VE AMERİKA’NIN ZİHNİYET ANALİZİ

Son dönemde yaşanan İsrail-ABD gerilimi ve saldırıları karşısında İran halkının sergilediği kararlı tutum, dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırdı. ABD yönetiminin beklentisinin aksine, İran halkı teslim olmak yerine direnç göstermeyi seçti. Özellikle mevcut yönetime muhalif olan kesimlerin dahi, dış tehdit söz konusu olduğunda yönetimi destekleyenlerle omuz omuza sokaklara çıkması ve stratejik tesislerin etrafında insan zincirleri oluşturması dikkat çekicidir. Bu durum, “İran halkını böylesine bir kenetlenmeye sevk eden zihniyet nedir?” ve “Bu zihniyetin Batı dünyasından farkı nerededir?” sorularını beraberinde getirmektedir. İranlılar, Meşrutiyet yıllarından bu yana Batı ile zaman zaman ağır bedeller

ödedikleri bir mücadele içindedir. 1979 İslam Devrimi, İran halkı nezdinde sadece bir rejim değişikliği değil; Batı emperyalizmine ve yerli işbirlikçilerine karşı kazanılmış bir zafer olarak kodlanmıştır. Devrim sonrası süreçte İran’ın Batı ile —özellikle de ABD ile— yaşadığı gerilimler, halkın belleğindeki “dış müdahaleye karşı direniş” bilincini taze tutmuştur. Batı’nın uyguladığı baskı ve yaptırımların, sanılanın aksine İran kimliğini zayıflatmak yerine daha da pekiştirdiği görülmektedir. İran ve ABD zihniyetleri arasındaki fark, sadece coğrafi veya siyasi bir mesafeden ibaret değildir. Bu karşıtlık, binlerce yıllık imparatorluk geleneği ile modern Aydınlanma idealleri üzerine inşa edilmiş bir süper gücün dünya görüşü arasındaki köklü bir ayrımdır.

Amerikan zihniyetinin temel yapı taşı pragmatizmdir. Amerika’nın ilk göçmenleri, kendi toplumlarındaki çatışmalardan kaçarak daha huzurlu ve müreffeh bir hayat kurma gayesiyle bu kıtaya gelmişlerdir. Bu süreçte faydacılık ve işlevsellik esas alınmış; ifade özgürlüğü ve mülkiyet dokunulmazlığı gibi kavramlar üzerinde uzlaşılarak toplumsal düzen sağlanmıştır. Buna karşılık İran zihniyeti, Fars ve İslam geleneklerinin harmanlandığı idealist bir temele dayanır. Bu perspektifte, insanın metafizik kökenlerini esas alan ilkel bir duruş esastır. İranlılar, ekonomik veya askeri bir kayıp yaşayacaklarını bilseler dahi “onurlu duruşu” maddi kazancın önüne koyabilmektedir. Yaklaşık kırk yıldır süren ağır ambargolara rağmen geri adım atmamaları, bu imparatorluk kültürü ve Müslüman kimliğinin verdiği “izzet” duygusundan kaynaklanmaktadır.

Amerikan Toplumunu, bireycidir. Kişisel başarı, özgürlük ve mutluluk arayışı en yüksek değerlerdir. “Amerikan Rüyası”, her bireyin kendi yolunu açacak kadar özgür ve güvende hissetmesi üzerine kuruludur. Geçmiş, ancak yeni başarılarla ilham verdiği ölçüde değerlidir.

İran Toplumunu: Kolektif bir kimliğe sahiptir. Aidiyet; aile, kültür, etnik bağlar ve dini değerlerin devletle bütünleştiği bir alana işaret eder. Karar alma süreçlerinde toplumsal mesuliyet bilinci ağır basar. Modernleşme bu bağları zayıflatmış görünse de, kriz anlarında bu kolektif bilinç güçlü bir şekilde yüzeye çıkar. • İran: Binlerce yıllık bir hafızayla yaşar. Bir savaş sadece toprak veya çıkar için değil; tarih, din ve kültür için

verilir. “Biz hep buradaydık ve çok şey gördük” diyen bu kadim anlayış, dış dünyaya karşı entelektüel bir üstünlük hissi ve derin bir sabır besler. Amerikan toplumu ise daha çok “an”a ve geleceğe odaklı pragmatik bir zaman anlayışına sahiptir. Bu fark iletişim diline de yansır. Amerikalılar için dürüstlük, bir şeyi doğrudan söylemektir. İran zihniyeti ise bu doğrudanlığı nezaketsiz bulabilir. Onlarda anlam, kelimelerin arasındaki boşluklarda ve satır aralarında gizlidir. Bu nedenle İran ile yapılan diplomatik müzakereler genellikle karmaşık bir satranç oyununa dönüşür. İran zihniyetinin en güçlü damarlarından biri olan Şii İslam anlayışı sadece bir inanç değil, bir dünya görüşüdür. Hz. Hüseyin’in adaletsizliğe karşı verdiği mücadele, maddi olarak güçsüz olunsu dahi direnme gücü aşılar. Mehdi inancı ise en zor zamanlarda mistik bir umut kaynağı sağlar.

Coğrafi olarak bir yayla üzerine kurulu olan İran, tarih boyunca Moğollardan Araplara, Yunanlılardan Türkler kadar pek çok kavmin saldırısına uğramıştır. Bu tarihsel süreç, İranlılarda bir “stratejik yalnızlık” duygusu ve dış dünyaya karşı doğal bir şüphecilik geliştirmiştir. Onlar için dış güçler genellikle “gelip geçici”, İran ve onun kadim ruhu ise “kalıcıdır”. Sonuç olarak; Amerika niceliksel üstünlük ve maddi zenginliği sürdürme motivasyonu ile hareket ederken, İran binlerce yıllık birikimin ve dini-kültürel bir idealizmin gücüyle direnç göstermektedir. Bu zihniyet farkı anlaşılmadan, bölgedeki siyasi dengeleri doğru analiz etmek mümkün görünmemektedir.

TESPAM MEDYA VE ORGANİZASYON
BAŞKAN YARDIMCISI

Gülsah Kaya

ENERJİ POLİTİKALARINDA KADIN NEREDE?

Bir evde kombi kaç derecede yanar, ışık ne zaman kapanır, faturalar nasıl yönetilir... Bu kararları çoğu zaman bir enerji bakanı değil, evin içindeki kadın verir. Ancak konu ulusal ve küresel enerji politikalarına geldiğinde, aynı kadınların sesi çoğu zaman masanın dışında kalır. Bu çelişki, enerji sektörünün en görünmeyen ama en kritik sorunlarından birini işaret eder: temsil eksikliği.

Enerji sektörü uzun yıllar boyunca teknik, ağır sanayi temelli ve erkek egemen bir alan olarak şekillenmiştir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) verilerine göre bugün küresel enerji sektöründe kadınların oranı yaklaşık %22 seviyesindedir. Bu oran, yenilenebilir enerji alanında bir miktar artarak %30'ların üzerine çıksa da, fosil yakıt temelli sektörlerde %20'nin altında kalmaktadır. Yani enerji dönüşümü yeni fırsatlar yaratıyor olsa da, bu fırsatlar henüz tam anlamıyla eşit dağılmış değildir.

Daha çarpıcı olan ise karar mekanizmalarındaki tablo. Enerji şirketlerinde üst düzey yönetimde kadın oranı %15 civarındadır. Yönetim kurullarında bu oran %20 seviyelerine yaklaşırsa da, gerçek karar alma gücünün hâlâ büyük ölçüde erkeklerde olduğu görülmektedir. Benzer bir durum kamu politikalarında da karşımıza çıkar. Dünya genelinde enerji bakanları içinde kadınların oranı %15'in altındadır. İklim zirvelerinde kadın temsili %30'lara ulaşsa da, bu temsil çoğu zaman karar verici değil, katılımcı düzeyde kalmaktadır.

Türkiye'de de tablo farklı değildir. Enerji sektöründe kadın istihdamı yaklaşık %15-20 bandında seyrederken, teknik ve mühendislik pozisyonlarında bu oran daha da düşmektedir. Üst yönetim seviyesinde ise kadın

varlığı oldukça sınırlıdır. Bu durum, enerji politikalarının şekillendiği alanlarda kadın bakış açısının yeterince yer bulamadığını göstermektedir.

Oysa enerji politikaları yalnızca teknik bir mesele değildir. Enerji; yaşam kalitesini, hane ekonomisini, sağlık koşullarını ve toplumsal refahı doğrudan etkileyen bir alandır. Özellikle enerji yoksulluğu söz konusu olduğunda, bu yük çoğu zaman kadınların omuzlarına biner. Ancak bu deneyim, politika üretim sürecine yeterince yansımaz.

Araştırmalar, kadınların yer aldığı karar mekanizmalarında daha uzun vadeli, sürdürülebilir ve kapsayıcı politikaların ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum, enerji dönüşümünün yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda sosyal bir süreç olduğunu ortaya koyar. Yenilenebilir enerjiye geçiş, karbon emisyonlarının azaltılması ya da enerji verimliliği gibi hedefler; ancak farklı bakış açılarıyla zenginleştğinde gerçek anlamda başarıya ulaşabilir.

Bugün enerji dönüşümü konuşulurken genellikle kaynaklar, teknolojiler ve yatırımlar tartışılmaktadır. Oysa en az bunlar kadar önemli bir soru daha vardır: Bu dönüşümü kim tasarlıyor? Eğer karar verici masalar toplumun yalnızca bir kesimini temsil ediyorsa, ortaya çıkan politikaların eksik kalması kaçınılmazdır. Sonuç olarak, enerji politikalarında kadınların daha fazla yer alması bir eşitlik meselesi olmanın ötesinde, bir verimlilik ve sürdürülebilirlik meselesidir. Daha kapsayıcı bir enerji geleceği için, kadınların yalnızca uygulayıcı değil, karar verici pozisyonlarda da güçlü biçimde yer alması gerekmektedir. Çünkü enerji geleceği, sadece hangi kaynakları kullandığımızla değil, o geleceği kimlerin şekillendirdiğiyle de belirlenir.

GELECEĞİN ENERJİ PROFESYONELLERİ TESPAM YAZ STAJI'NDA BİR ARAYA GELİYOR!

SON BAŞVURU TARİHİ

22 HAZİRAN

STAJ TARİHLERİ

29 HAZİRAN

31 AĞUSTOS

KURUMSAL İLETİŞİM

KÜRESEL ANALİZLER VE PROJEKSİYONLAR

PETROL VE GAZ ARAŞTIRMALARI

ELEKTRİK PİYASALARI ARAŞTIRMALARI

GES VE RES ÇALIŞMALARI

AKADEMİK DERGİ ÇALIŞMALARI

TÜRK DÜNYASI ÇALIŞMALARI

Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları
Araştırma Merkezi

ENERJİ POLİTİKALARINDA STRATEJİK AKIL

TESPAM; enerji güvenliği, nükleer enerji, hidrojen, yenilenebilir kaynaklar, doğal gaz, petrol, kritik mineraller ve bölgesel enerji diplomasisi alanlarında araştırma, analiz ve politika önerileri geliştiren stratejik bir düşünce merkezidir.

www.tespam.org